

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Mgr. Dalibor POPELKA

**ETNICKÉ MINORITY VE SLOVINSKU –
DEMOGRAFICKÉ A PRÁVNÍ ASPEKTY**

Rigorózní práce

Konzultant: RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

Olomouc, 21. ledna 2012

.....

podpis

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé rigorózní práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, trpělivost, ohleduplnost, cenné připomínky, podněty a rady, které mi pomohly při vypracování této rigorózní práce. Můj dík patří též mému kamarádovi Mgr. Janu Dygrýnovi za pomoc při tvorbě tématických map.

Obsah

1. Úvod	6
2. Cíle práce a pracovní hypotézy	7
3. Metody zpracování, přehled a diskuze literatury	9
4. Zdroje dat o náboženské, jazykové a národnostní struktuře	11
4.1 Obsah a vývoj sčítání na území dnešního Slovinska.....	14
4.2 Činitelé ovlivňující rozhodování obyvatelstva v otázce jazyka, náboženské a národní příslušnosti	21
4.3 Důvěryhodnost údajů	23
4.4 Politické okolnosti ovlivňující údaje při sčítání.....	25
5. Jazyková struktura obyvatelstva Slovinska a mateřský jazyk.....	28
6. Národnostní struktura obyvatelstva Slovinska.....	41
6.1 Vývoj národnostní struktury v letech 1880–1910	41
6.2 Vývoj národnostní struktury v letech 1948–2002	42
6.3 Důvody změn národnostní struktury	54
6.3.1 Stěhování.....	54
6.3.2 Sňatečnost.....	59
6.3.3 Porodnost.....	59
6.3.4 Případy neudání národnosti.....	60
6.4 Vztah národnostní příslušnosti a mateřského jazyka	62
6.5 Vztah národnostní příslušnosti a ekonomické aktivity.....	65
6.6 Národnostní příslušnost a věk	66
6.7 Změny v prohlášení o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti mezi sčítáními 1991 a 2002	68
7. Postavení národnostních menšin ve Slovinské republice.....	70
7.1 Národnostní menšiny v mezinárodním právu	70
7.1.1 Definice národnostní menšiny.....	70
7.1.2 Mezinárodní a mezistátní smlouvy o postavení menšin.....	71
7.2 Národnostní menšiny v následnických státech bývalé Jugoslávie.....	74
7.3 Úřad vlády Slovinské republiky pro národnosti.....	77
7.4 Postavení italské a maďarské národnostní menšiny.....	78
7.4.1 Ústavně-právní postavení.....	78
7.4.2 Výchova a vzdělávání	79
7.4.3 Masmédia	87

7.4.4 Politická reprezentace	90
7.4.5 Činnost samosprávných národnostních skupin	91
7.4.6 Používání jazyka národnostní menšiny	95
7.4.7 Používání vlajky a hymny národnostních menšin	99
7.5 Právní postavení romské skupiny	99
7.5.1 Ústavně-právní postavení	99
7.5.2 Výchova a vzdělávání	100
7.5.3 Masmédia	101
7.5.4 Politická reprezentace	103
7.5.5 Rada romské skupiny ve Slovinské republice	105
7.6 Právní postavení alochtonních národnostních menšin	105
7.6.1 Ústavně-právní postavení	105
7.6.2 Výchova a vzdělávání	107
7.6.3 Masmédia	107
7.6.4 Organizace alochtonních národnostních menšin	107
7.6 Srovnání postavení autochtonních národnostních menšin, romské skupiny a alochtonních menšin	109
7.7 Postavení národnostních menšin v České republice	112
7.7.1 Ústavně-právní postavení	113
7.7.2 Výchova a vzdělávání	113
7.7.3 Masmédia a organizace	115
7.7.4 Politická reprezentace	117
7.7.5 Používání jazyka národnostních menšin	117
7.8 Srovnání postavení národnostních menšin ve Slovinské republice se situací národnostních menšin v České republice	118
8. Demografické a právní aspekty etnických minorit ve Slovinsku - didaktická transformace tématu	120
Příprava na vyučovací hodinu a pracovní listy	121
9. Závěr	126
10. Shrnutí	129
Summary	129
11. Seznam literatury	131

1. Úvod

Region bývalé Jugoslávie je z hlediska náboženské, jazykové a národnostní struktury tamního obyvatelstva jednou z nejpestřejších částí Evropy. Zejména díky této kulturně různorodé směsici se jedná bohužel také o oblast, ve které několikrát etnické tenze a nevraživosti dostaly násilnou formu, především v 90. letech minulého století a začátkem 21. století. Slovinská republika je však v tomto „folkloru“ výjimkou. Jednou z příčin je i to, že tento mladý stát není ve srovnání se svými jižními přímými i nepřímými sousedy tak demograficky heterogenní a i pro svou rozlohu (20 253 km²) a počet obyvatel (1 964 000)¹ je lépe organizovaný, což se týká také zákonodárství v otázkách národnostních skupin.

Díky mému studijnímu pobytu v Mariboru a psaní diplomové práce jsem se v problematice skladby obyvatelstva a národnostních menšin ve Slovinské republice mohl lépe zorientovat, což mě ještě více podnítilo k tomu, abych se danému tématu, přesněji oblasti práv a postavení národnostních menšin ve Slovinsku věnoval podrobněji v této práci. Studijní pobyt v této zemi mi též umožnil získat základní znalosti slovinštiny, které se pak staly velmi důležité při shromažďování a zpracování informací ze slovinského legislativního systému a dalších pramenů publikovaných v tomto jazyce.

¹ Šircelj, M. a kol, 2003

2. Cíle práce a pracovní hypotézy

Cílem této rigorózní práce je analyzovat jakými změnami prošla jazyková a národnostní struktura obyvatelstva na území dnešního Slovinska v období, pro která jsou prováděna moderní sčítání (od roku 1880 do roku 2002). Práce se bude snažit zjistit i další demografické jevy relevantní z hlediska jazykové a národnostní skladby obyvatelstva (věkové složení, ekonomická struktura či struktura dle pohlaví, apod.). Práce bude podrobněji analyzovat rovněž metodologickou stránku problému, tj. bude se zabývat vývojem jednotlivých sčítání ve vztahu ke sběru a získávání dat, formulaci a kladení otázek, obsahu, klasifikaci, věrohodnosti, upravování a zveřejňování dat i problematice mezinárodní srovnatelnosti dat a mezinárodních doporučení pro jednotlivá sčítání.

Dalším cílem této práce je přiblížení a zhodnocení současného společenského, kulturního i hospodářského postavení autochtonních a alochtonních národnostních skupin na území Slovinska a legislativního rámce, v kterém se pohybují. Půjde především o problematiku jejich postavení v oblasti vzdělání, médií, kulturní činnosti a reprezentace národnostních skupin ve státní správě a samosprávě. Na podkladě zjištěných faktů bude následně porovnán status jednotlivých národnostních skupin s cílem odpovědět na otázku, zda je totožný, nebo se odlišuje např. v závislosti na počtu, historických tradicích nebo období, kdy se příslušníci jednotlivých skupin na území Slovinska usadili. Dílčím cílem je též porovnání situace ve Slovinské republice s postavením národnostních menšin v České republice.

Práce se bude primárně zabývat odbornou stránkou problému, její nedílnou součástí však bude i transformace tématu pro potřeby výuky na základní nebo střední škole.

Před zpracováním vlastního textu vycházíme z těchto pracovních hypotéz:

- a) Vývoj etnické struktury Slovinska bude mít řadu styčných bodů s kulturně a historicky blízkým prostorem Čech a Moravy, předpokládáme zejména:
 - a. Výrazný vliv přelomových politických událostí (vyhlášení nezávislosti SHS, 2. světová válka, rozpad Jugoslávie) na změny deklarace národnosti
 - b. Postupné změny etnické struktury vlivem migrací ze zbylých částí větších státních celků, jejich bylo území Slovinska součástí (Rakousko-Uhersko, Jugoslávie, Itálie)

- c. Výraznější asimilaci migrantů zmíněných v předchozím bodě v porovnání s autochtonními národnostními skupinami
- d. Rozdílné postavení těchto migrantů v porovnání s autochtonními národnostními skupinami
- b) Postupný pokles podílu počtu Slovinců především v devadesátých letech 20. století a počátkem 21. století, stejně tak italské a maďarské národnostní menšiny
- c) Během 2. poloviny 20. století neustále roste podíl romského etnika
- d) Právní postavení národnostních menšin odpovídá nejvyšším možným mezinárodním standardům
- e) Dále je možné předpokládat obdobné problémy romské skupiny ve Slovinsku se situací Romů v České republice.

3. Metody zpracování, přehled a diskuze literatury

Vzhledem ke kladeným cílům je potřeba prozkoumat především sčítání slovinského obyvatelstva v roce 2002 a některá přecházející sčítání, proto jedním z hlavních demografických pramenů jsou datové i analytické publikace Statistického úřadu Slovinské republiky. V archivech této instituce jsou také dostupná primární data z dřívějších sčítání.

Většina geografů obyvatelstva se zabývá především změnami prostorového rozmístění, strukturou a vývojem určité oblasti či celku poněkud stranou jejich zájmu jsou však otázky postavení národnostních menšin, tím spíše jedná-li se o tak malý stát, jako je Slovinsko. Přesto je pro několik předních slovinských demografů otázka změn národnostní struktury obyvatel a s tím související otázka postavení národnostních menšin poměrně stabilním tématem výzkumu, a právě jejich díla budou využita. Nejkomplexněji se problémem zabýval např. prof. Vladimír Klemenčič², bývalý ředitel Institutu pro národnostní studie, dále doc. Milivoja Šircelj³ a prof. Miran Komac⁴ z Fakulty Společenských věd Univerzity v Lublani. Též byli pro tuto práci použity informace z prací některých slovinských sociologů, politologů či historiků, z nichž bych namátkou jmenoval např. Marko Kerševana⁵ nebo Niko Toš⁶.

Pro oddíly práce zabývající se právním postavením národnostních menšin je důležité shromáždění dat o slovinské legislativě v této oblasti. Vzhledem k jazykové blízkosti byly v tomto případě v maximální možné míře využity primární prameny, zejména Sběrka zákonů Slovinské republiky (Uradni list Republike Slovenije).

V České republice se problematikou národnostních menšin ve Slovinské republice zabývala např. Michaela Sedlatá (dříve Kozlová) z Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně v časopise

² např. Klemenčič, V. (1993). *Narodne manjšine kot element demografske in prostorne stvarnosti v alpsko-jadransko-panonskem prostoru*, Ljubljana, Geografica Slovenica

³ např. Šircelj, M. a kol. (2003). *Verska, jezikova i narodna sestava prebivalstva Slovenije Popis 1921-2002*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije

⁴ např. Komac, M. (1999). *Protection of Ethnic Communities in the Republic of Slovenia*, Ljubljana, Institute for Ethnic Studies

⁵ Kerševan, M. (1989). *Religija in slovenska kultura: ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*, Ljubljana, Partizanska knjiga

⁶ Toš, N. a kol. (1999). *Podobe o cerkvi in religiji (na Slovenskem v 90-ih letih)*, Ljubljana, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij

Středoevropské politické studie⁷. Dále též Katedra geografie a Katedra rozvojových studií Univerzity Palackého v rámci několika diplomových prací⁸.

Předním výzkumným nezávislým pracovištěm zabývající se situací národnostních menšin a společenství, situací migrantů ve Slovinsku je již zmíněný Institut pro národnostní otázky (Institut za narodnostna vprašanja) v Lublani. Nutno však podotknout, že k jeho hlavním zájmům patří v první řadě slovinská národní otázka, především postavení slovinských menšin v Itálii, Rakousku a Maďarsku, postavení Slovinců v nástupnických státech bývalé Jugoslávie a situací slovinských přistěhovalců.

Řadu publikací ke zkoumané problematice vydal též Úřad vlády Slovinské republiky pro národnosti, jehož činnost je podrobněji rozebrána v kapitole 7.3.

Dalo by se předpokládat, že o „své“ národnostní menšiny se budou intenzivněji zajímat etnografové a geografové v sousedních zemích. Podíváme-li se však na zájem Itálie o její menšinu ve Slovinsku, je vzhledem k jejímu malému počtu též zájem („politický“ i „vědecký“) mateřské země přiměřený, tedy velmi malý. To vynikne zejména v porovnání s mnohem výraznější pozorností věnovanou italské menšině v Chorvatsku. Ze strany Maďarska je vztah k jeho menšině poněkud výraznější, nicméně využití maďarských zdrojů je výrazně limitováno jejich jazykem. Ani pro Chorvatsko není jeho menšina ve Slovinsku příliš zajímavá, mnohem větší zájem má o Chorvaty v diaspoře (zejména je reflektují práce vydávané nakladatelstvím Matica hrvatska⁹ či publikované v časopise Hrvatski iseljenički zbornik vydávaném organizací Hrvatska matica iseljenika¹⁰).

Některá data jsou v práci vyjádřena prostřednictvím grafických a kartografických zobrazení. Hlavních úkolem bylo vytvořit názorné tématické mapy k výše uvedeným demografickým i legislativním charakteristikám.

Tvorba kartogramů a kartodiagramů vycházela z mapy občin Slovinské republiky, kterou poskytl Statistický úřad Slovinské republiky. Po utřídění statistických dat, získaných z výsledků Sčítání 2002, byla potřebná data upravena pro počítačový program ArcGIS. Veškeré dílčí početní operace, většina tabulek a grafů byla zpracována za pomoci programu Microsoft Excel. Vlastní tématické mapy vznikaly pomocí výše zmiňovaného programu ArcGIS.

⁷ Kozlová, M. (2006). Politická participace příslušníků autochtonních menšin ve Slovinsku, Středoevropské politické studie, Masarykova univerzita Brno

⁸ Kubiček, M. (2009). *Změny národnostní struktury zemí bývalé Jugoslávie po roce 1991* – diplomová práce, Katedra rozvojových studií, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

⁹ <http://www.matica.hr/>

¹⁰ http://www.matis.hr/hrv_iselj_zbornik.php#

4. Zdroje dat o náboženské, jazykové a národnostní struktuře

Údaje o náboženské, jazykové a národnostní struktuře obyvatelstva se zpravidla získávají při sčítání obyvatelstva nebo zvláštními anketami. Uvedené otázky o náboženské, jazykové nebo národnostní příslušnosti v průběžné evidenci přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva jsou ve Slovinsku spíše výjimkou než pravidlem. Tedy jako u nás je sčítání vedle výběrových šetření jediným zdrojem dat o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti, přičemž obsah a metodiky se vlivem politických, ekonomických a sociálních okolností postupně mění.

Každý stát je při stanovování metodologie své populační statistiky většinou nezávislý a samostatný. Avšak díky stále větší pohyblivosti obyvatel, závazkům mezi státy a potřebám srovnatelných údajů jsou potřebné vzájemné dohody mezi státy světa. Statistická komise OSN vydává doporučení pro různé statistické oblasti buď samostatně, nebo společně s jinými mezinárodními organizacemi. Pro oblast statistiky obyvatelstva vydává doporučení pro sčítání obyvatelstva i pro statistiku přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva. Zmíněná doporučení se vztahují na organizaci získávání, obsahu, definice, klasifikace, upravování a zveřejňování údajů.

Základní význam mezinárodních doporučení je tedy zajištění srovnatelných statistických údajů. Zavedení a uplatňování takových doporučení vyžaduje mnoho času a úsilí, proto se toto mění a doplňuje pouze na delší časová období. Tak vychází doporučení pro sčítání pouze každých 10 let. První doporučení OSN pro sčítání obyvatel vyšla roku 1950. Doporučení OSN jsou určena všem státům světa. Protože jsou velmi velké rozdíly mezi jednotlivými částmi světa, koncem 60. let se začali vydávat regionální doporučení pro sčítání obyvatelstva.

V 90. letech se v souvislosti s transformací bývalých komunistických zemí Evropy ukázalo, že stávající doporučení pro etnickou/národnostní příslušnost, jazyk a náboženství jsou už opět zastaralá a je potřebná nová úprava. Proto zvláštní skupina odborníků při Radě Evropy, která se několik let zabývala demografickými charakteristikami národnostních menšin v Evropě, připravila nová znění, která byla poté přijata a zařazena do Doporučení pro sčítání od roku 2000.¹¹

Náboženskou, jazykovou a národnostní strukturu obyvatelstva lze zjišťovat přímo nebo nepřímo. Přímou se zjišťuje kladením konkrétních otázek o náboženské, jazykové a

¹¹ United Nations Economic Commission for Europe, Statistical Office of the European Communities: Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region, 1998

národnostní příslušnosti. Jestliže toto není možné, můžeme více či méně spolehlivé informace vyvodit z odpovědí na jiné otázky (např. místo narození, původ, občanství atd.) nebo pak s pomocí kombinace odpovědí na dvě nebo více těchto otázek.

Měřítka, kterými se zjišťuje příslušnost jednotlivců k náboženské, jazykové nebo národnostní skupině, jsou objektivní a subjektivní. Objektivní jsou samozřejmě lépe měřitelná a méně podléhající změnám než subjektivní. Nejvíce subjektivních činitelů obsahuje definice národa resp. národnosti, proto je zjišťování národnostní příslušnosti nejméně spolehlivé.

Určování jazykové příslušnosti je mnohem lehčí. Znalost jazyků a jejich používání jsou osobní charakteristiky, které ovlivňují každodenní život jednotlivců a společnosti.¹²

Přestože je určování jazykové příslušnosti ve srovnání s určováním příslušnosti k náboženské skupině nebo k národnosti lehčí, pak přece jen vyžaduje přesnou definici. Při přípravě klasifikace je nutné dávat pozor na rozdíl mezi jazykem a nářečím, mezi hovorovým a spisovným jazykem. Ve vícekulturních společnostech a mezi členy menšin je často velmi rozšířena dvou i vícejazyčnost, a také na to musí brát statistika zřetel.¹³

Shromažďování údajů o znalosti a používání jazyků může být informativní samo o sobě (Švýcarsko – pro zjištění národnosti se používá právě údaje o jazykové struktuře), též může být nepřímý způsob zjišťování národnostní příslušnosti (Rakousko-Uhersko) nebo pak doplňuje údaje o národnostní struktuře obyvatelstva (takto bylo tradičně zkoumáno na zájmovém teritoriu v dobách existence Federativní lidové republiky a Socialistické federativní republiky Jugoslávie). Jestliže údaje o národnostní struktuře obyvatelstva pocházejí z osobního, subjektivního práva vyjádření jednotlivce (např. při sčítání), je dodatečná informace, která pochází z objektivnějšího určení dle jazykové příslušnosti, zajisté vhodná.

V porovnání se Slovinskem, jednu nebo i více otázek na jazyk položila více než polovina evropských států – 19. Mezi těmito státy bylo také Španělsko a Spojené království, ačkoli otázka nebyla pokládána na celém území těchto států. Odpovědi byly všude povinné s výjimkou pobaltských republik, na Slovensku, na Ukrajině a v Bělorusku. Náplň otázek byla různá: mateřský jazyk, jazyk běžné komunikace, hovorový jazyk atd. V šestnácti státech byly dotazníky natisknuty ve více jazycích. Některé státy položily pouze jednu otázku, některé až tři. Většina se ptala na mateřský jazyk. Ve Slovinsku se dotazovali na otázku o jazyce běžné komunikace v rodině/domácnosti a též na jazyk běžné komunikace v okolí.¹⁴

¹² Šircelj, M. a kol., 2003

¹³ Brezigar, B., 2004

¹⁴ Haug, W. a kol., 1998

Určení náboženské příslušnosti je mnohem těžší než jazykové. Ve sčítáních se obvykle získává údaj o náboženství na základě formální příslušnosti k některé náboženské společnosti (např. konkrétní církvi). Při podrobnějších výzkumech, se zjišťuje také náboženské přesvědčení nebo jak častá a intenzivní je účast na náboženských obřadech. Určování příslušnosti k určité náboženské společnosti je jednodušší, jestliže má náboženství silné kulturní a sociální kořeny a jestliže náboženská praxe probíhá ve formě obřadů. Přesto se v soudobé, moderní společnosti, víra stala předmětem osobního výběru a přání podle zachování určitých hodnot. Podstatná část obyvatelstva neplní většinu formalizovaných náboženských povinností, proto formální příslušnost k církvi neřekne nic o hodnotách, v které věří jednotlivci, ani o jeho chování. Proto narůstá počet lidí, kteří se necítí v osobním životě vázání k žádné náboženské skupině a ve sčítání se následně označují jako „nevěřící“ nebo „bez vyznání“.¹⁵

Zjišťování národní a náboženské příslušnosti se značně komplikuje u národnostních/etnických skupin. Pojem národ má více rozměrů – kulturní, historický, územní. Přesná a všeobecně uznaná definice národa pravděpodobně neexistuje. Jedna ve slovinské sociologické literatuře velmi rozšířená definice říká, „že národnostní/etnické skupiny mají několik základních charakteristik: společné jméno (které umožňuje identifikaci skupiny), vědomí o společném původu (národy bývalé Jugoslávie s oblibou používají slovo „mýtus“ resp. „historický mýtus“), společnou historii, svébytnou kulturu (která staví na jazyku, víře, obyčejích a zvycích), vztah k určitému území (který může být pouze symbolický), pocit příslušnosti ke společnosti aspoň určitým podílem obyvatelstva.“¹⁶

Dále např. Kerševan definuje národ jako historicky formové společenství, charakteristické pro moderní kapitalistickou či postkapitalistickou společnost, charakteristické existencí národního vědomí jeho příslušníků. Národní vědomí znamená vědomí o národní identitě a právo na suverenitu. Právě vědomí o suverenitě (ačkoli různě vnímané) rozeznává národní vědomí jednotlivců od elementárnějšího etnického vědomí o etnické (jazykové, kulturní, náboženské, rasové) zvláštnosti a rozmanitosti.¹⁷

V sociálněhistorických pojednáních se za národ považuje historicky utvořená stálá společnost lidí, kteří ji sjednocují, s různou působností jednotlivých činitelů, jako jsou společný jazyk, vlastní územím, „dějinná zkušenost“, určité formy kulturní a hospodářské návaznosti, vědomí jednoty (národní vědomí) a vůle společného života.

¹⁵ Ilić, M. a kol., 2008

¹⁶ Šircelj, M. a kol., 2003

¹⁷ Kerševan, 1989

Mezi samotnými Slovinci mělo slovo národ v minulosti různé výrazy a významy. Např. význam označení etnická entita byl ten, že se jedná o skupinu lidí, která si uvědomuje sama sebe, své odlišnosti a svůj územní rozsah a snaží se ochránit svou individuálnost, rozvíjet se, dosáhnout rovnoprávnosti a uplatnit vůli společného života, je získáván postupně.¹⁸

Statistiky o etnických resp. národnostních skupinách jsou zdaleka nejčetnější v Evropě. Výrazy, které se používají pro označení těchto skupin, jsou různé. Většina států, které při sčítání sbírají údaje tohoto typu, používají výraz národnostní příslušnost resp. skupina. Pouze menší počet států používá výraz etnická příslušnost resp. skupina (Spojené království, Bulharsko, Kypr). V bývalé Jugoslávii byl (podobně jako v některých státech Východního bloku podle vzoru SSSR) také používán výraz národnost.

Vedle toho národnostní nebo etnickou příslušnost např. Rada Evropy definuje jako příslušnost osoby ke skupině se stejným původem a/nebo kulturou, vyjádřenou v jazykových a/nebo náboženských a/nebo jiných charakteristikách, podle kterých se tak odlišuje od druhých skupin obyvatelstva. Od historického vývoje a politických poměrů ve státě se odvíjí, zda státy takovéto skupiny obyvatelstva pokládají za národnostní nebo etnické skupiny.¹⁹

Co se týče samotného sčítání obyvatelstva v jednotlivých evropských státech, tak v 90. letech se jedenáct z 37 evropských států se dotazovalo svého obyvatelstva na příslušnost k národnostní skupině a tři na příslušnost k etnické skupině. Všechny tyto státy, vyjma Spojeného království, leží ve východní a jihovýchodní Evropě a vznikly z bývalých mnohonárodnostních států (Rakousko-Uhersko, Turecko, SSSR, Jugoslávie). V těchto státech, a tedy i ve Slovinsku, je koncept národnostních/etnických skupin všeobecně přijat a chápán. V ostatních státech nebyla pokládána otázka na příslušnost k národnostní/etnické skupině, neboť takovéto dotazování zde nemá ústavní podklad.²⁰

4.1 Obsah a vývoj sčítání na území dnešního Slovinska

Území dnešního Slovinska do konce první světové války patřilo Rakousko-uherské monarchii; pouze „Prekmurje“²¹ připadalo uherské části soustátí, ostatní území k Rakousku.

¹⁸ Grafenauer, B., Prunk, J. 1993

¹⁹ United Nations Economic Commission for Europe, Statistical Office of the European Communities: Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region, 1998

²⁰ Haug, W. a kol., 1998

²¹ část Slovinska v jeho východní části

První soudobé moderní sčítání obyvatelstva v Rakousku bylo provedeno v roce 1857 (na rozdíl od naší praxe je ve slovinské statistice přijímáno jako „první moderní“ sčítání z roku 1857, ne až z roku 1869). Do první světové války jich následovalo ještě pět: 1869, 1880, 1890, 1900, 1910. Všechna obsahovala otázku o místě narození, občanství a náboženském vyznání. „Petrohradský statistický kongres roku 1872 obrátil pozornost také na otázky ve spojení s národností, a jako důsledek rozhodnutí tohoto kongresu byla ve sčítáních 1880, 1890, 1900 a 1910 uvedena také otázka o „obcovacím jazyce“²².²³

Po první světové válce většina dnešního území Slovinska společně s „Prekmurjem“ připadla nově vznikajícímu státu Jugoslávii a v jejím rámci Slovinsku (neformální administrativní útvar, později několik oblastí, jejichž hranice respektovaly střední a východní část dnešní státní hranice mezi Slovinskem a Chorvatskem) respektive pozdější Drávské bánovině (opět s respektováním slovinsko-chorvatské jazykové hranice), západní díl Slovinska připadl Itálii. Slovinsko získalo dnešní hranice až devět let po konci druhé světové války, po rozdělení tzv. Svobodného terstského území mezi Jugoslávii (v jejím rámci Chorvatsko a Slovinsko) a Itálii. První sčítání lidu ve 20. století, které zahrnuje v jednom okamžiku a se stejnou metodikou celkové území dnešního Slovinska, bylo proto uskutečněno až v roce 1961.

Vznik jugoslávského státu roku 1918 byl z pohledu mezinárodní veřejnosti zásluhou hlavně vítězného válčícího Srbska a států Dohody, které vyslyšely prosby dvou jihoslovanských národů, Chorvatů a Slovinců, na vznik samostatného státu. První světová válka zasáhla Srby, Chorvaty a Slovince jako víceméně dotvořené moderní národy. Na rozdíl od Srbů však Chorvati a Slovinci za tehdejšího vnitřního rozvratu a zahraničněpolitické situace nebyli s to vlastními silami řešit otázku své národní státnosti. Východisko bylo nalezeno v již dříve se nabízející cestě národní a státní integrace se Srby na základě ideje jednotného národa a společného státu. Takto vznikla koncepce jednotného trojmnenného srbsko-chorvatsko-slovinského národa – jugoslávského národa. Úřední jazyk Království SHS byl od přijetí vidovdanské ústavy (červen 1921) srbo-chorvatsko-slovinský. Tato ústava zároveň potvrdila centralismus a unitarismus v národnostní otázce.²⁴

Takovýto pohled se odrážel také v náplních sčítání a ve výběru možných odpovědí. Na otázku o národnosti byly v roce 1931 možné pouze dvě odpovědi: jugoslávská nebo jiná. Sčítání 1931 obsahovalo také otázku o mateřském jazyce a náboženském vyznání. Nicméně

²² Z údajů o „obcovacím jazyce“ bylo možno vyvodit národnost

²³ Šircelj, M. a kol., 2003

²⁴ Šesták, M. a kol., 1998

byly uveřejněny pouze údaje o vyznání. Údaje o národnostní příslušnosti a mateřském jazyce pak Všeobecná státní statistika Království SHS neuveřejnila. Stát nejvíce zajímala náboženská, až pak národnostní nebo jazyková identita jeho obyvatelstva. Pro Drávskou bánovinu byly údaje o mateřském jazyce zpracovány Státním statistickým úřadem v Záhřebu, uveřejněny pak byly v Obecném přehledu Drávské bánoviny.²⁵

V období 1945–1991 měla Jugoslávie federativní zřízení a národnostní otázce věnovala více pozornosti. Ve všech sčítáních byla proto pokládána otázka na národnostní příslušnost a mateřský jazyk v souladu s ústavním zabezpečením rovnoprávnosti a svobodného národnostního určení příslušníků všech národů a národností. Výběr možných odpovědí nebyl omezen. Protože byl zaveden princip odluky náboženských společností od státu, otázku náboženského vyznání obsahují pouze dvě poválečná jugoslávská sčítání, druhé a poslední (roku 1953 a roku 1991).

Sčítání roku 1948 bylo, co se týče obsahu, velmi skromné, neboť jeho hlavním významem bylo primárně zjistit změny rozmístění a počtu obyvatelstva způsobené druhou světovou válkou. Kromě místa narození a občanství obsahovalo také otázku o národnostní příslušnosti. Národnostní příslušnost zůstala základním etnickým znakem ve všech dalších sčítáních obyvatelstva.²⁶

Otázka národnostní příslušnosti je od sčítání roku 1953 nadále doplňována otázkou o mateřském jazyce, v posledních dvou sčítáních, 1991 a 2002, pak ještě otázkou o jazyce běžné komunikace v rodinách a ve sčítání roku 1991 ještě otázkou o jazyce běžné komunikace v okolí. Otázky o jazyce běžné komunikace v rodině a o jazyce běžné komunikace v okolí byly také zahrnuty v požadavcích u italské a maďarské národnosti. Uvedení těchto údajů je dobrovolné, neboť z nich lze odvodit příslušnost k národu, národnosti nebo etnické skupině. Podle slovinské ústavy však lze shromažďovat pouze na základě svolení.²⁷

Informace shromážděné z otázek o hovorovém jazyce v okolí nemohou dodatečně vyjádřit etnické složení obyvatelstva. Jazyk běžné komunikace v okolí totiž neoznačuje jednotlivce, nýbrž jazykové okolí, v kterém osoba žije. V důsledku toho, a protože o tyto shromážděné údaje nebyl zájem, tato otázka nebyla v dalším sčítání po roce 1991 již položena.²⁸

²⁵ Šircejl, M. a kol., 2003

²⁶ Vertot, N. a kol., 2001

²⁷ Informace o přípravách na sčítání obyvatelstva, domácností, bytů a zemědělských domácností v Republice Slovinsko v roce 1991, 1990

²⁸ Šircejl, M. a kol., 2003

Otázku o náboženském vyznání před druhou světovou válkou obsahovala všechna sčítání obyvatelstva, po ní pak pouze některá. Protože od konce druhé světové války byla církev odloučena od jugoslávského státu, nebyl již nadále zájem o shromažďování údajů o náboženské příslušnosti obyvatelstva. Výjimkou byl rok 1953. Ačkoli byla podle ústavy FLRJ církev odloučena od státu a náboženské přesvědčení bylo prohlášeno za záležitost svobodného rozhodnutí jednotlivce, byla ve sčítání roku 1953 kladena otázka o vztahu k víře. Při zodpovídání této otázky převládalo přesvědčení, že víra představuje jednu z mnoha důležitých společenských kategorií, protože většina obyvatelstva ještě stále věří a pokládá se za příslušníka některé náboženské skupiny (náboženského vyznání). Proto bylo považováno za úspěch, že se sčítáním zjistilo, jaká část obyvatelstva je bez náboženského určení a kolik obyvatel patří k jednotlivým náboženským vyznáním.

Náboženská příslušnost byla znovu zahrnuta mezi otázky ve sčítání v roce 1991. V pojednání o přípravách na sčítání obyvatelstva roku 1991 koordinační odbor RK SZDL (Republiková konference Socialistického svazu pracujících lidí) Srbska pro mezinárodní vztahy v lednu 1986 zdůraznil potřebu, aby statistika sledovala náboženské pohyby a v příštím sčítání zahrnula i dotaz na náboženskou příslušnost. Toto prohlášení podnítilo četné debaty mezi zastánci a odpůrci tohoto návrhu. Odpůrci zdůrazňovali, že je velmi sporné klást ve veřejných statistických výzkumech otázky, které zasahují do svobod zaručených ústavou. Konečný podnět o zahrnutí otázek o náboženské příslušnosti ve sčítání, kdy již byly přijaty svazové a republikové zákony o sčítání obyvatelstva, domácností, bytů a vesnických hospodářství v roce 1991, dal roku 1990 Socialistický svaz pracujících národa Jugoslávie. Protože byl podnět přijat, Svazové shromáždění v listopadu 1990 přijalo Zákon o změně a doplnění zákona o sčítání obyvatelstva, domácností a bytů v roce 1991, ve kterém byla ve sčítání 1991 zahrnuta také otázka o náboženské příslušnosti.²⁹

Pro sčítání roku 2002 Statistický úřad Republiky Slovinsko původně nepředpokládal, že by byly na sčítacím archu zahrnuty otázky o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnosti, protože bylo shromažďování údajů díky usnesení Zákona o ochraně osobních údajů příliš složité a zdlouhavé. Zákon o ochraně osobních údajů totiž v 3. článku stanovuje, že „správci sběrů osobních údajů, kteří jsou pro jejich shromažďování zplnomocněni ze zákona, mohou shromažďovat osobní údaje, které se vztahují na rasový a jiný původ, politické, náboženské a jiné přesvědčení, příslušnost k zájmové skupině, nebo sexuální orientaci, pouze na základě písemného povolení jednotlivce“.³⁰ Později statistický úřad přesto

²⁹ Šircelj, M. a kol., 2003

³⁰ Zákon o ochraně osobních údajů (z.č. 52-2526/2002)

rozhodl, že obě otázky zahrne do sčítání a proto je v Zákoně o sčítání předpokládán zvláštní postup shromažďování údajů, shodný se Zákonem o ochraně osobních údajů.

Zahrnutí obou otázek, zvláště pak otázky o náboženské příslušnosti, vyvolalo časté debaty a také dva podněty pro posouzení ústavnosti zahrnutí otázek o náboženském vyznání ve sčítání. Ústavní soud 28. 2. 2002 rozhodl, že položení otázky o náboženském vyznání „není v nesouladu s ústavou“, protože zodpovězení je nepovinné a ochrana údajů zabezpečená.

Znaky, pomocí kterých je možno ve Slovinsku bezprostředně nebo nepřímo zjišťovat národní i náboženskou strukturu obyvatelstva, jsou za období od roku 1910 do roku 2002 uvedeny v tabulce 1. Z ní poznáváme, že jsou údaje o místě narození, národnostní příslušnosti a mateřském jazyce rozloženy po delší časové ose, pro údaje o státním občanství a náboženské příslušnosti jsou řady poněkud kratší. To zásadně umožňuje analýzu dlouholetých změn v národnostní a náboženské struktuře obyvatelstva.

Tab. 1: Otázky při sčítání, které byly obsahově spojeny s národností příslušností, náboženským vyznáním a jazyky, území Slovinska, sčítání 1910–2002

	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Místo narození	x	X	x	X	x	x	x	x	x	x
Státní občanství	x	X	x	X	x	x	0	0	0	0
Náboženská příslušnost	x	X	x	0	x	0	0	0	x	x
Jazyk										
„Obcovací jazyk“	x	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mateřský jazyk	0	x	x	0	x	x	x	x	x	x
Jazyk běžné komunikace v rodině	0	0	0	0	0	0	0	0	x	x
Jazyk běžné komunikace v Okolí	0	0	0	0	0	0	0	0	x	0
Národnostní příslušnost	0	0	x	X	x	x	x	x	x	x

Zdroj: Statistický úřad RS

x = sčítání obsahovalo otázku s tímto obsahem

0 = sčítání neobsahovalo otázku s tímto obsahem

Jediný znak, který byl zahrnut ve všech do této doby provedených sčítáních, je místo narození. S pomocí tohoto znaku si je možno vytvořit nepřímé závěry o národnostní, náboženské nebo dokonce o jazykové struktuře obyvatelstva. Tyto odhady jsou bližší skutečnému stavu, pokud jsou územní jednotky, v kterých jsou soustavně shromažďované údaje o místě narození, národnostně, nábožensky nebo jazykově homogenní a velmi přibližně,

jestliže tomu tak není. Díky stále větší mobilnosti obyvatelstva je národnostní, nábožensky nebo jazykově jednotných územních jednotek stále méně. Mimo toho se územní jednotky včetně států mění.

Rodiště je místo, v kterém se osoba narodila nebo místo, v kterém měla stálé bydliště matka novorozeného dítěte, resp. v kterém mělo dítě své první bydliště. Od doby, kdy se téměř všechny děti rodí v porodnicích, je pro analýzu stěhování použito pouze údajů o místě bydliště (matky nebo dítěte).

Mimo místa narození je pro určení přistěhovaného obyvatelstva možné použít také údaje o přistěhování (první, poslední místo přistěhování atd.) Všechna sčítání od roku 1961 obsahovala informace o místě posledního přistěhování, sčítání 2002 pak ještě přidalo informaci o prvním přistěhování a stěhování v roce před sčítáním.

Tab. 2: Celkové a přistěhované obyvatelstvo, Slovinsko, sčítání 1981, 1991, 2002

	1981		1991		2002	
	počet	%	počet	%	počet	%
Obyvatelstvo Slovinska	1 838 381	100	1 913 355	100	1 946 036	100
Přistěhovaní do Slovinska						
určení dle místa narození	161 928	8,8	179 856	9,4	169 605	8,5
určení dle místa posledního přistěhování	143 082	7,8	166 195	8,7	140 926	7,1

Zdroj: Statistický úřad RS

Otázka o národnostní příslušnosti byla poprvé položena v roce 1931, nicméně možné odpovědi byly pouze jugoslávská a jiná (německá, maďarská, turecká atd.). Pokyny pro sčítání předpokládaly, že Srbové, Chorvati, Slovinci, Makedonci, Černohorci a také národnostně neurčení muslimové se označí dle národnosti jako Jugoslávci, zatímco příslušníci ostatních národností uvedou svoji národnost. Údaje nebyly statisticky zpracovány.

Otázka o národnostní příslušnosti, na kterou bylo možno odpovědět bez omezení, byla poprvé položena při sčítání roku 1948, poté ve všech dalších. V prvních třech byl v otázce použit výraz „národnost“, poté „národnost nebo etnická příslušnost“. Roku 1981 „příslušnost k národu, národnosti nebo etnické skupině, roku 1991 „národnostní příslušnost“, a roku 2002 „národnostní/etnická příslušnost“. Změny v každé formulaci otázky jsou shrnuty v každém zákoně o sčítání resp. v platné ústavě. Obsah otázky však zůstal během času stejný.

Pojem národnostní příslušnost nebyl na sčítacích arších nikdy definovaný. Také pokyny pro sčítací komisaře neobsahovaly definice nebo vysvětlení pojmu národnostní

příslušnosti, mimo sčítání 1948, kde byla otázka poprvé položena v takovém smyslu, že ji rozumíme ještě dnes. „Zde je nutno napsat příslušnost k určité národnosti. Jazyková příslušnost a politická příslušnost některého státu ještě neurčuje národnostní příslušnost. Příslušnost k některé národnosti označuje společný původ, společný jazyk a kulturu, ne pouze jeden z těchto znaků. Národnost každého jednotlivce určuje vědomí národnostní příslušnosti, tedy individuální určení každého jednotlivce. Je třeba odlišovat národnost od mateřského jazyka. Někdo může být např. Slovinec, ačkoliv je jeho mateřský jazyk chorvatština. Osoby bez vědomí národnosti (Romové), uvádějí tu národnost, v jakém okolí žijí.“³¹

Tab. 3: Obyvatelstvo se slovinštinou, italštinou nebo maďarštinou jako mateřským jazykem ve srovnání s obyvatelstvem, které se označilo za Slovince, Italy, Maďary (národnostní příslušnost), Slovinsko, sčítání 1953–2002

Národnostní příslušnost = 100

mateřský jazyk	1953	1971	1981	1991	2002
Slovinština	100,3	100,2	100,8	100	105,6
Italština	94,3	115,7	132,6	131,2	166,6
Maďarština	103,9	107,9	106,5	109	123,5

Zdroj: Statistický úřad RS

Na sčítacích arších pro první tři sčítání po konci druhé světové války (1948, 1953, 1961), byla kromě otázky o národnostní příslušnosti uvedena také krátká vysvětlení pro zapisování odpovědí. Tato vysvětlení obsahovala i příklady pro zapisování národnosti, např. Srb, Chorvat, Slovinec, Makedonec, Černohorec, atd. Seznam příkladů byl v každém dalším sčítání delší. Na sčítacích arších pro sčítání roku 1953 se mezi příklady poprvé objevil Rom a Jugoslávec – národnostně nevymezen. Roku 1961 ještě Muslim ve smyslu etnické příslušnosti.

Při sčítání roku 1971 bylo vysvětlení v souvislosti se zapisováním odpovědi na otázku o národnosti z dotazníku převedeno do pokynu pro sčítací komisaře. Forma a obsah otázky zůstali stejné ještě ve sčítáních v letech 1981, 1991. Pro sčítání roku 2002 pak byla formulace otázky obsahově doplněna. Mimo otázky a vysvětlení, že osoby na otázku nemusí odpovídat, jestliže si to nepřejí, bylo nabídnuto pět možných odpovědí a to sice: Slovinec/Slovinka, Ital/Italica, Maďar/Maďarka, Jsem národnostně neurčen/neurčena, Na tuto otázku si nepřejí

³¹ Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948

odpovídat. Jestliže dotazovanému žádná z předtištěných odpovědí nevyhovovala, byl komisař nebo dotazovaný vhodnou národností/etnickou příslušnost povinen dopsat.

Otázka o národnostní příslušnosti byla obsažena ve všech jugoslávských sčítáních a tedy i ve slovinských, která proběhla od konce druhé světové války do roku 1991. Roku 1953 byla přidána ještě otázka o mateřském jazyce.

Jugoslávie byla po druhé světové válce jedna z mála evropských států, která ve sčítáních položila otázku o národnostní příslušnosti a mateřském jazyce. To samozřejmě nebylo podmíněno pouze tím, že byla Jugoslávie národnostně různorodá, ale i tím, že upozornila na vzájemný vztah těchto dvou informací. Slovinsko po roce 1991 na tuto „tradici“ navazuje.

Území dnešního Slovinska leží na místě styku mnoha národů, proto vymezení etnických a politických hranic nebylo nikdy možné. Příslušníci slovinského národa žijí v Itálii, Rakousku, v Maďarsku, příslušníci italského a maďarského národa ve Slovinsku. Ve slovinské ústavě z roku 1947 byl italské a maďarské menšině přiznán statut národnostní menšiny. Příslušníkům menšin byla již z ústavy zajištěna zvláštní kolektivní a individuální práva. Nová slovinská ústava z roku 1991 hovoří o autochtonní italské a maďarské národnostní skupině i romské komunitě.

Vedle Italů, Maďarů a Romů žije ve Slovinsku ještě řada příslušníků národů z někdejšího společného jugoslávského státu. Většina se jich do Slovinska přistěhovala v posledních čtyřech až pěti desetiletích.³²

4.2 Činitelé ovlivňující rozhodování obyvatelstva v otázce jazyka, náboženské a národní příslušnosti

Činitelů, kteří ovlivňují to, že se lidé rozhodnou vyslovit se k otázce jazyka, náboženské příslušnosti nebo národní příslušnosti, je mnoho. Mezi sebou se kombinují a také role jednotlivých činitelů se s časem mění. Zde bude uvedena pouze povinnost odpovídat.

K povinnosti odpovídat na uvedené otázky ve sčítání občany vždy zavazuje zákon o sčítání obyvatelstva.

Všechny zákony o sčítání obyvatelstva, včetně toho z roku 1931, obsahují článek, který zavazuje každého, kdo je zahrnut ve sčítání, že podá na všechny otázky ze sčítacích arších správné a úplné odpovědi. Ti, kteří by uvedli nepravdivé nebo nepřesné údaje, by byli

³² Paradoxem zůstává, že, i když jsou jihoslovenské národnosti ve Slovinsku zastoupeny podstatně více než Italové či Maďaři, nemají do dnešní doby přiznán žádný právní statut, ani nejsou nijak legislativně zmiňovány

podle ustanovených zákonů o sčítání trestně odpovědní. Určené byly dokonce výše peněžitých trestů. O tom, v jaké míře a jestli vůbec se tato ustanovení skutečně užila, není písemných podkladů. Podle ústního podání nebylo ve Slovinsku kvůli odmítavé spolupráci nebo uvádění nepřesných údajů nikdy soudně rozhodnuto.³³

Poprvé se odstoupilo od celkové povinnosti udávání správních a úplných odpovědí ve sčítání roku 1971, a to sice při otázce o národnostní příslušnosti. Tato otázka byla totiž vyjmuta z povinnosti odpovídat, ačkoliv zákon o sčítání obyvatelstva v roce 1971 toto nepředpokládal. V poučení o otázce národnostní příslušnosti a v pokynech pro tázané bylo zapsané: „Podle 41. článku Ústavy SFRJ nemusí občan odpovídat na tuto otázku za sebe a za své děti mladší 15 let, pokud si to nepřeje.“³⁴

Roku 1963 byla přijata nová Ústava Socialistické federativní republiky Jugoslávie, která ve 41. článku ustanovila, že „občan není povinen deklarovat, ke které národnosti přísluší, ani není povinen si vybrat jednu z národností“³⁵. Ústava socialistické republiky Slovinska z roku 1974 v 214. článku ustanovuje: „Nikdo není povinen uvést, ke kterému národu, národnosti nebo etnické skupině přísluší a také neurčuje příslušnost k určitému národu, národnosti nebo etnické skupině.“³⁶ Ústava Republiky Slovinsko z roku 1991 v 61. článku stanoví, „že má každý právo svobodně prohlásit příslušnost ke svému národu nebo národnostnímu společenství“³⁷.

Uvedená ústavní ustanovení byla shrnuta v zákoně o sčítání obyvatelstva v letech 1981 a 1991. Zákon o sčítání roku 2002 pak usnesení o právu svobodného vyjádření příslušnosti ke svému národu nebo národnosti doplnil o usnesení, podle kterého tázaná osoba není povinna vyjádřit se o národnostní (etnické) příslušnosti a náboženské příslušnosti. Kromě toho zákonodárci pro všechna tři sčítání rozhodli, že o tom musí sčítací arch obsahovat právní poučení. Proto bylo k otázce o národnostní příslušnosti obvykle přidáno poučení, které smysluplně shrnuje ustavní rozhodnutí.

Kromě národnostní příslušnosti byla ve sčítáních 1991 a 2002 z celkové povinnosti odpovídat na otázky obsažené ve sčítáních vyjmuta také otázka náboženské příslušnosti. Ve sčítání roku 1991 byl právním základem pro takovéto rozhodnutí 229. článek Ústavy Republiky Slovinsko, podle kterého je občanovo náboženské vyznání svobodné a jeho soukromou záležitostí. Pro sčítání roku 2002 je takovéto jednání upraveno 41. článkem Ústavy

³³ Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948

³⁴ Šircelj, M. a kol., 2003

³⁵ Šircelj, M. a kol., 2003

³⁶ Šircelj, M. a kol., 2003

³⁷ Državni zbor RS (1991): Ustava Republiky Slovenije

Republiky Slovinsko, podle kterého je náboženské vyznání v soukromém i veřejném životě svobodné a nikdo není povinen uvádět své náboženské přesvědčení, a 10. článkem Zákona o sčítání 2002, který říká, „že osoba účastníci se sčítání není povinna vyslovit se o náboženském vyznání a že sčítací arch musí o tomto obsahovat právní poučení“.³⁸

Tab. 4: Povinnost odpovídat na otázky týkající se místa narození, náboženské příslušnosti, občanství, jazyka, národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Místo narození	x	x	x	x	x	x	x
Občanství	x	x	x
Náboženské vyznání	...	x	0	0
Jazyk							
Mateřský jazyk	...	x	x	x	x	x	x
Jazyk běžné							
Komunikace v rodině	0	x
Jazyk běžné							
Komunikace v okolí	0	...
Národnostní příslušnost	x	x	x	0	0	0	0

Zdroj: Statistický úřad RS

x = odpověď je povinná

0 = odpověď není povinná

Z povinnosti odpovídat byly ve sčítání 1991 vyjmuty také otázky o mateřském jazyce, neboť na jejich základě by bylo možno odvozovat národnostní příslušnost obyvatelstva.

4.3 Důvěryhodnost údajů

Jedním z nejdůležitějších činitelů, které mohou zajistit úspěch sčítání, je důvěryhodnost údajů. Lidé se vyhýbají podávání osobních údajů, uvádějí pravdivé a správné odpovědi pouze, jsou-li přesvědčení, že ti, kteří údaje sbírají a zpracovávají, nebudou jejich obsah předkládat někomu jinému. Organizátoři sčítání jsou si této skutečnosti dobře vědomi. Proto všechny zákony o sčítání obyvatelstva obsahovaly články, které zavazují všechny pracovníky, že ochrání jako úřední tajemství vše, co zjistí při sčítání. Zákon o sčítání z roku 2002 ukládá, že „osoby, které spolupracují při zpracovávání sčítání, a při své práci se dozví o obsahu údajů, shromážděných sčítáním, které se vztahují na určitého jednotlivce, jsou povinni je chránit jako úřední tajemství. Na sčítacích arších musí být viditelně označeno, že všechny údaje na nich jsou předmětem úředního tajemství.“

³⁸ Državni zbor RS (2001c): Zakon o popisu 2002

Kromě toho všechny jugoslávské i slovinské zákony o sčítání obyvatelstva stanovily, že jsou „všechny individuální údaje“, které jsou získány sčítáním, určeny pouze pro statistické zpracování a nesmějí se použít pro žádný jiný účel. Už zákon z roku 1931 stanovil: „Všechny individuální údaje, shromážděné tímto sčítáním, jsou uschovány jako úřední tajemství a slouží pouze všeobecným statistickým účelům, proto se nesmí použít k jakémukoli přitížení obyvatelstvu, ať už to budou daně nebo jiné poplatky.“³⁹ V zákonu o sčítání roku 2002 je příslušné ustanovení velmi krátké, neboť přesná ustanovení obsahuje Zákon o ochraně osobních údajů: „Údaje, shromážděné při sčítání, se použijí pouze k statistickým účelům.“ Použití údajů pouze pro statistické účely znamená, že se získané údaje nesmí předložit jiným uživatelům ve formě, která by umožnila rozeznat toho, na koho se vztahují.⁴⁰

Statistika shromažďuje ve sčítání řadu osobních údajů. Není ale jediná, která shromažďuje takové údaje. Proto časem vyvstala potřeba všeobecných ustanovení o podmínkách shromažďování, úpravě a ochraně osobních údajů. Proto byl roku 1990 ve Slovinsku přijat Zákon o ochraně osobních údajů. Roku 2002 jej nahradil nový, doplněný Zákon o ochraně osobních údajů. Ten v třetím článku stanovuje: „Zpracovatelé sebraných osobních údajů, kteří jsou k jejich shromažďování oprávněni ze zákona, mohou shromažďovat osobní údaje, které se vztahují na rasový a jiný původ, polické, náboženské a jiné přesvědčení, příslušnost k odborové organizaci nebo na sexuální orientaci, pouze na základě písemného svolení jednotlivce.“⁴¹

Díky zmíněným ustanovením byl postup získávání údajů o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnosti ve sčítání v roce 2002 složitější než v předchozích sčítáních. Obyvatelstvo bylo pak dodatečně ubezpečeno o ochraně svých údajů. Zákon o sčítání 2002 v 10. článku stanoví: „Za nepřítomné členy domácnosti, kteří v den sčítání dosáhli věku 14 let, se údaje o náboženském vyznání a národnostní příslušnost předkládají tak, že se předloží písemný souhlas pro předložení těchto údajů pro účel tohoto sčítání i jejich písemné určení o jejich národnostní příslušnosti a náboženském vyznání.“⁴² Toto zákonné ustanovení statistický úřad při přípravě poučení pro sčítací komisaře rozšířil na všechny obyvatele. Všichni, kdo si přáli, mohli na otázky o národnostní/etnické příslušnosti odpovídat osobně, bez přítomnosti sčítacího komisaře nebo nějaké jiné osoby (samosčítání). Těm, kteří

³⁹ Šircelj, M. a kol., 2003

⁴⁰ Državni zbor (2001c): Zakon o popisu 200

⁴¹ Državni zbor RS (2004b): Zakon o varstvu osebnih podatkov

⁴² Državni zbor (2001c): Zakon o popisu 2002

odpovídali sčítacímu komisaři, musely být předloženy nabízené možné odpovědi na sčítacím archu včetně upozornění, že na tyto otázky nejsou povinni odpovídat.

Osobám, které se rozhodly, že na otázky o národní příslušnosti a náboženském vyznání si nepřejí odpovídat v přítomnosti komisaře nebo v přítomnosti jiných členů domácnosti, musel komisař doporučit zvláštní dotazník, nazvaný Prohlášení P-3/NV, na kterém byly kladeny otázky o národnostní/etnické příslušnosti a náboženském vyznání. Přítomným v domácnosti doručil formulář o prohlášení a také pro všechny ty členy, kteří byli při návštěvě komisaře nepřítomné. Zpětně bylo přijato 207 tisíc těchto prohlášení, tedy od necelých 11 % obyvatelstva Slovinska. Prohlášení byla platná pouze tehdy, jestliže byla podepsána. Těchto prohlášení bylo přijato 198 428 (95,8 %).

Tab. 5: Prohlášení o národnostní/etnické příslušnosti a náboženském vyznání (formulář P-3/NV), Slovinsko, sčítání 2002

Prohlášení P-3/NV	Počet	%
Doručené domácnostem	250 000	100
Vrácené statistickému úřadu	206 957	82,8
Vrácené statistickému úřadu	206 957	100
neplatné (nepodepsané, nečitelné apod.)	8 765	4,2
zahrnuto do statistického zpracování	198 428	95,8

Zdroj: Statistický úřad RS

Slovinsko podobně jako Česká republika úzkostlivě dbá, aby byla zajištěna neidentifikovatelnost jednotlivců. Toho je dosaženo tím, že se nezveřejní údaje pro velmi malou skupinu obyvatel. Mezi údaji ze sčítání 1991 nebyly zveřejněny ty údaje z částí obcí s méně než pěti obyvateli, o národnostní příslušnosti a náboženském vyznání pak ty z částí obcí s méně než 30 obyvateli. Při prokázání údajů ze sčítání 2002 byla pravidla ještě přísnější. Nejmenší skupina obyvatel, pro kterou je ještě možné uveřejnit údaje, bude určena pro každou oblast zvlášť, odvozená od typu údajů a velikosti prostorové jednotky.

4.4 Politické okolnosti ovlivňující údaje při sčítání

Zákonná ustanovení o povinnosti odpovídat, důvěryhodnosti a informovanosti obyvatelstva jsou základem každého sčítání. Avšak zákony a informovanost samy o sobě ještě nezaručují, že obyvatelstvo bude skutečně odpovídat v souladu s objektivní skutečností nebo

osobními názory. Proto je tak velmi důležité, jaká je celková důvěra ve státní zřízení, pro které jsou účelně použity údaje z předchozích sčítání, jaké jsou politické poměry ve státě atd.

Z padesátileté historie jugoslávských sčítání po druhé světové válce můžeme uvést dva příklady, kdy se politické poměry zřetelně odrazily v údajích při sčítáních. První se vztahuje k náboženskému vyznání, druhý k národní příslušnosti. Údaje ze sčítání roku 1953 ukázaly, že ve Slovinské republice bylo 10,3 % nevěřících. O téměř 40 let později, roku 1991, bylo pouze 4,3 % ateistů. Srovnání obou podílů ukázalo, že se podíl nevěřících snížil, což je neobvyklé. Sčítání roku 1953 bylo totiž provedeno v době, kdy „byl vliv politických poměrů na náboženství ve Slovinsku výrazný“⁴³, což se odrazilo také ve výsledcích sčítání.

Druhý příklad se vztahuje k národnostní struktuře obyvatelstva v tehdejší Jugoslávii. V Jugoslávii se určitý podíl obyvatelstva na otázku o národnostní příslušnosti nevymezil podle národnostní, nýbrž dle regionální příslušnosti nebo se pak označil jako Jugoslávci. Podíl Jugoslávců se od sčítání ke sčítání zvyšoval a nejvyšší hodnoty dosáhl v roce 1981. Vzhledem k tomu, že byl počet Jugoslávců nejvyšší v národnostně nejvíce smíšených republikách bývalé Jugoslávie, a že jako Jugoslávci byly nejčastěji označovány děti z národnostně smíšených svazků, bylo očekáváno, že se bude do sčítání 1991 podíl Jugoslávců ještě zvyšovat. Nicméně všude, mimo Makedonii, se snížil. Rostoucí nacionalismus v období před rozpadem Jugoslávie byl pravděpodobně hlavní důvod toho, že se někteří Jugoslávci v tehdejších oblastech raději deklarovali pro konkrétní národnostní příslušnost než pro jugoslávskou. Jestliže by Jugoslávie nezažila politické krize, byl by podíl Jugoslávců jistě znatelně vyšší.

⁴³ Toš, N. a kol., 1999

Tab. 6: Obyvatelstvo, které na otázku o národnostní příslušnosti deklarovalo, že jsou Jugoslávci, republiky bývalé Jugoslávie, sčítání 1961–1991

Republiky bývalé Jugoslávie	Označili se jako Jugoslávci			
	1961	1971	1981	1991
Celkem	1,71	1,33	5,44	2,98
Bosna a Hercegovina	8,42	1,17	7,91	5,49
Černá hora	0,33	2,07	5,35	4,2
Chorvatsko	0,37	1,9	8,24	2,2
Makedonie	0,09	0,22	0,74	0,77
Slovinsko	0,18	0,39	1,39	0,63
Srbsko	0,26	1,47	4,47	3,24

Zdroj: Breznik, 1991

Sčítání roku 2002 bylo už mezi projednáváním a přijetím Zákona o sčítání několikrát zpolitizováno. Nicméně žádná z polických stran nepodněcovala „protisčítací“ nálady.⁴⁴ Podle posudků sčítacích komisařů pouze 0,1 % obyvatelstva zásadně odmítalo spolupráci při sčítání. Nízké procento těch, kteří jsou zásadně proti spolupráci při sčítání, samozřejmě neznamená, že bylo také tak nízké procento osob, které nebyly připravené odpovídat na jednotlivé otázky. Při otázkách o národnostní příslušnosti a náboženské příslušnost bylo toto procento mnohem vyšší.

⁴⁴ Grabnar, I. R., 2002

5. Jazyková struktura obyvatelstva Slovinska a mateřský jazyk

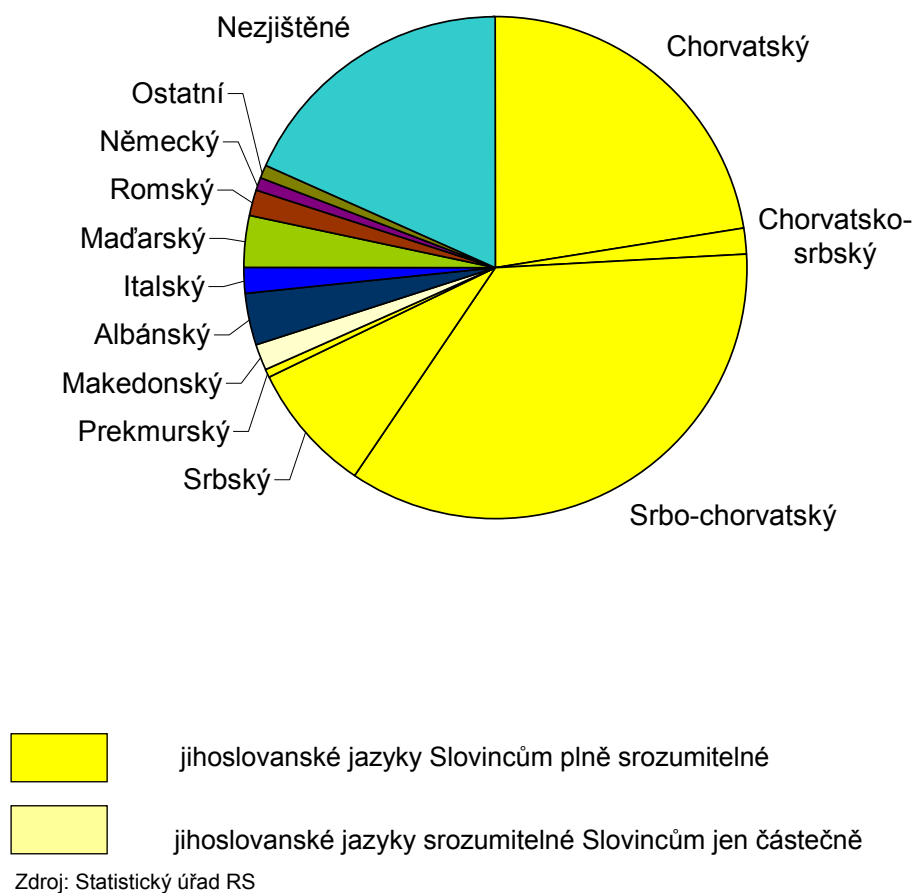
Ve Slovinsku je úředním jazykem slovinština. V oblastech, kde žije italská a maďarská národnostní skupina, je kromě slovinštiny úředním jazykem také ještě italština a maďarština. V uzavřených skupinách se kromě zmíněných jazyků používá ještě chorvatština, srbština, makedonština, albánština, atd. V minulosti hrála důležitou úlohu ve Slovinsku i němčina, která byla historicky na většině slovinského etnického území druhým úředním jazykem (v některých oblastech měla tuto funkci i italština). Po vzniku státu SHS tuto funkci ztratila a slovinština byla zavedena do všech státních a veřejných činností.

Výraz srbochorvatština je zde používán jako společné označení pro jazyk, který byl v různých časových obdobích a různých regionech bývalé Jugoslávie označován jako chorvatský, chorvatsko-srbský, srbo-chorvatský a srbský jazyk. V údajích ve sčítání 2002 je do této skupiny zařazen ještě černohorský a bosenský (bosenský+bosňácký) jazyk. Důvodem pro toto sloučení jsou časté změny v klasifikaci jihoslovanských jazyků a také plná vzájemná srozumitelnost a gramatická shodnost těchto jazyků bez ohledu na jejich oficiální označení.

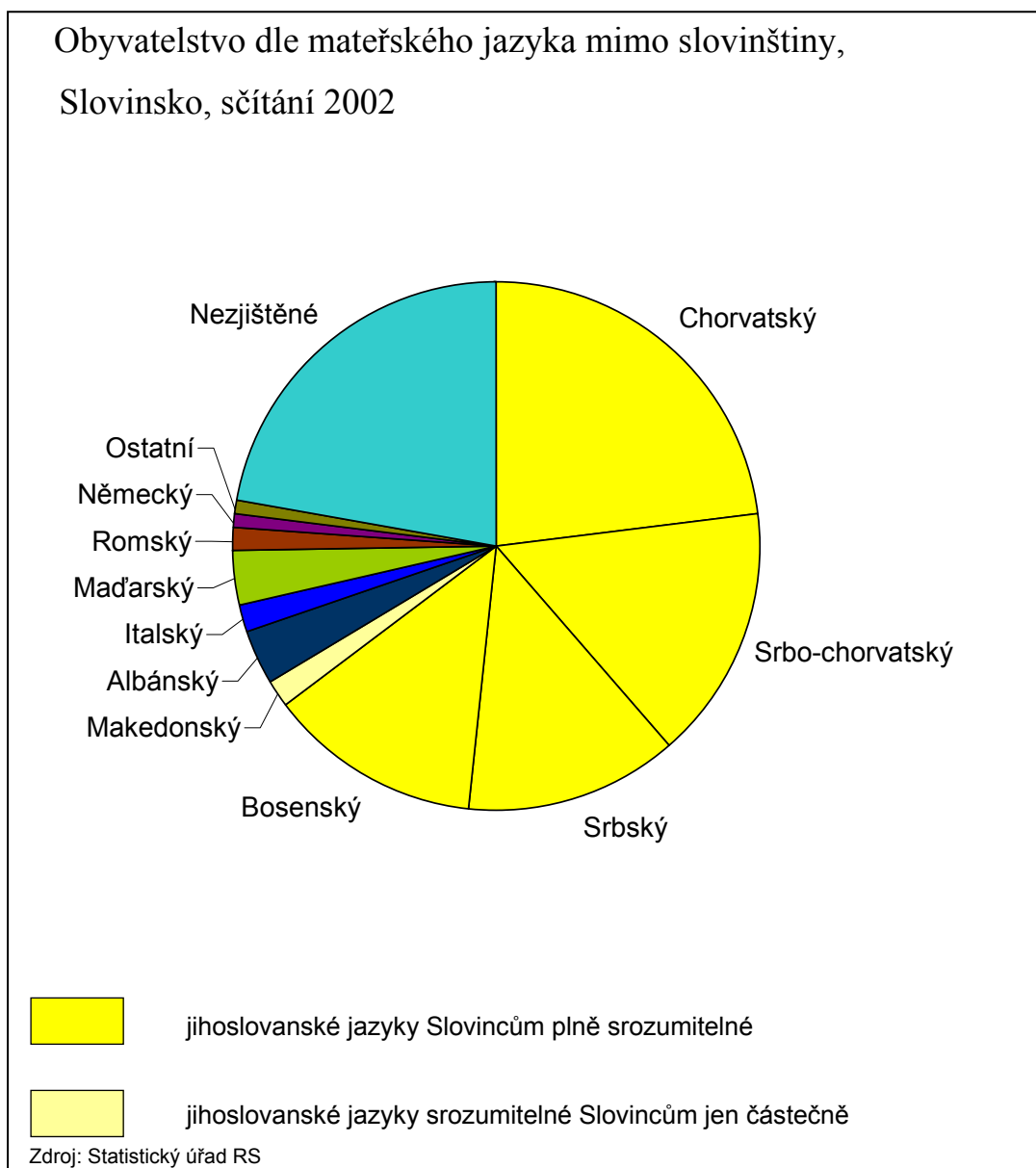
První údaje o mateřském jazyce většiny obyvatelstva Slovinska vycházejí z jugoslávského sčítání roku 1921. V tehdejší Slovinsku s „Prekmurjem“ byla slovinština mateřským jazykem pro 93 % přítomného obyvatelstva. Otázka o mateřském jazyce byla položena také ve sčítání roku 1931, ovšem údaje byly zveřejněny pouze pro některé tehdejší bányoviny. Sčítání 1948 tuto otázku neobsahovalo. Až se sčítáním roku 1953 začíná období řádného shromažďování údajů o mateřském jazyce.

Zjišťování mateřského jazyka je poměrně jednoduché. Jedná se o objektivní skutečnost, která se během života zpravidla nemění. Přesto údajům o mateřském jazyce nebyla přikládána dostatečná důležitost. Jedním z důvodů pro zanedbávání údajů o mateřském jazyce bylo mínění, že tyto údaje, od té doby co sčítání obsahuje také otázku o národnostní příslušnosti, slouží pouze k podrobnějšímu vysvětlení údajů o národnostní příslušnosti.

Obyvatelstvo dle mateřského jazyka mimo slovinštiny,
Slovinsko, sčítání 1991

Obr. 1: Obyvatelstvo dle mateřského jazyka, Slovinsko, sčítání 1991

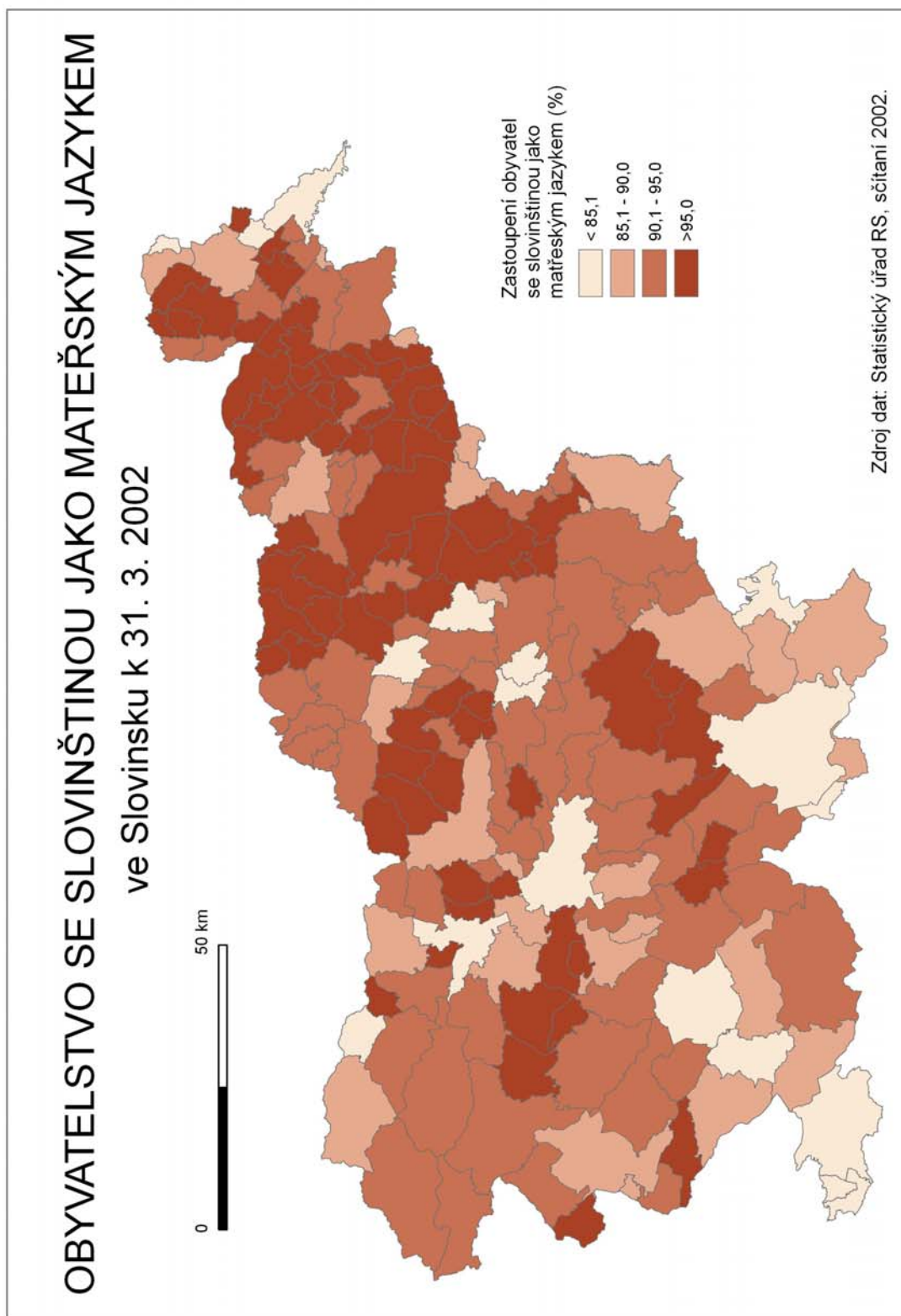

Obr. 2: Obyvatelstvo dle mateřského jazyka, Slovinsko, sčítání 2002

V těchto dvou obrázcích je vyjádřena velká příbuznost jihoslovanských jazyků⁴⁵, a tedy skutečnost, že většina jazyků je srozumitelná pro převážnou část obyvatelstva Slovinska. I když je národnostní struktura velmi pestrá, tak jazyková struktura je mnohem jednodušší. Bereme-li v úvahu, že i ve skupině „nezjištěné“ jsou s velkou pravděpodobností obsaženy převážně slovanské jazyky, znamená to, že jazyková bariéra je problémem jen pro poměrně malou skupinu obyvatel Slovinska.

⁴⁵ viz Srbochorvatština

Pro převážnou většinu obyvatelstva Slovinska je mateřským jazykem slovinština. Počet obyvatel se slovinštinou jako mateřským jazykem narůstá, avšak pomaleji než počet obyvatel Slovinska. Proto se podíl osob, pro které je slovinština mateřským jazykem, už od roku 1953 neustále snižuje. Roku 2002 dosahoval hodnoty 87 %. Graficky o současném stavu vypovídá obrázek 3.

Obr. 3: Obyvatelstvo se slovinštinou jako mateřským jazykem ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Podíl obyvatelstva s maďarštinou jako mateřským jazykem se snižuje, zatímco podíl obyvatelstva s italštinou jako mateřským jazykem od roku 1971 stagnuje, resp. lehce kolísá od sčítání ke sčítání. Neustále roste pouze podíl osob s romštinou a albánštinou jako mateřským jazykem. Jejich podíl se mezi sčítáním 1991 a 2002 zvýšil z 0,20 % na 0,37 %.

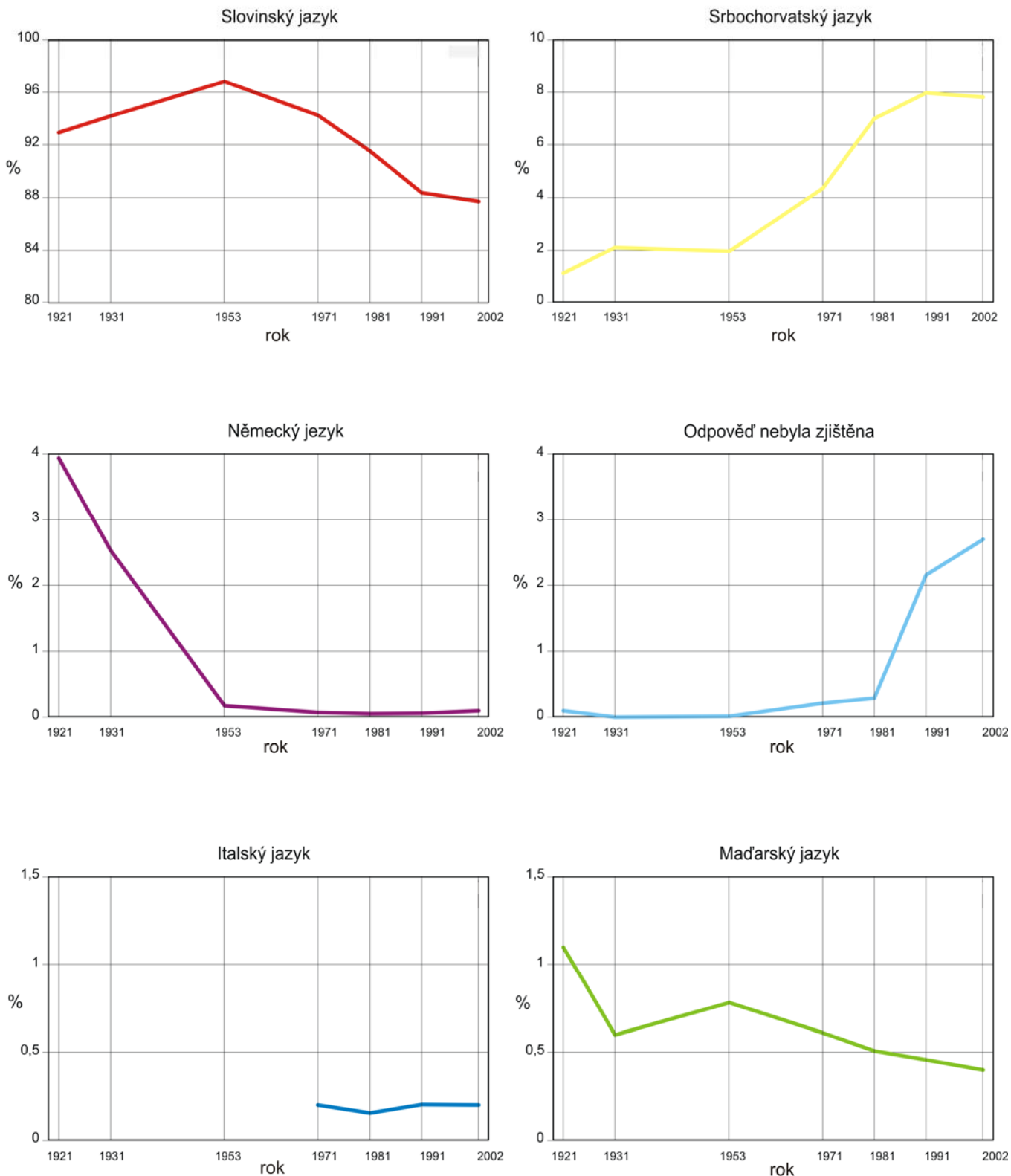
Narůstá také podíl osob, u kterých mateřský jazyk není zjištěn, avšak tento podíl je ve srovnání s podílem osob s nezjištěnou náboženskou nebo národnostní příslušností velmi nízký. K tomuto jistě přispívá povinnost odpovědět, jednoduchost definice a možná také fakt, že pro většinu obyvatel se tyto údaje vztahují k minulosti, kdy nebyly používány při politických jednáních. I přesto roku 2002 byl mateřský jazyk nezjištěn u téměř 3 % obyvatelstva Slovinska.

Jednotlivé jazykové skupiny, které žijí ve Slovinsku, se mezi sebou neliší pouze dle podílu a jeho změn, ale také dle struktury pohlaví a věku. Podle struktury dle věku je můžeme rozdělit na dvě skupiny, a to, ve které početně převládají muži a tu, ve které převládají ženy. Vyšší počet žen mezi autochtonním obyvatelstvem je důsledek rozdílu v úmrtnosti mužů a žen. Vyšší počet mužů mezi přistěhovanými je důsledkem pohlavně selektivního stěhování. Mezi přistěhovanými osobami roste počet osob, u kterých je albánština jako mateřský jazyk, a mezi nimi je dvakrát více mužů než žen.⁴⁶

Počet mužů převládá také mezi těmi, u kterých je mateřský jazyk nezjištěný.

⁴⁶ Šircelj, M. a kol., 2003

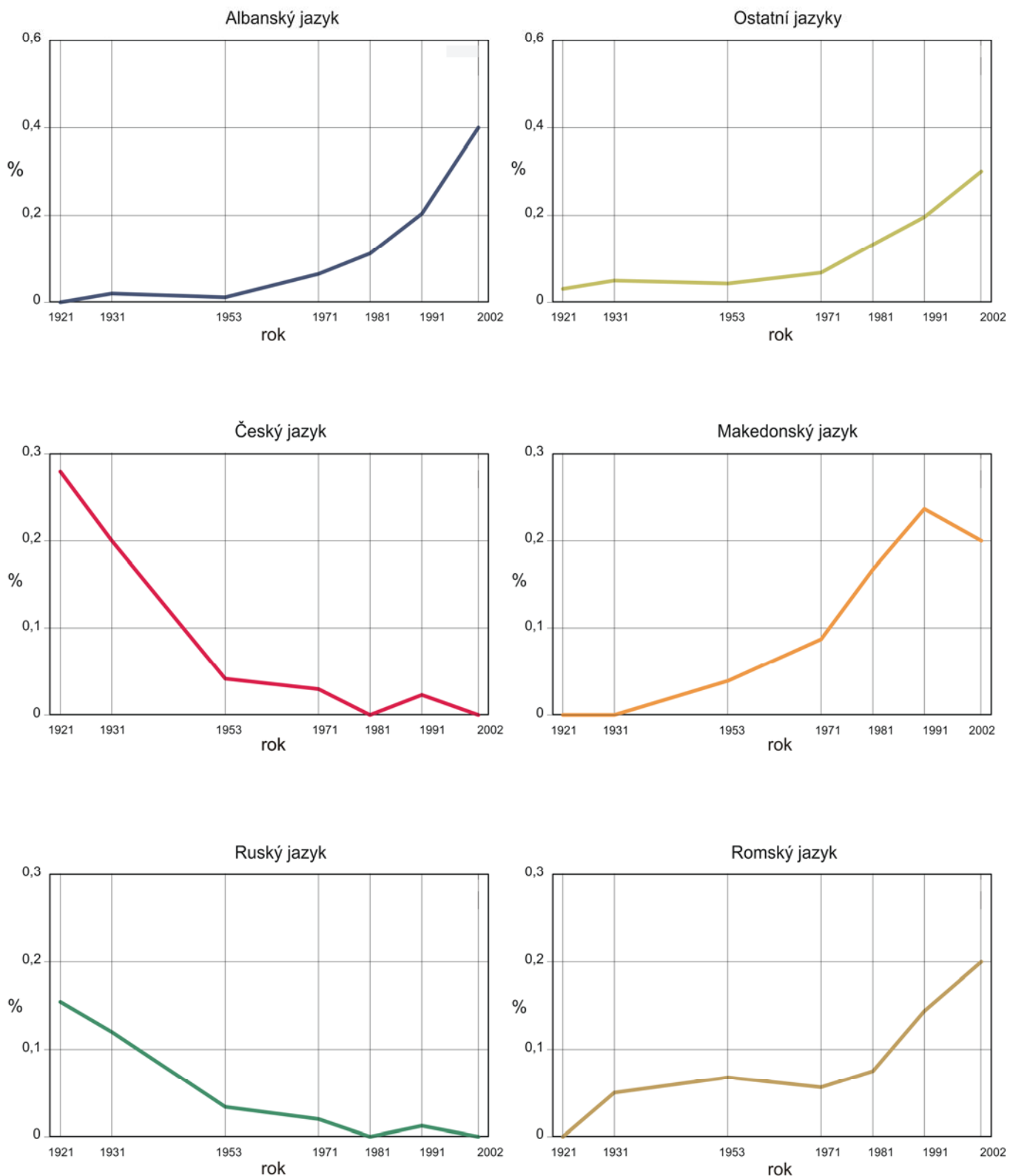
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921-2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 4: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921–2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921-2002

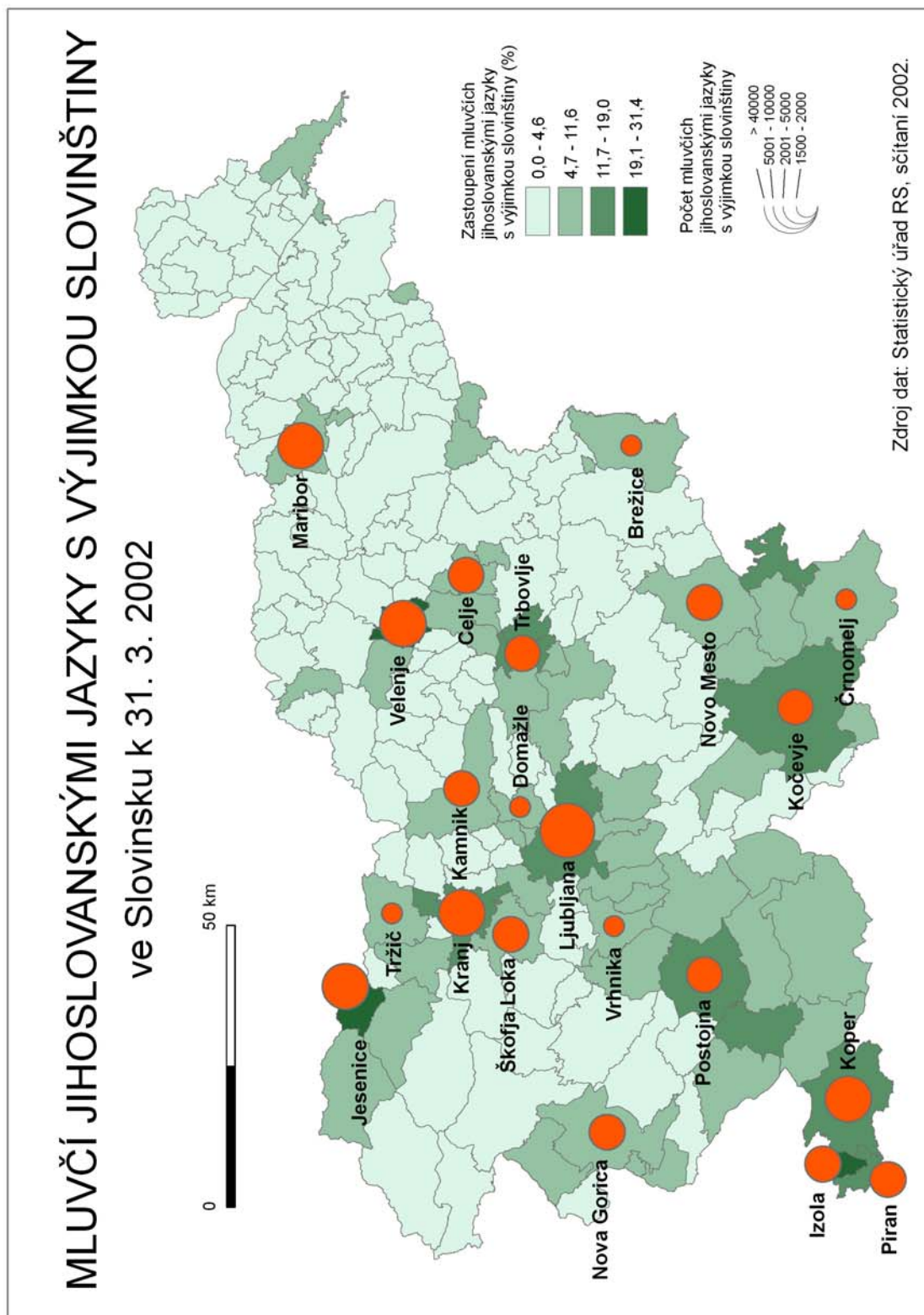
Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 5: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce, Slovinsko, sčítání 1921–2002

Ještě více než dle struktury podle pohlaví se jednotlivé jazykové skupiny dělí dle věkové struktury. Rozdíly, vyjádřené podílem osob s deklarovaným mateřským jazykem v jednotlivých věkových skupinách, ukazují obrázky 7 a 8.

Četnost osob s italským, maďarským a německým jazykem jako mateřským jazykem roste s věkem, četnost osob s romským jazykem jako mateřským jazykem se s věkem snižuje. S věkem se snižuje také četnost osob s albánským jazykem jako mateřským jazykem. Příčina je pravděpodobně v nadprůměrné porodnosti obou těchto skupin.

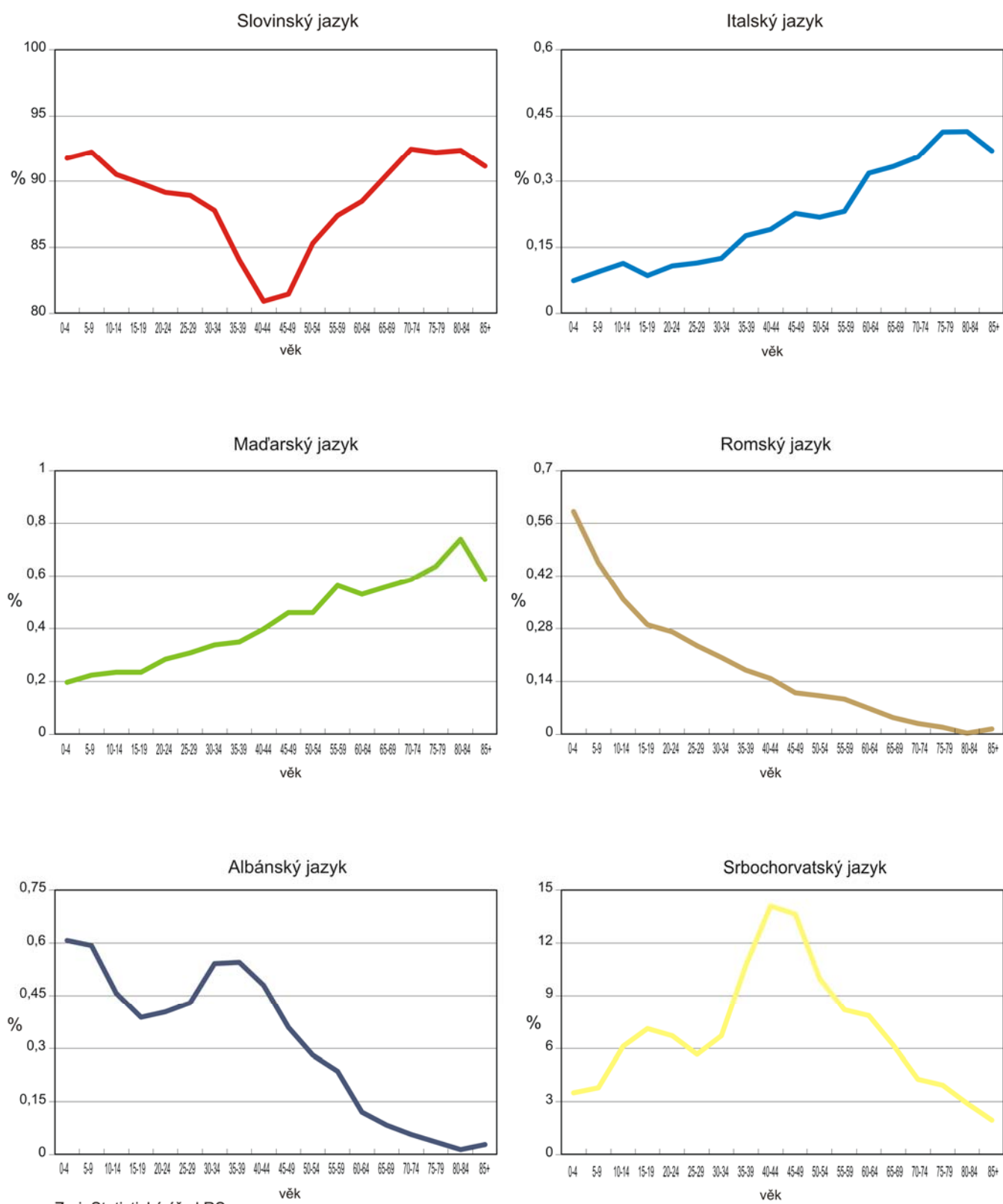
Přistěhovalectví do Slovinska bylo nejsilnější v 70. letech, poté se postupně jeho míra snižovala. Proto se od roku 1981 do roku 2002 nejvyšší četnost osob se „srbochorvatským“ a makedonským jazykem jako mateřským jazykem přesunula ze skupiny osob ve věku 20–30 let do skupiny ve věku 40–50 let. Četnost těch, kteří uvedli „srbochorvatský“ a makedonským jazyk jako mateřským jazyk, se mezi sčítáními 1991 a 2002 velmi snížila. Avšak obrázek 6 vyjadřuje, že je stále velký počet těch, kteří jako svou mateřštinu uvádějí jiný jihoslovanský jazyk než je slovinština.

Obr. 6: Mluvčí jihoslovanskými jazyky s výjimkou slovinštiny ve Slovinsku k 31. 3. 2002

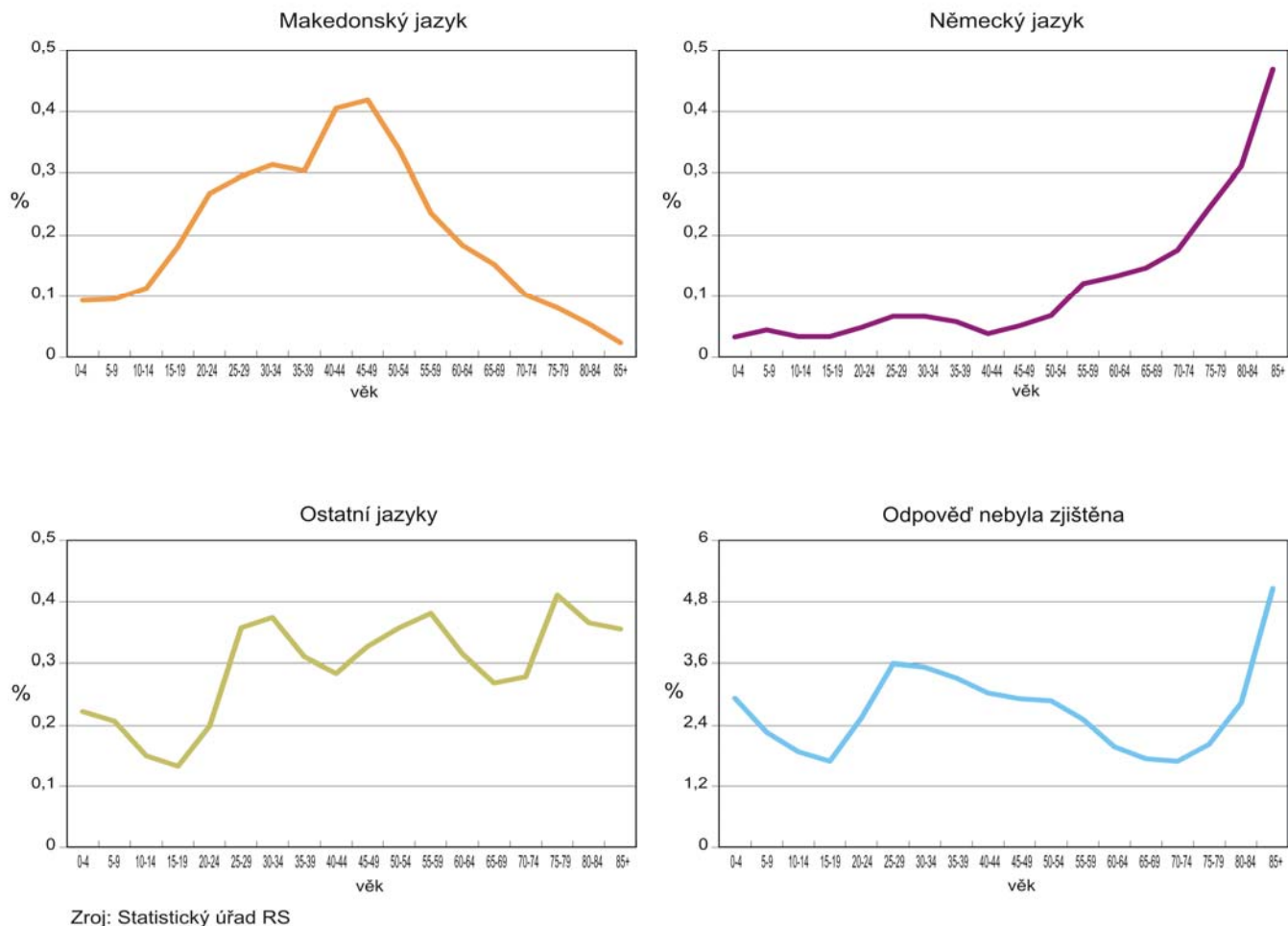
Počet osob se slovinštinou jako mateřským jazykem je nejvyšší mezi starými a mladými lidmi, nejnižší u těch věkových skupin, u kterých je nejvyšší četnost osob se „srbochorvatským“ nebo makedonským jazykem jako mateřským jazykem. V těchto věkových skupinách byl podíl osob se slovinským jazykem jako mateřským jazykem pravděpodobně nejnižší od konce druhé světové války, dosahoval 81 %. Mezi osobami ve věku nad 60 let dosahoval 92 %, stejně tak i u mladých do 10 let věku.

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Obr. 7: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

Obr. 8: Podíly shromážděných odpovědí na otázku mateřském jazyce dle věkových skupin, Slovinsko, sčítání 2002

6. Národnostní struktura obyvatelstva Slovinska

6.1 Vývoj národnostní struktury v letech 1880–1910

Slovinci za hlavní integrační kritérium své národnosti považovali jazyk a na tomto podkladě určovali svou etnickou podstatu (zvláště rozsah etnického území). Za nacionálně-konstitutivní tradice byly považovány historické události, související se slovinským jazykem.⁴⁷

Do roku 1948 resp. 1910 byly údaje o jazykové struktuře, získávány ze sčítání obyvatelstva, jediné úřední statistiky, na základě které bylo možné odhadnout národnostní strukturu.

S rokem 1910 končí série rakouských sčítání. Následuje třicetisedmileté období bez údajů nebo odhadů o národnostní struktuře obyvatelstva Slovinska. Jugoslávská sčítání roku 1921 a 1931 nedávají možnosti ani pro přibližný odhad národnostní struktury. Ve sčítání roku 1931 byla otázka o národnostní příslušnosti sice položena, avšak pokyny předpokládaly, že příslušníci jugoslávských národů mohou jako odpověď uvést pouze termín „jugoslávská“. Údaje také nebyly uveřejněny, pravděpodobně ani zpracovány.

„Itálie, které v období mezi první a druhou světovou válkou patřila západní část slovinského území, provedla tři sčítání, a to v letech 1921, 1931 a 1936. Přesto jejich obsah nebyl takový, aby výsledky umožnily odhady o národnostní struktuře obyvatelstva.

Až v roce 1948 začíná nepřerušená řada srovnatelných údajů o národnostní struktuře obyvatelstva. Faktem zůstává, že klasifikace osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti, nejsou do roku 1971 zcela srovnatelné.“⁴⁸ Také v souvislosti s „jihoslovanskými muslimy (Muslimové/Bosňáci)“ existuje jistá potíž, přestože jejich počet ve Slovinsku není takový, aby překážel analýze změn národnostní struktury.

Za období rakouských sčítání od roku 1880, kdy byla poprvé položena otázka o obcovacím jazyce (jazyce běžné komunikace), do posledního sčítání roku 1910, byl odhad národnostní struktury stálého obyvatelstva na nynějším území Slovinska na základě údajů o obcovacím jazyce vypracován dr. Šifrerem (1956). Jeho výpočty jsou shrnuty v tabulce 7.

⁴⁷ Grafenauer, B., Prunk, J., 1993

⁴⁸ Šircelj, M. a kol., 2002

Tab. 7: Obyvatelstvo podle národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1880–1910

rok	počet obyvatel	národní příslušnost %				
		Slovinci	Němci	Maďaři	Italové	Ostatní
1880	1 172 918	89,1	7,0	1,1	2,0	0,8
1890	1 223 439	88,9	7,2	1,2	2,2	0,5
1900	1 254 708	88,7	7,3	1,4	2,3	0,3
1910	1 291 913	87,6	8,1	1,6	2,4	0,3

Zdroj: Šifrer, 1956

Z tabulky vyplývá, že byl růst počtu Slovinců pomalejší než u ostatních národností, a jejich podíl na obyvatelstvu proto klesal. Šifrer tuto skutečnost vysvětluje tak, že v těchto letech bylo velké vysídlování ze slovinského území, zvláště z venkova, který byl osídlen téměř výlučně slovinským obyvatelstvem mimo oblasti „Prekmurje“. Proto vysídlování postihlo slovinské obyvatelstvo ve větší míře než ostatní národnosti. Přesto to není jediná příčina pomalejšího přírůstku slovinského národa. V tom případě by totiž musely ostatní národy růst v souladu s přirozeným přírůstkem, jejich přírůstek je však vyšší.⁴⁹

Z přibližných orientačních údajů o přirozeném pohybu obyvatelstva na slovinském území v období od roku 1880 do roku 1910 Šifrer také zmínil, že byl „růst obyvatelstva ostatních národností mimo Slovinců mnohem rychlejší než přirozený přírůstek obyvatelstva, což se dělo za situace, kdy bylo přistěhovalectví minimální, pravděpodobnost, že se tedy zvýšil počet příslušníků ostatních národností díky asimilaci slovinského obyvatelstva nebo následkem nepřesností při sčítáních je malá, neboť populační podmínky pro biologický rozvoj jsou na stejném území pro všechny obyvatele přibližně stejné.“⁵⁰

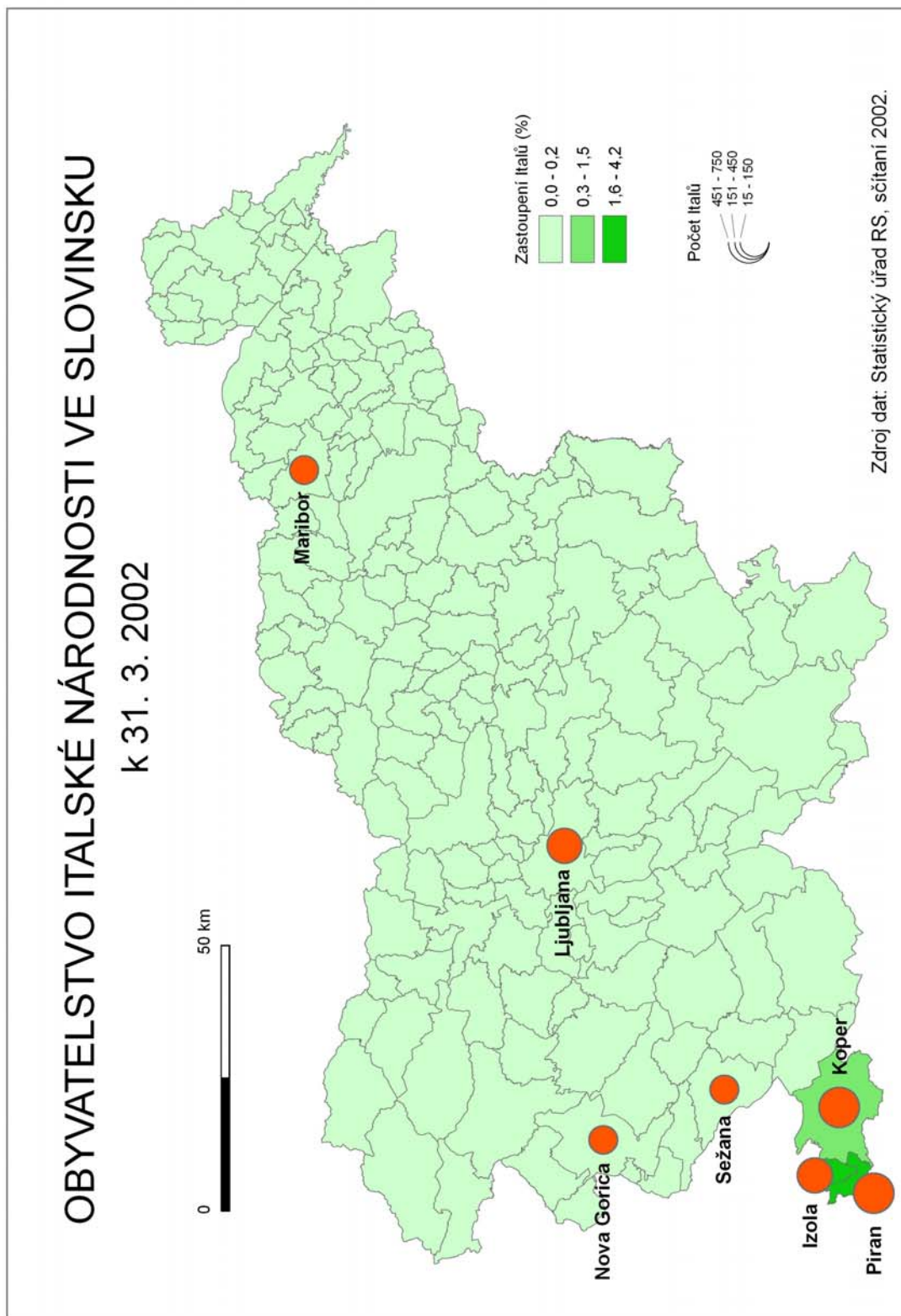
Podíl Slovinců se snižoval jak před první, tak také po druhé světové válce. V Rakousko-Uhersku ve prospěch severních, v Jugoslávii pak ve prospěch jižních sousedů. Největší změny přinesla samotná druhá světová válka.

6.2 Vývoj národnostní struktury v letech 1948–2002

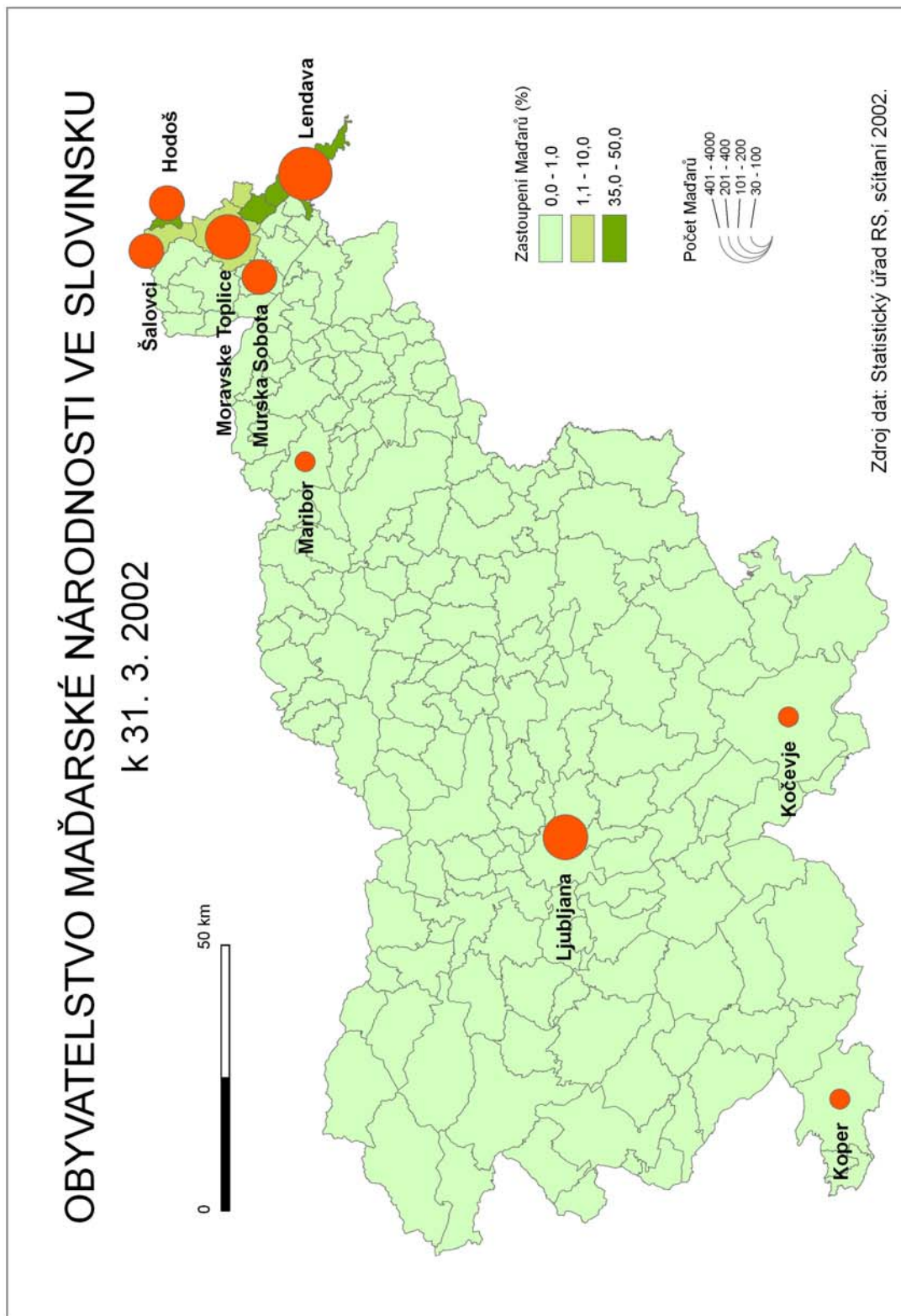
Ústava Republiky Slovinsko zajistila osobní práva autochtonní italské a maďarské národnostní skupině i romské národnostní menšině.

⁴⁹ Šifrer, Ž., 1956

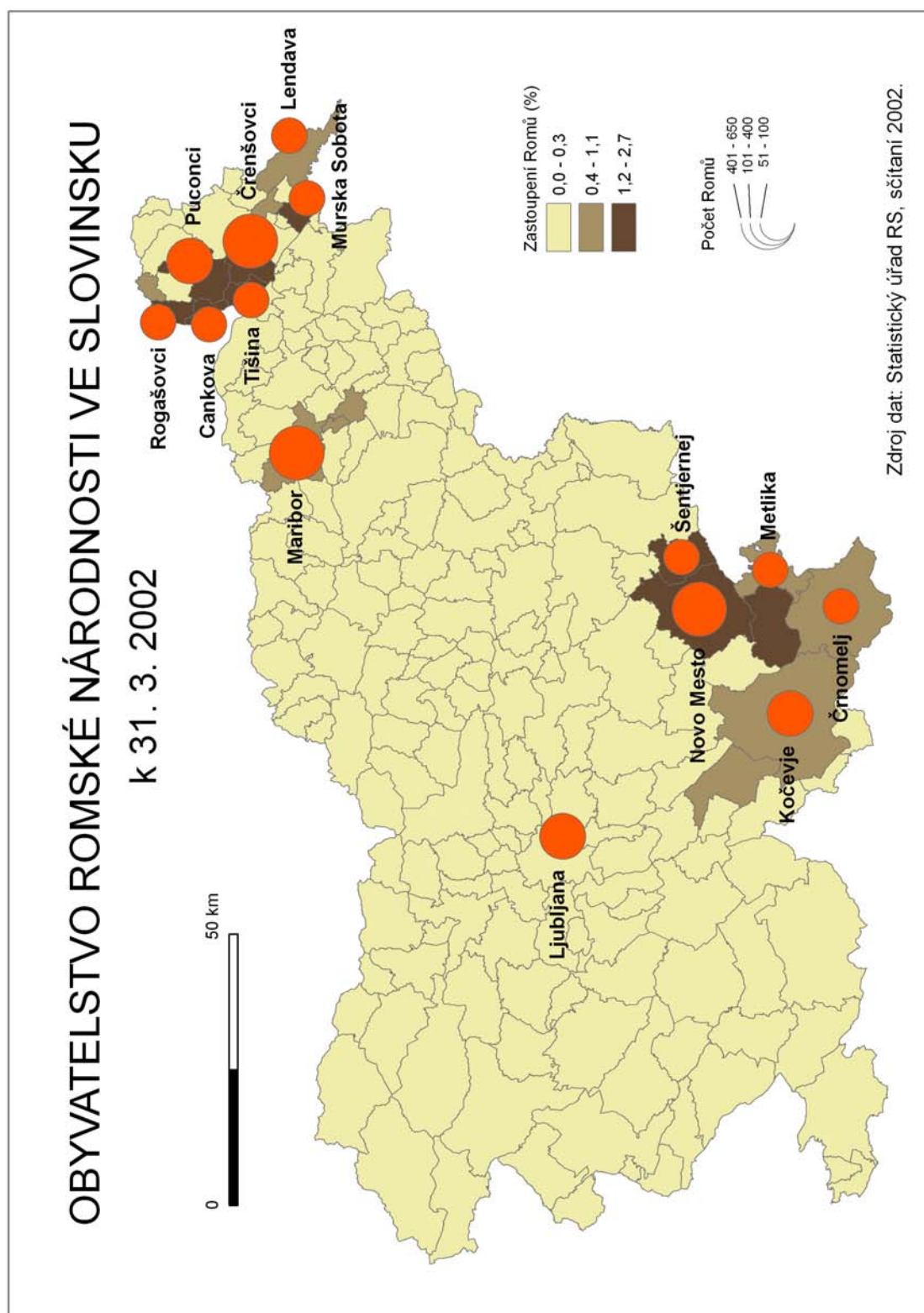
⁵⁰ Důsledek asimilace Slovinců k Němcům.

Obr. 9: Obyvatelstvo italské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

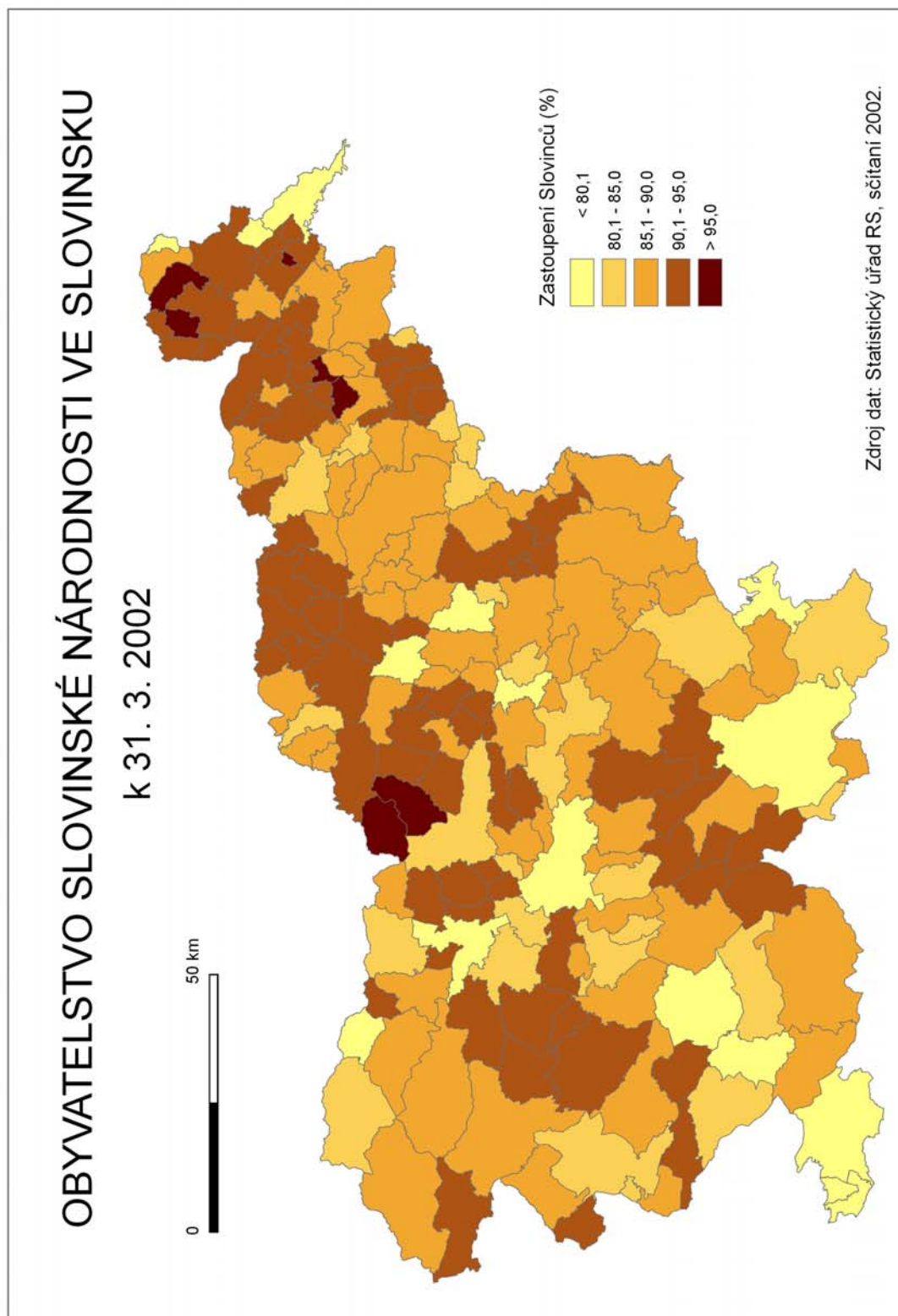

Obr. 10: Obyvatelstvo maďarské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Obr. 11: Obyvatelstvo romské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Slovinsko je národnostně velmi homogenní stát, což graficky vyjadřuje obrázek 12. Ačkoli se podíl těch, kteří se označují za Slovinců, viditelně během všech období snižuje, roku 2002 ještě stále dosahoval 83,1 %. V tom stejném roce, tedy roce 2002, mimo Slovinců ještě tři národy přesáhly jednaprocentní podíl v obyvatelstvu Slovinska: Chorvati, Muslimové a Srbové. Podíly všech ostatních národností byly nižší než 1 %.

Obr. 12: Obyvatelstvo slovinské národnosti ve Slovinsku k 31. 3. 2002

Podíl Slovinců se snižuje ve všech věkových skupinách – nejméně mezi staršími a nejvíce mezi mládeží. Už roku 1948, kdy podíl Slovinců dosahoval ještě 97 %, ve věkové skupině mezi 20–29 lety dosahoval tento podíl pouze 93,5 %. Do roku 1953 se samozřejmě tento podíl v téměř nezměněné podobě přesunul do o pět let vyšší věkové kategorie, současně pak se snížil podíl Slovinců mezi nejmladšími. Z toho lze usuzovat, že se určitý počet mladých, kteří podle národností příslušnosti nebyli Slovinci, se do Slovinska přistěhoval už před rokem 1948 (pravděpodobně vojáci a administrativní aparát), a že si někteří mezi nimi ve Slovinsku založili též rodiny.

„Mezi neslovinským obyvatelstvem byli roku 1948 nejpočetnější Chorvati, Maďaři a Srbové. Věková struktura Maďarů byl velmi podobná věkové struktuře Slovinců. Věková struktura Chorvatů a zvláště Srbů byla odlišná, zvláště charakteristická těmi, kteří se stěhují: ve věku 20–24 let bylo 44 % všech Srbů a 18 % všech Chorvatů. Přítomnost Chorvatů na území Slovinska byla mnohem dlouhodobější než přítomnost Srbů, což se vzhledem k délce a blízkosti slovinsko-chorvatské hranice jistě očekávalo. Proto věková struktura Chorvatů není tak výrazně ovlivněna migracemi.

Do roku 1953, tedy během pěti let, se velikostní pořadí neslovinských národností změnilo. Ještě stále byli nejpočetnější Chorvati, počet Maďarů a Srbů se vyrovnal. Počet Srbů se zvýšil o polovinu. A téměř všichni (90 %) byli muži.“⁵¹ Stejně vysoký podíl mužů jako mezi Srby, byl také mezi Makedonci a Černohorci. Také mezi Chorvaty bylo více mužů než žen, nicméně rozdíl nebyl tak velký.

Vysvětlení pro takto výrazné nerovnosti mezi četností mužů a žen u Srbů, Makedonců a Černohorců lze vyvodit ze skutečnosti, že víc než polovina ekonomicky aktivních Srbů, Makedonců a Černohorců vykonávala povolání, která byla zařazena do skupiny povolání „ozbrojené složky“. Tato skupina se později přejmenovala na „osoby ochrany společnosti“. Do ní byli zařazeni příslušníci armády a policie. Nový stát upevňoval svou vojenskou a politickou moc a byl přitom, aspoň tedy ve Slovinsku, národnostně selektivní. Mezi ekonomicky aktivními Slovinci bylo do této skupiny povolání zařazeno pouze 2,7 % obyvatelstva.

Od sčítání roku 1961 byli mimo Slovinců ještě stále nejpočetnější Chorvati, následovali je Srbové, Maďaři pak z třetího sklouzli na čtvrté místo. V období mezi sčítáními 1953 a 1961 se počet Chorvatů tak zvýšil (o 76 %), že už téměř dosáhl dvouprocentního podílu v celkovém obyvatelstvu Slovinska. Zvýšil se také počet Srbů, avšak znatelně méně, o

⁵¹ Šircelj, M. a kol., 2003

23 %. Počet příslušníků ostatních neautochtonních národností byl ještě stále nízký, pouze Černohorců a Makedonců bylo více než 1000. O deset let později se k nim přidali ještě Muslimové a Albánci.

Údaje ze sčítání 1961 o národnostní struktuře obyvatelstva byly zveřejněny také odděleně, zvláště za východní Slovinsko i za západní.⁵² Podíl Slovinců byl vyšší ve východním Slovinsku, podíly Chorvatů, Srbů, Makedonců, Černohorců, Muslimů a Jugoslávců pak v západním Slovinsku, kam patřila také Lublaň. Větší četnost přistěhovalců v západním Slovinsku zprvu souvisela se strategickou polohou Slovinska v rámci bývalé Jugoslávie (blízkost západní hranice), později pak s rychlejším hospodářským rozvojem. Přistěhovalci se usídlili ve městech a průmyslových centrech, protože zde byla nejvyšší nabídka zaměstnání. Do roku 1971 se pořadí prvních třech nejpočetnějších národností na území Slovinska nezměnilo – Slovinci, Chorvati, Srbové. Na čtvrtém místě se pak Maďaři vystřídali s osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Toto pořadí zůstalo nezměněno do roku 1991, kdy počet Muslimů přesáhl počet osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Jestliže by se bývalá Jugoslávie nerozpadla, toto pořadí by pravděpodobně zůstalo nezměněné také ještě roku 2002.

Politické změny na území bývalé Jugoslávie v začátku 90. let přímo (odchod armádních zaměstnanců) i nepřímo (vznik státu Bosny a Hercegoviny jako státu tří národů, Bosňáků, Chorvatů a Srbů) ovlivnily změnu v národnostní struktuře obyvatelstva Slovinska roku 2002. Snížil se počet Srbů, Chorvatů, Muslimů, téměř se zdvojnásobil počet Albánců. Bosňáci se stali za Slovinci, Srby a Chorvaty čtvrtým nejpočetnějším národem na území Slovinska. Jako Bosňáci se nově označovali především ti, kteří se v předchozích censech deklarovali jako Muslimové.

Obrázky 15, 16, 17 znázorňují změny v podílech jednotlivých národností v období od roku 1948 do roku 2002. Pouze pro Italy znázornění údajů začíná až rokem 1961. Ne proto, že pro sčítání 1948 a 1953 neexistovaly údaje, nýbrž proto, že zmíněná sčítání neobsáhla území, kde žije většina Italů ve Slovinsku.

Křivka, která ve stejném grafu znázorňuje četnost Romů, zprvu silně kolísá. Toto kolísání velmi pravděpodobně není odraz skutečného stavu. Roku 2002 se jako Romové označilo 3 246 obyvatel, což je doposud nejvíce. Tato hodnota je ještě stále o polovinu menší

⁵² Jugoslávie byla rozdělena na tzv. demografické rajóny prvního a druhého stupně. Slovinsko bylo rozděleno na dva rajóny prvního stupně, západní a východní Slovinsko, a sedm rajónů druhého stupně.

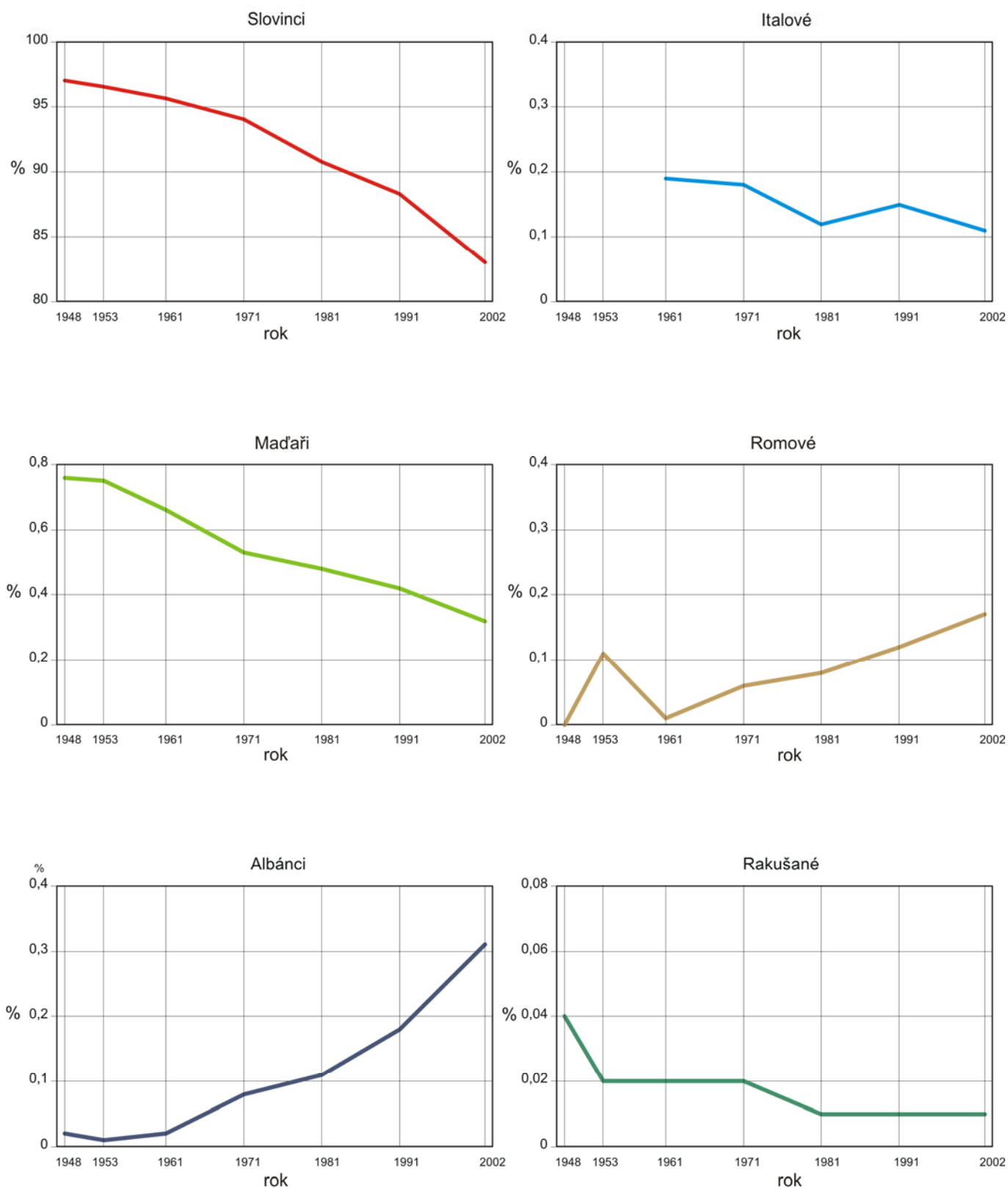
od té, kterou uvádějí centra pro sociální služby. Podle jejich údajů „na územích s vyšší koncentrací romského obyvatelstva žije okolo 6000–6500 Romů“.⁵³

Zodpovídání otázky o národnostní příslušnosti nebylo rokem 1971 počínaje povinné. Tato dobrovolnost rozhodnutí se odrazila v počtu osob, u kterých národností příslušnost zůstala nezjištěna. Mezi roky 1971 a 1981 se jejich počet zdvojnásobil, mezi roky 1981 a 1991 zosminásobil a mezi roky 1991 a 2002 ještě zčtyřnásobil. Skupina, která využila možnosti odpovědí „nepřeji si odpovídat“ a „neznámá odpověď“, se roku 2002 stala druhou nejpočetnější skupinou v klasifikaci národnostní příslušnosti. Představovala 9 % obyvatelstva Slovinska.

Pokud bychom to chtěli vyjádřit v několika větách, mohli bychom říct: V období od konce druhé světové války do vyhlášení samostatnosti se zvýšily podíly všech národností s více jak tisícem příslušníků, s výjimkou Slovinců, Maďarů a Italů. Velmi rychle se zvýšil také podíl osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a oproti konci období, také podíl osob s neznámou národnostní příslušností. První desetiletí samostatnosti přineslo určité změny. S výjimkou Albánců se podíl příslušníků těch národností, které žijí na území bývalé Jugoslávie, už více nezvýšil. Podíl autochtonních Slovinců, Maďarů a Italů se pak přesto snížil. Příčina toho je v mimořádném zvýšení podílu těch, kteří se označili jako osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti nebo si nepřály odpovídat nebo jejich odpověď nebylo možné získat. Jestliže by tento podíl zůstal stejný jako roku 1991, podíl Slovinců v roce 2002 by pravděpodobně nebyl nižší než v roce 1991.

⁵³ Štrukelj, P., Winkler, P., 1996

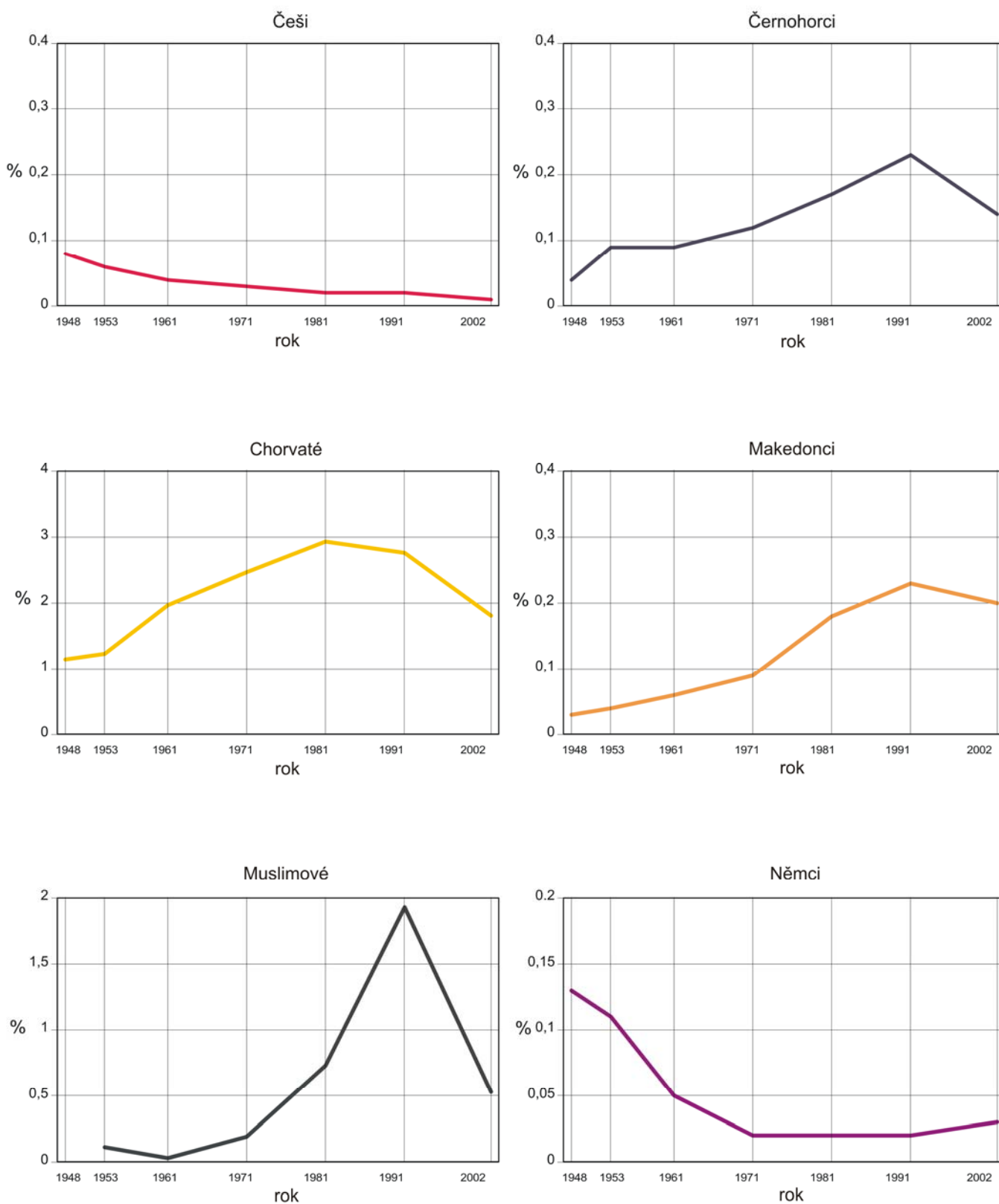
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 13: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948–2002

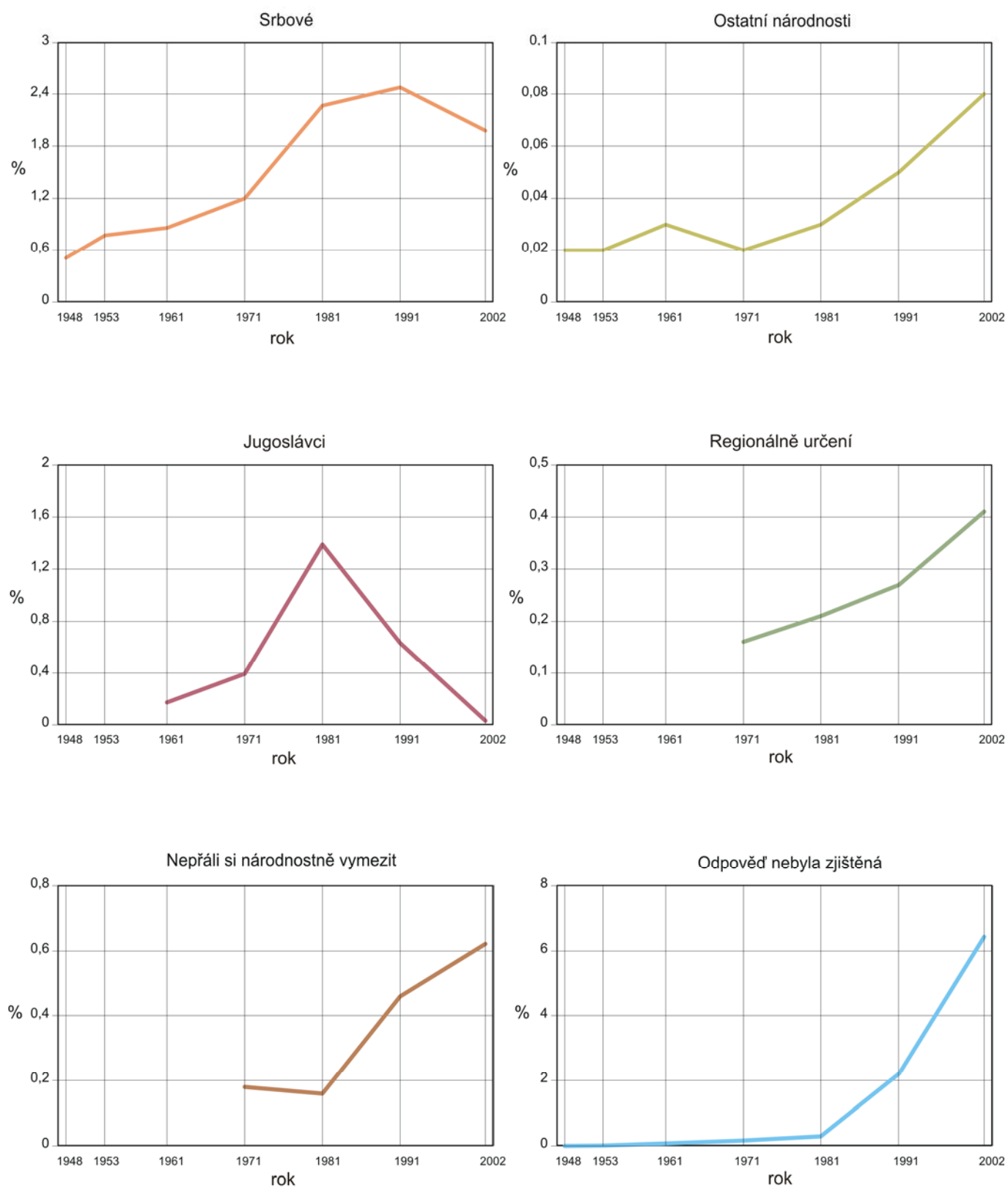
Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zroj: Statistický úřad RS

Obr. 14: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 15: Podíly shromážděných odpovědí na otázku o národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1948-2002

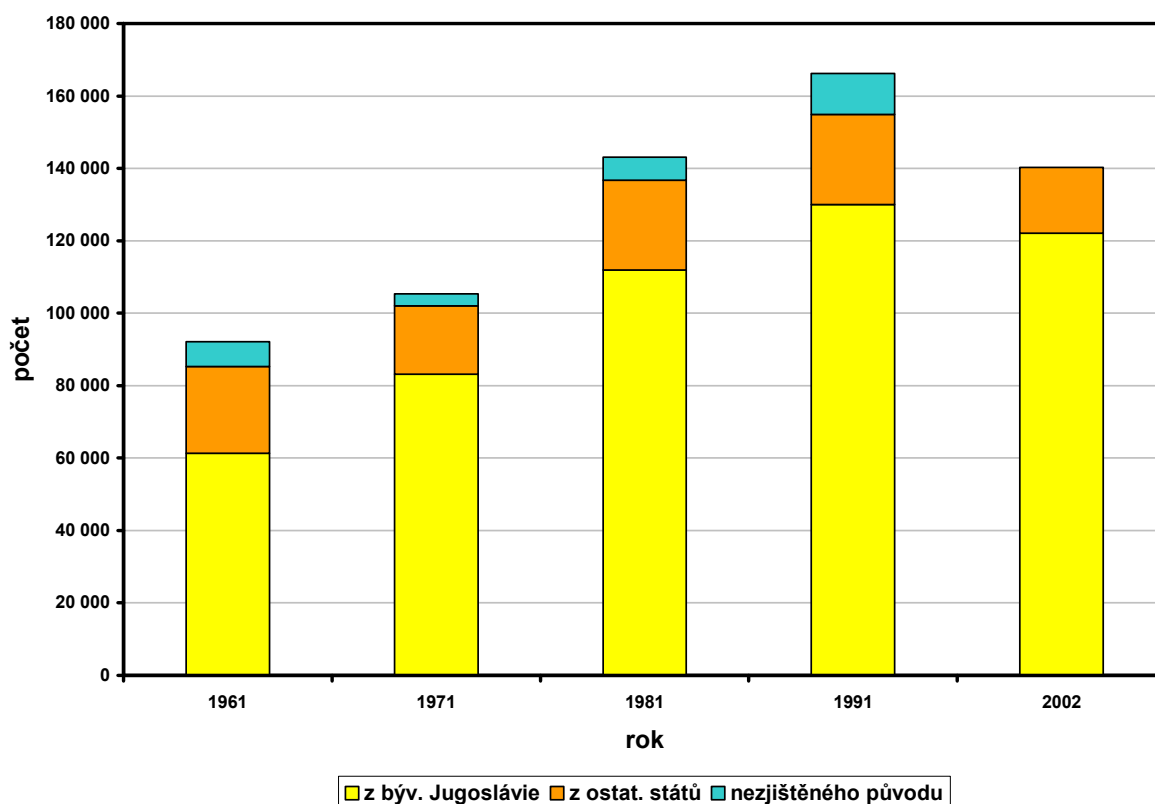
6.3 Důvody změn národnostní struktury

O změnách při sčítání v podílech jednotlivých národností v obyvatelstvu Slovinska se naskytá otázka, co je jejich příčinou. Jsou změny skutečně pouze důsledkem přistěhovalectví, nebo je možný důvod také ve vysídlování, v různých úrovních plodnosti, v procesech asimilace, v nepřípravenosti odpovídat na mnoho osobních otázek, ve změně už jednou deklarovaných odpovědí, atd.? Na některé z těchto otázek lze odpovědět, na ostatní pouze částečně nebo vůbec ne.

6.3.1 Stěhování

V období po druhé světové válce se do Slovinska stěhovali téměř výlučně obyvatelé jiných částí bývalé Jugoslávie. Zprvu byli tito přistěhovalci političtí resp. armádní pracovníci, poté pak ekonomičtí. Slovinsko bylo hospodářsky nejrozvinutější částí bývalé Jugoslávie, a jako takové přitahovalo pracovní sílu z ostatních částí federace. Během šedesátých let se jugoslávské hranice otevřely a začalo vysídlování do států západní, střední a severní Evropy. Přesto se rozsah přistěhovalectví ve Slovinsku nesnížil. V 70. letech přijalo Slovinsko nejvíce přistěhovalců. Jazyková příbuznost byla při tom určitě důležitý činitel.

Původ přistěhovalců ve Slovinsku, sčítání 1961–2002

Zdroj: Statistický úřad RS

Obr. 16: Původ přistěhovalců ve Slovinsku, sčítání 1961–2002

Do Slovinska se nejdříve stěhovali především Chorvati, Srbové, tedy národnosti ze „severních“ států bývalé Jugoslávie, později Muslimové a Albánci, tj. obyvatelé jugoslávského „jihu“. Od sčítání roku 1961 byla mezi obyvatelstvem, přistěhovaným z jiných částí bývalé Jugoslávie, ještě polovina Slovinců, poté se tento podíl od sčítání ke sčítání snižoval a roku 1991 dosáhl 18,6 %. Tento podíl se pak nesnižoval díky nízkému počtu Slovinců, ale díky zvyšování počtu Neslovinců.

Určitý podíl obyvatelstva se do Slovinska přistěhoval také z jiných států. Ten však samozřejmě byl nižší než ten, který činili přistěhovalci z ostatních států bývalé Jugoslávie. Přesto to byli dle národnostní příslušnosti většinou Slovinci. Slovinsko samozřejmě nebylo tolik lákavé pro ekonomické přistěhovalce ze západní, severní nebo jižní Evropy. Veškeré stěhování z východní Evropy do začátku 90. let pak bylo díky politickým překážkám více výjimkou než pravidlem.

Slovinsko zaznamenalo také vystěhovalectví. Jeho obyvatelé se stěhovali do ostatních částí bývalé Jugoslávie (přistěhovalci, kteří se vraceli; Slovinci, kteří odcházeli) i do jiných států. Na základě údajů o národnostní struktuře vystěhovaných a „zdomců“⁵⁴, lze usoudit, že stěhování ze Slovinska nebylo výrazně národnostně selektivní.

Saldo migrací Slovinska byl od začátku 60. let nadále stále pozitivní. Převládal v něm přírůstek Neslovinců. Proto se podíl Slovinců ve Slovinsku snižoval. Mimo toho přistěhovalci, kteří se ve Slovinsku usídlili, ovlivnili také nepřímo národnostní strukturu obyvatelstva Slovinska. Jejich děti si buď uchovaly národní identitu rodičů, nebo se oddělily do neutrální kategorie (zvláště děti ze smíšených manželství) nebo se pak následně označily jako Slovinci. Zdá se, že těch v poslední kategorii, bylo nejméně.⁵⁵ Mezi narozenými ve Slovinsku byl podíl Slovinců v každém dalším sčítání nižší.

Tab. 8: Podíly těch, kteří se označili jako Slovinci mezi narozenými ve Slovinsku a narozenými v cizině, Slovinsko, sčítání 1981–2002 (%)

	1981	1991	2002
Obyvatelstvo Slovinska	90,8	88,3	83,1
Narození ve Slovinsku	96,8	94,8	88,7
Narození v cizině	27,2	24,5	23,3

Zdroj: Statistický úřad RS

Přistěhovalectví do Slovinska pak nebylo selektivní pouze národnostně, ale také dle věku. Věková selektivita je obecná charakteristika stěhujících se. Migranti bývají mladí lidé, většinou ve věku 20–35 let. Svým věkem přímo ovlivňují, tedy snižují, věk obyvatelstva, na jehož území se usídlili. Ve Slovinsku kromě toho také změnili národnostní strukturu. Proto byl vždy od roku 1948 až do roku 1991 podíl Slovinců právě v těchto věkových skupinách nejnižší, podíl Chorvatů, Srbů, Makedonců atd. nejvyšší. Až sčítání 2002 ukázalo odlišný jev: podíl Slovinců je nejnižší mezi osobami ve věku 40–49 let. Politicky podmíněné stěhování na území bývalé Jugoslávie totiž nebylo tak věkově selektivní jako obvyklé ekonomicky podmíněné stěhování. To se odráželo v mimořádném zvýšení věkového průměru osob, které se přistěhovaly do Slovinska a odstěhovaly z něj po roce 1991. Tento průměr se začal

⁵⁴ Slovinský pojem pro osoby, které pracují v cizině a rodinné příslušníky, kteří tam žijí s nimi.

⁵⁵ Šircelj, M. a kol., 2003

snižovat až ke konci desetiletí. Opět převládá stěhování z ekonomických důvodů, což se ukázalo v národnostní struktuře osob ve věku 20–24 let.

Stěhování je také často selektivní dle pohlaví. Stále se rodí více mužů než žen a ačkoli umírají častěji, je ve věku, kdy jsou stěhování nejčastější, ještě stále více mužů než žen. Hodnoty koeficientů maskulinity jsou mezi 100 a 104⁵⁶. Jestliže hodnoty podstatně ustoupí od zmíněných, jde o společensky podmíněnou pohlavní selektivitu stěhování.

Selektivita dle pohlaví přistěhovaných do Slovinska a odstěhovaných z něj byla taková, že se odrazila také ve věkové struktuře národností, které žijí ve Slovinsku. Ve všech sčítáních byl koeficient maskulinity pro národnosti, které ve Slovinsku nejsou autochtonní, vyšší než 100. V letech 1953, 1961, 1971, pro Albánce pak také ještě v roce 1981, byly koeficienty maskulinity pro mnohé dokonce vyšší než 200. S lety se hodnoty snižovaly. K menší míře k tomu přispívalo pohlavně selektivní stěhování, porodnost a částečně také vyšší úmrtnost mužů.

Početní převahu mužů nad ženami mezi přistěhovaným obyvatelstvem ovlivňovala pak pravděpodobně také blízkost území, z kterých se přistěhovali. Mnozí muži, kteří žijí a pracují ve Slovinsku, mají svou rodinu ve státech vzniklých na území bývalé Jugoslávie a proto se k nim mohou často vracet.

⁵⁶ Koeficient maskulinity je poměr mezi počtem mužů a počtem žen, násobeno 100.

Tab. 9: Koeficienty maskulinity dle národnostní příslušnosti, Slovinsko, sčítání 1953-2002

Národnostní příslušnost	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Národnostně neurčení						
Slovinci	89	90	92	92	92	90
Italové	117	96	92	84	89	93
Maďaři	89	90	91	87	87	86
Romové	88	86	108	109	98	103
Albánci	428	262	359	267	199	200
Bosňáci	134
Černohorci	205	188	190	150	132	133
Chorvati	116	128	126	106	105	108
Makedonci	242	199	193	119	115	164
Muslimové	...	411	268	113	108	124
Srbové	161	179	203	121	116	124
Ostatní	67	61	68	78	85	95
Národnostně neurčení						
Jugoslávci	111	291	131	107	107	179
Bosenci	108
Regionálně určení	x	x	141	95	106	138
Ostatní	104	x	244	128	103	96
Nepřáli si odpovídat	100
Nezjištění	87	100	132	113	101	152

Zdroj: Statistický úřad RS

Poměr mezi pohlavími se kvůli vyšší úmrtnosti mužů s věkem mění ve prospěch žen. Právě to je důvod, díky kterému je pro Slovince, Maďary a Italy koeficient maskulinity stále nižší než 100. Podle struktury dle pohlaví jsou Slovincům, Maďarům a Italům podobní Chorvati, Romové a ti národnostně určení, kteří se zařadili do skupiny „ostatní“. Pro ty byly koeficienty maskulinity velmi nízké zvláště v letech 1953, 1961 a 1971. V této skupině převažují Němci, Rakušané, Poláci a Češi. Mnoho příslušníků těchto národností, které před druhou světovou válkou žily na území Slovinska, po válce odešlo nebo bylo vyhnáno. Ti, kteří zůstali, byli většinou už poměrně staří, a proto to byly častější ženy než muži. Např. od roku 1971 bylo lidí, kteří se roku 1953 označili jako příslušníci německého národa, 64 % starších 34 let.

6.3.2 Sňatečnost

Přistěhovalci si dříve či později založili rodiny. Někteří si partnera našli ve svém bydlišti, někteří v místech, do kterých se přistěhovali. U této druhé skupiny je značná pravděpodobnost, že bude partner příslušník jiné národnosti. Jestliže je přistěhovalectví selektivní dle pohlaví, je pravděpodobnost vzniku národnostně smíšených párů ještě mnohem vyšší. Určení národnostní příslušnosti dětí, narozených ve smíšených partnerstvích pak už není vůbec jednoduché. O příslušnosti dítěte rozhodují rodiče a pro mnohé není toto rozhodnutí snadné. Proto se někteří přiklánějí k neutrálnímu řešení, např. k prohlášení dětí za Jugoslávce v období bývalé Jugoslávie nebo k uplatnění práva o neuvedení národnostní příslušnosti.

Dobrym ukazatelem četnosti národnostně smíšených párů byl ve Slovinsku dlouhou dobu údaj o národnostní příslušnosti ženichů a nevěst. V současnosti se tento údaj již ve statistice nevyužívá. Podíl těch, kteří odmítají uvést svoji národnostní příslušnost, je totiž stále vyšší. Narůst byl zaznamenán zvláště po roce 1998, kdy bylo na dotazníku, který musí při uzavření zákonného svazku vyplnit matrikář, při otázce o národnostní příslušnosti dopsáno poučení o nezávaznosti odpovídat na tuto otázku. Mezi 7 528 sňatků, uzavřenými roku 1998, bylo 67 % sňatků uzavřeno mezi Slovinkou a Slovincem, 6 % bylo národnostně smíšených, u 27 % byla národnostní příslušnost nezjištěna. Podíl těchto nezjištěných se během tří let zvýšil na 51 %.⁵⁷

6.3.3 Porodnost

Na národnostní strukturu může mít vliv kromě samotného přistěhovalectví také porodnost přistěhovalců. Jestliže je plodnost přistěhovalců vyšší než plodnost většinového obyvatelstva a jestliže děti zachovávají národnostní identitu rodičů, pak se podíl příslušníků přistěhované národnosti zvyšuje. Ve Slovinsku se otázka souvislosti mezi přistěhovalectvím a plodností stala aktuální v 70. letech, kdy bylo přistěhovalectví nejvyšší. Znovu se pak objevila v 80. letech, protože plodnost ve Slovinsku začala rychle klesat.

Analýza z poloviny 80. let, která se opírala o údaje vitální statistiky a sčítání obyvatelstva, a která přistěhovalectví rozeznává vůči národnostní příslušnosti, ukázala, „že se přistěhovalci značně rychle přizpůsobují novému okolí a že se jejich následné potomstvo

⁵⁷ Šircelj, M. a kol., 2003

(průměrný počet živorozených dětí na jednu ženu ve věku 40–44 let) prakticky neodlišuje od plodnosti Slovinek“⁵⁸.

Z údajů sčítání roku 1991 a 2002 vyplývá, že také po roce 1981 plodnost přistěhovalek nebyla vyšší než plodnost domácích rodiček. Vyšší plodnost než u těch, které se označily jako Slovinke, byla pouze u těch, které se označily jako Romky, Albánky a Muslimky, resp. podle klasifikace národnostní příslušnosti z roku 2002, Romky, Albánky, Muslimky, Bosňanky a Bosenky. Plodnost příslušnic ostatních národností byla nižší než plodnost Slovinek.

Národnostní příslušnost dětí určují rodiče. Statisticky ji ve Slovinsku získávají z otázky o národnostní příslušnosti novorozence, používaná metodika ale prakticky znemožňuje jakoukoliv analýzu. Nejenže stále více rodičů si na tuto otázku nepřeje odpovídat, na dotazníku také není zaznamenán údaj o otci, jestliže rodiče neuzavřeli sňatek před narozením dítěte. Takto je narozených už přes 40 % dětí. Proto se o souvislosti mezi národnostní příslušností rodičů a dětí neví nic věrohodného. Lze jen usuzovat na základě souvislosti mezi národnostní příslušností a věkem.

6.3.4 Případy neudání národnosti

Kromě stěhování, sňatečnosti a porodnosti přistěhovalců, má na počet příslušníků různorodých národností při sčítání obyvatelstva vliv také rozhodnutí o neurčité odpovědi na otázku o národnostní příslušnosti. Od roku 1971 do roku 1991 byly osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti zařazeny do tří skupin. Do první patřily ty, které na otázku o národnostní příslušnosti odpověděly, že jsou Jugoslávci. Do druhé ty, které odpověděly, že jsou „Prekmurci“, „Hercegovci“, „Istrijci“ a další regionální příslušnosti. V třetí pak ty, které využily ústavního práva národnostně se nevyomezit. První skupina byla nazývána „Označili se jako Jugoslávci“, druhá „Regionálně vymezení“, třetí pak „nevymezení dle ústavního práva“. Roku 2002 byla kvůli početnosti přidána skupina „Označili se jako Bosenky“. Nevymezení dle ústavního práva byli přejmenováni na „Ostatní“⁵⁹.

Četnost národnostně neurčených byla ve všech obdobích nízká. Až při posledních třech sčítáních přesáhla jednoprocenní hodnotu. Nejvíce osob, které se nepřihlásily k žádné

⁵⁸ Šircelj, M., 1992

⁵⁹ Už při sčítání 1953 a 1961 metodologie předvíдалa, že ti, kteří nejsou národnostně určeni, napíšou odpověď „Jugoslávec-národnostně nevyomezený nebo pouze národnostně nevyomezený“. V pozdějších sčítáních již tuto možnost zajišťovala ústava.

národnosti bylo roku 1981 a 1991. Nižší počet v roce 2002 je důsledkem drastického snížení počtu „Jugoslávců“. Četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti byla ve všech obdobích přibližně desetkrát vyšší mezi narozenými v zahraničí než mezi narozenými ve Slovinsku.

Ve Slovinsku počet Jugoslávců dosáhl nejvyšší hodnoty (1,4 % obyvatelstva) roku 1981. Do roku 1991 se tento podíl snížil na 0,6 %, do roku 2002 na 0,03 %. Tak velké snížení nelze odvodit s demografických pohybů, nýbrž pouze změnou deklarované národnosti. Ke snížení tohoto podílu v roce 1991 mnohem pravděpodobněji přispěl narůstající nacionalismus, souvisící s rozpadem bývalé Jugoslávie. Ke snížení mezi lety 1991 a 2002 přispěl pak úplný rozpad bývalého federativního státu.

Osoby, které se označily za Jugoslávce, nebyly homogenní skupinou, což naznačuje velké kolísání jejich počtu. Mezi nimi bylo mnoho přestěhovalců, kteří tím, že se označili za Jugoslávce, poněkud sloučili příslušnost k původnímu i nynějšímu bydlišti, a děti rodičů s různou národnostní identitou, kteří se rozhodli, že své děti označí za Jugoslávce. To lze usuzovat na základě analýzy věkové struktury Jugoslávců.⁶⁰ Roku 1991 se „jugoslávství“ mnozí zřekli. Byli to především mladí lidé ve věku 25–34 let. Nejenže změnili svou deklarovanou národnost, změnili také deklarovanou národnost svých dětí.

Pojem národ se zformoval v 19. století. Ve Slovinsku je obecně znám a přijat. Přestože údaje ze sčítání ukazují, že určitý počet lidí svoji národnostní příslušnost spojuje s příslušností k určitému území nebo regionu, jedná se tedy o druhou výše zmiňovanou skupinu, tedy „regionálně vymezení“. Odpovídají např., že jsou „Isrijci“, „Prekmurci“, „Dolenjci“, Bosenci atd. Jejich podíl v celkovém obyvatelstvu Slovinska narůstá.

Mezi sčítáními roku 1991 a 2002 se jejich počet a podíl výrazně zvýšil, a to díky vysokému zvýšení počtu osob, které se označily za Bosňáky. Národnostní označení Bosenci bylo od roku 1971 chápáno jako regionální, přesto počet takto označených nebyl vysoký. Až politické změny a s tím související nejasnosti v určování národností způsobily růst počtu Bosenců. Proto také získali zvláštní místo v klasifikaci národnostního označení. Jako Bosenci se častěji označili narození v cizině než ti, kteří se narodili ve Slovinsku.

S pomocí údajů ze sčítání 1991, (tehdy byl počet těch, kteří se označili jako Bosenci, ještě nižší), se zkoušelo zjistit, kdo jsou ti, kteří se národnostně označili podle území nebo regionů. Ukázalo se, že se takto nejčastěji označují osoby s nedokončeným základním

⁶⁰ Šircelj, M., 1992

vzděláním. S vyšším vzděláním se četnost těch, kteří se takto označili, snižuje. Nejnižší je mezi těmi, kteří mají vysokoškolské vzdělání. Mezi muži a ženami není rozdíl.

Skupinu „Ostatní“ (nevymezení dle ústavního práva) tvoří ti, kteří si vybrali možnost danou ústavou, že se při sčítání národnostně nevymezi. Roku 2002 se stali nejpočetnější skupinou mezi osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Jejich počet se mezi sčítáními roku 1981 a 1991 ztrojnásobil. Mezi sčítáním 1991 a 2002 se zvýšil o 40 %. Šíření vědomí, že nikdo není povinen se národnostně vymezit, zvyšuje počet těch, kteří jsou zařazeni do skupiny „ostatní“. Soudě dle údajů ze sčítání, úroveň vzdělání tazatelů není při tom důležitá. Důležitější je to, odkud se přistěhovali. Mezi přistěhovalci ve Slovinsku bylo nejvíce národnostně nevymezených mezi těmi z národnostně nejvíce smíšených oblastí v bývalé Jugoslávii, z Bosny a Hercegoviny a z Vojvodiny, u kterých byl podíl národnostně nevymezených velmi vysoký.

Více než četnost rozhodnutí o národnostním vymezení, měla na podíl příslušníků jednotlivých národností ve Slovinsku vliv četnost chybějících odpovědí (nezjištěno, nepřeji si odpovědět) resp. žádná odpověď. V prvních poválečných sčítáních byla tato skupina odpovědí opomíjena, postupně se však stala důležitou. Ve sčítáních 2002 byl počet osob, které si nepřály odpovídat, vyšší než počet příslušníků kterékoli národnosti mimo Slovinců. Na otázku o národnostní příslušnosti si nepřálo odpovědět 2,5 % obyvatelstva. Mimo toho se stala národnostní příslušnost nezjištěnou pro téměř třikrát větší počet osob. To znamená, že národnostní příslušnost se stala nezjištěnou pro 9 % obyvatel Slovinska.⁶¹

Také chybějící odpovědi byly častější mezi narozenými v cizině než mezi narozenými ve Slovinsku. Velikost toho rozdílu je menší než mezi osobami, které se nepřihlásily k žádné národnosti.

6.4 Vztah národnostní příslušnosti a mateřského jazyka

První údaje o mateřském jazyce jsou k dispozici pro rok 1921, o národnostní příslušnosti pro rok 1948, pro obě tyto otázky pro rok 1953. Úloha údaje o mateřském jazyce byla od roku 1953 do roku 1991 v tom, že podrobněji rozebírala národnostní strukturu obyvatelstva. Přesto se zdá, že tento údaj zůstává vždy důležitější. Mateřský jazyk je totiž objektivní skutečností, která se zpravidla nemění. Oproti tomu je národnostní příslušnost závislá na jednotlivcově svobodné vůli, a proto je závislá na měnících se okolnostech během

⁶¹ Šircelj, M. a kol., 2003

života. Mimo toho je ve Slovinsku zodpovězení otázky o mateřském jazyce povinné, zatímco zodpovězení otázky o národnostní příslušnosti ne.

Tab. 10: Obyvatelstvo, které se označilo za Slovince a obyvatelstvo, které označilo slovinštinu jako mateřštinu, Slovinsko, sčítání 1953–2002

Obyvatelstvo	1953	1971	1981	1991	2002
Označili se za Slovince (národnostní příslušnost)	1 415 448	1 624 029	1 668 623	1 689 657	1 631 363
Určili slovinštinu jako mateřský jazyk	1 419 294	1 627 462	1 682 381	1 690 388	1 723 434
Index (Slovinci = 100)	100,27	100,21	100,83	100,04	105,64

Zdroj: Statistický úřad RS

Počet obyvatel Slovinska, kteří se označili za Slovince, a počet těch, jejichž jazyk, který se jako děti nejdříve naučili (mateřský jazyk), je slovinština, nebyl nikdy stejný. Počet těch, pro které byla slovinština mateřským jazykem, byl stále vyšší než počet těch, kteří se dle národnostní příslušnosti označili za Slovince. Rozdíl se sčítání od sčítání měnil, nicméně do roku 2002 nikdy nepřesáhl 1 %. Ve sčítání 2002 pak počet těch se slovinštinou jako mateřštinou přesáhl počet těch, kteří se označili jako Slovinci o více než 5 %. Důvod pro tuto patrnou změnu je ve vysokém podílu těch osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti nebo si nepřály odpovědět. Z toho stejného důvodu je pravděpodobně také počet osob s italským, maďarským, romským, albánským, chorvatským a makedonským jazykem jako mateřštinou vyšší než počet osob, které se označily pro stejnojmennou národnost.

Tab. 11: Četnost odpovědí na otázky o národnostní příslušnosti, které neoznačují národnost, mezi vybranými jazykovými skupinami, Slovinsko, sčítání 2002

Národní příslušnost	Mateřský jazyk						
	slovinšský	italský	maďarský	albánský	chorvatský	srbo-chorvatský	srbský
Celkem	100	100	100	100	100	100	100
Osoby, které nepřihlásily k žádné národnosti							
Jugoslávci	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,5	0,5
Bosenci	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	5,5	1,0
Regionálně vymezení	0,0	4,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0
Ostatní	0,3	3,2	1,6	0,7	3,4	7,2	2,9
Nepřáli si odpovídat	1,9	5,0	2,8	5,4	8,1	14,5	7,0
Nezjištěná odpověď	4,1	4,9	2,3	6,1	4,7	6,5	5,2

Zdroj: Statistický úřad RS

Poměr mezi počtem obyvatel s mateřským jazykem slovinštinou a počtem těch, kteří se označili jako Slovinci, je závislý také na věku. Ve sčítání roku 1981 bylo mezi mladými lidmi více těch, kteří deklarovali jako svůj mateřský jazyk slovinštinu, mezi staršími pak těch, kteří se označili jako Slovinci, přesto rozdíly nebyly velké. Zdálo se, že vyšší počet Slovinců (národnostní příslušnost) mezi staršími souvisí s postupným přivykáním přistěhovalců novému okolí a přejímáním slovinské identity. Ve sčítání 1991 byl počet osob se slovinštinou jako mateřským jazykem vyšší než počet těch, kteří se označili jako Slovinci, pouze mezi mladými. Ve sčítání 2002 pak tomu tak bylo ve všech věkových skupinách. Mezi mladými ve věku 15–24 let počet těch, kteří udali slovinštinu jako mateřský jazyk, přesáhl o 10 % počet těch, kteří se označili jako Slovinci. Hlavní důvod pro takový rozdíl je ve velmi vysokém podílu nezjištěné národnostní příslušnosti, vysokého počtu osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a těch, kteří si nepřáli odpovídat.

„Každé další rozdělení národnostních příslušností a čím dál více chybějících odpovědí na otázku o národnostní příslušnost zvyšuje důležitost a hodnotu údajů o mateřském jazyce. Údaje o mateřském jazyce nejenže umožňují spolehlivější srovnání v čase a prostoru, ale poskytují také nahlédnutí na jazykovou skladbu osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti, resp. na četnost národnostní neurčenosti a na nezjištěné odpovědi v různých jazykových skupinách. Právě kombinace národnostní příslušnosti a mateřského jazyka dává odpověď na některé ještě nezodpovězené otázky. Ty jsou shrnuty v následujících bodech :

- mezi sčítáními 1981 a 1991 se podíl označených jako Jugoslávci snížila ve všech jazykových skupinách, nejvíce pak mezi těmi se slovinštinou jako mateřským jazykem

- mezi 1 159 osobami, které roku 1991 uvedly, že jejich mateřský jazyk je prekmurský, se jich 74 % označilo za Slovinci, 13 % za Srby, 9 % bylo osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti

Ve sčítání roku 2002 byla:

- nejvyšší četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a chybějících odpovědí mezi osobami se srbochorvatštinou jako mateřským jazykem
- četnost osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti a chybějících odpovědí nadprůměrná mezi osobami s italštinou jako mateřským jazykem
- shoda mezi označením dle národnostní příslušnosti a mateřským jazykem byla nejvyšší mezi Slovinci a slovinským jazykem
- chorvatština byl nejčastěji udávaný mateřský jazyk u těch, kteří se roku 2002 národnostně označili za Slovinci, avšak slovínštinu neuvedli jako svůj mateřský jazyk⁶²

6.5 Vztah národnostní příslušnosti a ekonomické aktivity

Když byla otázka o národnostní příslušnosti poprvé zařazena do sčítání (stalo se tak roku 1948), byla Jugoslávie ještě převážně zemědělským státem. Přestože bylo Slovinsko nejrozvinutější částí Jugoslávie, zemědělství živilo bezmála polovinu jeho obyvatelstva. Podíl rolnického obyvatelstva dosahoval 49 %.

Ve stejném roce žilo ve Slovinsku 97 % Slovinců, 1,2 % Chorvatů, 0,8 Maďarů, 0,5 Srbů atd. Ti, kteří se označili jako Černohorci, Makedonci a Srbové byli většinou mladí muži, zaměstnaní u armády, policie, státní správy atd. K těm se postupně přidali ostatní, kteří byli zaměstnaní v průmyslu, stavebnictví, službách atd. Procesy deagrarizace, industrializace a urbanizace, které se v některých částech bývalé Jugoslávie začaly rozvíjet až po druhé světové válce, totiž podnítily pohyby obyvatel, jejichž značný podíl směřoval do Slovinska. Do roku 1991 někteří přicházeli do Slovinska také kvůli vzdělání, jak na středních, tak na vyšších a vysokých školách. A někteří z nich také ve Slovinsku zůstali.

„Přistěhovalci přicházeli zprvu především z Chorvatska, od začátku 70. let pak převážně z Bosny a Hercegoviny“⁶³. Zaměstnávali se převážně v městských a industriálních střediscích. Nepřímo o tom vypovídají údaje o podílu zemědělců mezi ekonomicky aktivními

⁶² Šircelj, M. a kol., 2003

⁶³ Šircelj, M., 1992

příslušníky různých národností. Roku 1981 byl podíl zemědělců nejvyšší mezi Maďary (37 %), následovali Slovinci (10 %), Chorvati (2 %), Albánci (0,7 %), Makedonci (0,5 %), Černohorci (0,3 %) atd. Do roku 2002 se podíl zemědělců mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem zmenšoval, přesto je ještě stále nejvyšší mezi Maďary a Slovinci, následují ti, kteří se vymezili regionálně, Italové a ti, kteří si nepřáli odpovědět na otázku o národnostní příslušnosti.

Také údaje ze sčítání 2002 ukazují na určitou souvislost mezi národnostní příslušností a ekonomickou aktivitou. Ačkoli je podíl jednotlivých kategorií ekonomicky aktivních osob závislý také na věkové struktuře příslušníků jednotlivých národů – podíl důchodců je např. mezi Rakušany, Němci, Italy nejvyšší, právě díky jejich vysokému průměrnému věku – podává tato kombinace několik zajímavých informací. Lze postřehnout, že je podíl drobných živnostníků, kteří nejsou zemědělci, nejvyšší mezi Albánci. Nejvíce Albánců ve Slovinsku se zabývá zprostředkování prodeje ovoce a zeleniny. Albánci původem z Makedonie jsou pak více zaměstnáni ve stravovacích zařízeních – cukrárny, kavárny apod.⁶⁴

Největší podíly zaměstnaných, přes 60 %, jsou mezi Bosňáky, Bosenci, Muslimy a Makedonci. Vysoký podíl je také mezi těmi, kteří si nepřáli se národnostně označit. Zdaleka nejméně zaměstnaných je mezi Romy. Také nejvíce nezpůsobilých pro práci je mezi Romy. Z mnoha menšin jich svým podílem následují Albánci, Muslimové, Bosňáci, osoby, které se nepřihlásily k žádné národnosti, atd.⁶⁵

6.6 Národnostní příslušnost a věk

Věková struktura obyvatelstva je důležitým činitelem jeho rozvoje. Zrovna tak je důležitá věková struktura jednotlivých národností, což ukazuje jejich demografický potenciál.

⁶⁴ Južnič, S., 1992

⁶⁵ Južnič, S., 1992

Tab. 12: Obyvatelstvo dle národnostní příslušnosti, Slovinsko (území v době sčítání), sčítání 1948 - 2002

Národnostní příslušnost	Rok sčítání						
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Celkem	1 391 873	1 466 452	1 591 523	1 679 051	1 838 381	1 913 355	1 964 036
Národnostně určení							
Slovinci	1 350 149	1 415 448	1 522 248	1 578 963	1 668 623	1 689 657	1 631 363
Italové	1 458	854	3 072	2 987	2 138	2 959	2 258
Maďaři	10 579	11 019	10 498	8 943	8 777	8 000	6 243
Rómové	46	1 663	158	951	1 393	2 259	3 246
Albánci	216	169	282	1 266	1 933	3 534	6 186
Rakušané	582	289	254	266	146	126	181
Bulhaři	35	49	180	138	103	168	138
Bosňáci	21 542
Češi	1 063	807	584	442	423	315	273
Černohorci	521	1 356	1 384	1 950	3 175	4 339	2 667
Řekové	18	24	50	24	15	21	54
Chorvati	16 069	17 978	31 429	41 556	53 882	52 876	35 642
Židé	25	15	21	72	9	37	28
Makedonci	366	640	1 009	1 572	3 227	4 371	3 972
Muslimové	...	1 617	465	3 197	13 339	26 677	10 467
Němci	1 824	1 617	732	400	309	298	499
Poláci	396	275	222	191	200	196	140
Rumuni	71	41	48	41	93	115	122
Rusi	796	593	295	297	189	167	451
Rusíni	170	46	384	66	54	57	40
Slováci	82	60	71	75	139	139	216
Srbové	7 048	11 225	13 609	20 209	41 695	47 401	38 964
Turci	5	68	135	52	86	142	259
Ukrajinci	138	190	210	470
Vlaši	...	9	6	4	16	37	13
Ostatní	344	352	449	293	526	1 021	1 548
Národnostně neurčení							
Označili se jako Jugoslávci	x	X	2 784	6 616	25 615	12 075	527
Označili se jako Bosenci	8 062
Označili se dle regionální příslušnosti	x	X	x	2 652	3 932	5 187	1 467
Ostatní	x	X	x	3 012	2 853	8 716	12 085
Nepřáli si odpovídat	48 588
Nezjištění	10	211	1 154	2 678	5 301	42 355	126 352

Zdroj: Statistický úřad RS

Mezi sčítáními 1991 a 2002 na svém deklarované národnostní příslušnosti z roku 1991 trvalo 92 % těch, kteří se roku 1991 označili jako Slovinci, 79 % těch, kteří se označili jako

Maďaři, 75 % Albánců a právě tolik Srbů. Ti, kteří své původní označení národnostní příslušnosti změnili, většinou přešli do skupiny, kde si nepřejí odpovídat, „nezjištěné odpovědi“ nebo do skupiny osob, které se nepřihlásily k žádné národnosti. Pouze Muslimové se ve sčítání 2002 častěji než zmíněné skupiny označili pro nějakou jinou národnostní příslušnost, většinou jako Bosňáci.

Podíl těch, kteří se roku 1991 označili pro „neslovinskou“ národnostní příslušnost, se roku 2002 označili pro slovinskou: a sice 37 % Němců, 28 % Chorvatů, 24 % Italů a 24 % Romů. Nejvyšší „přiliv“ pak byl ze skupiny „nezjištění“. Za Slovince se označila polovina těch, u kterých národnostní příslušnost ve sčítání 1991 zůstala nezjištěná.⁶⁶

6.7 Změny v prohlášení o náboženské, jazykové a národnostní příslušnosti mezi sčítáními 1991 a 2002

Z uvedených údajů vyplývá, že změny v náboženské, jazykové a národnostní struktuře byly především důsledkem přistěhovalectví a změn v označení.

Období jedenácti let, od roku 1991 do roku 2002, z historického úhlu pohledu není dlouhá doba. Avšak pro Slovinsko to bylo velmi významných jedenáct let. Osamostatnění a budování státu (nová ústava, zákony), vznik nových států na území někdejší společné federace, debaty o obsahu sčítání atd.

Dosavadní analýzy ukázaly, že lidé mění svá prohlášení především v oblasti náboženského vyznání a národnostní příslušnosti. Nicméně tyto analýzy, podložené kumulativními údaji, nemohou zodpovědět např. takové otázky: kolik lidí změnilo své deklarované označení, jaké jsou charakteristiky těch lidí atd. Proto statistický úřad Slovinska provedl i srovnání individuálních údajů sčítání z roku 1991 a 2002.

Individuální údaje sčítání 1991 a 2002 bylo možno srovnat pro 1 652 109 osob. To je 84 % obyvatelstva sčítaného roku 2002. Nebylo možno srovnat údaje u všech těch, kteří se narodili po 1. dubnu roku 1991 nebo se po tomto datu přistěhovali do Slovinska, a také ne u těch, kteří po tomto datu zemřeli nebo se odstěhovali ze Slovinska. Proto mezi těmi, u kterých bylo možno srovnávat údaje z obou sčítání, nejsou děti ve věku od 0 do 10 let.

Pravděpodobnost, že někdo změnil prohlášení o své náboženské, jazykové nebo národnostní příslušnosti, je různě velká. Nejmenší je u údajů o mateřském jazyce, protože ten je zpravidla nezměnitelný. Změny v prohlášení o mateřském jazyce mohou nastat pouze u

⁶⁶ Šircelj, M. a kol., 2003

osob, které už od mala žijí v dvojjazyčném prostředí a zároveň se naučily dva jazyky. Na otázku o mateřském jazyce se pak musí dát pouze jediná odpověď. Vyšší je pravděpodobnost změny v odpovědi na otázku o hovorovém jazyce v rodině resp. domácnosti. Údaj o hovorovém jazyce v rodině nebo domácnosti se změní nebo doplní novým údajem, jestliže rodina/domácnost přijme nového člena, který mluví „nerodinným“ jazykem nebo jestliže se rodina/domácnost přestěhuje do jiného jazykového prostředí. Taková změna postupně ovlivňuje to, že jednotliví členové rodiny začínají používat jazyk prostředí také při dorozumívání se s ostatními členy rodiny resp. domácnosti.

Rozhodnutí pro určitou národnostní příslušnost je dosti subjektivní, bez objektivních měřítek.

Přecházení z jednoho vyznání k druhému jsou poměrně málo častá.

Popsané teoretické předpoklady se pouze částečně shodují s údaji, které vycházejí ze srovnání individuálních údajů osob, inventarizovaných roku 1991 a 2002. Pro tentýž mateřský a tentýž hovorový jazyk se v obou sčítáních označilo 90 % obyvatelstva, pro stejnou národnostní příslušnost 86 %, pro stejné náboženství pak pouze 60 %.

7. Postavení národnostních menšin ve Slovinské republice

Slovinská republika oběma autochtonním národnostním menšinám, tedy italské a maďarské i zvláštní romské etnické skupině přiznává vysokou právní ochranu, která je odvozena jak od mezinárodních konvencí, které Slovinsko ratifikovalo a jsou tak součástí slovinského právního řádu, tak od nejvyšší právní normy státu Ústavy Slovinské republiky a mnoha dílčích legislativních aktů.

7.1 Národnostní menšiny v mezinárodním právu

7.1.1 Definice národnostní menšiny

Pojem národnostní menšina lze chápat a definovat ze dvou hledisek, a to jak z kulturního hlediska, tak z legislativního, což je pro tuto práci stěžejní.

Z hlediska státní legislativy je definování národnostní menšiny záležitostí právních norem jednotlivých států. Vymezení tohoto pojmu je podmíněno politicky i společensky, a proto i dosti nejednoznačné a časově proměnlivé, což lze transparentně ukázat na příkladu proměn formulací tohoto pojmu na půdě OSN v letech 1950 až 1985.

Rok 1950: *„Termín menšina zahrnuje pouze ty nedominantní skupiny populace, které mají a chtějí si zachovat stálou etnickou, náboženskou, a jazykovou tradici nebo charakteristiky zřetelně odlišné od ostatní populace; takové menšiny by měly zahrnovat dostatečný počet osob schopných samostatně vymezit tyto charakteristiky; členové menšiny musí být loajální ke státu, jehož jsou součástí.“*⁶⁷

Rok 1979: *„Početně menší skupina obyvatel státu v nedominantní pozici – jejíž členové mají příslušnost toho státu – disponuje etnickými, náboženskými a jazykovými charakteristikami, odlišujícími se od zbytku populace, a vykazují, byť jen implicitně, vědomí solidarity zaměřené na ochranu vlastní kultury, tradice, náboženství nebo jazyka.“*⁶⁸

⁶⁷ (UN Doc. E/CN.4/358.)

⁶⁸ (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/284/Rev.1 at para. 568.)

Rok 1985: „Skupina obyvatel státu, tvořící menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou, jak ve skutečnosti, tak i podle zákona.“⁶⁹

V podstatě tedy jednotná, právní literou v mezinárodních vztazích používaná definice národnostní menšiny neexistuje. I v Evropské unii je ponecháno na vůli každého státu, jak tento pojem vymezí a tedy které skupiny obyvatelstva do něj zahrne.

Na široké mezinárodní úrovni neexistují také jednotná pravidla, která by závazně vymezovala národnostní menšiny, natož pak jejich práva. Závaznou pro OSN je pouze ochrana menšiny před diskriminací a respektování individuální vůle jednotlivce být příslušníkem menšiny.

7.1.2 Mezinárodní a mezistátní smlouvy o postavení menšin

Slovenská republika se snaží plnit obsah mezinárodních dokumentů a dokumentů, které se týkají italské samosprávné národnostní skupiny ve Slovinsku.

Úřad vlády Slovenské republiky pro národnosti navazuje svou činností na Úřad pro otázky menšin Výkonné rady Lidového shromáždění Lidové republiky Slovinsko, který byl ustanoven v roce 1959. Dnes jsou jeho pravomoc a činnost pochopitelně rozšířeny. Jedná se nezávislé vládní oddělení Vlády Slovenské republiky, které monitoruje realizaci ústavních a právních předpisů týkajících se zvláštních práv italské a maďarské národnostní skupiny a romské komunity žijící ve Slovinsku, pokud to nespadá do působnosti jiného státního orgánu nebo orgánu místní samosprávy. Dále je povinen sledovat praktické dopady těchto ústavních a právních předpisů, které by upozorňovaly na problémové oblasti, připravuje návrhy a podněty pro vládu a další orgány státní správy a s jednotlivými ministerstvy připravuje analýzy a zprávy o širší problematice národnostních skupin. V jeho pravomoci je též financování zastřešujících organizací italské a maďarské národnostní skupiny, spolufinancování dvojjazyčnosti a jiných ústavních práv v těch občinách, kde autochtonně žijí tyto dvě národnostní skupiny, spolufinancování společných italských kulturních institucí v sousedním Chorvatsku, spolufinancování italských a maďarských rozhlasových a televizních programů, též ještě některých kompetencí, které se vztahují na tradiční resp. historicky usídlenou

⁶⁹ UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14/5/85 at para. 181.)

romskou komunitu ve Slovinsku, jako např. financování činnosti zastřešující organizace Romů (Rada romské skupiny Slovinské republiky), nepřímé spolufinancování romských družstev v celém státě, spolufinancování aktivit v oblasti romských medií. Úřad spolupracuje v oblasti národnostních skupin s mezinárodními organizacemi (Rada Evropy, Evropská unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, s civilními složkami NATO).⁷⁰ Podílí se též na řadě mezinárodních aktivit v oblasti lidských práv, práv menšin v rámci Paktu stability pro jihovýchodní Evropu a na činnosti Rady Evropy a dalších institucí Evropské unie o situaci menšin a Romů. V této oblasti Úřad zprostředkuje zkušenosti menšinové politiky a také spolupracuje s některými jinými zeměmi nebo jejich institucemi.⁷¹

Pro italskou národnostní skupinu je důležitá smlouva z Osimo z roku 1975, přijatá de facto už v roce 1954. Jedná se o bilaterální dohodu mezi bývalou SFRJ a Italskou republikou. Italská republika a Slovinsko se od nezávislosti Slovinska v roce 1991, aktem o nástupnictví, zavázali pokračovat v dodržování této dohody.⁷²

V rámci maďarské národnostní menšiny byl přijat v roce 1993 Zákon o ratifikaci Dohody o zaručení zvláštních práv slovinské národnostní menšiny v Maďarské republice a maďarské národní skupiny ve Slovinské republice.⁷³

Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin Rady Evropy Slovinsko ratifikovalo 25. února 1998. Vzhledem k tomu, že úmluva neobsahuje definici pojmu národnostní menšina a ponechává smluvním státům právo určit, které etnické skupiny považují tyto státy za národnostní menšinu, na které se smlouva vztahuje, Slovinská republika v souladu se svou ústavou a vnitrostátními právními předpisy při ratifikaci Rámcové úmluvy písemně prohlásila, že za národnostní menšiny označuje autochtonní italskou a maďarskou národnostní skupinu ve Slovinsku.

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin je jednou z nejkompexnějších mezinárodních smluv na ochranu práv osob náležejících k národnostním menšinám. Smluvní strany této konvence se zavazují, že budou uplatňovat plnou a účinnou rovnoprávnost příslušníků menšin ve všech oblastech hospodářského, sociálního, politického a kulturního života, a zároveň vytvářet podmínky, které jim umožní prezentovat, zachovávat a rozvíjet svou kulturu a identitu.⁷⁴

⁷⁰ Urad za narodnosti RS – Delovno področje

⁷¹ Urad za narodnosti RS – Mednarodni in meddržavni pravni akti o manjšinskih vprašanjih

⁷² Lootedart.com - The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933-1945, Osimo Treaty

⁷³ Državni sbor RS (1993): Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji

⁷⁴ Council of Europe - Framework Convention for the Protection of National Minorities

Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků Rady Evropy Slovinská republika ratifikovala 19. července 2000. Při uložení Listiny o ratifikaci charty regionálních či menšinových jazyků Slovinská republika generálnímu tajemníku Rady Evropy oznámila, že regionální menšinové jazyky ve Slovinsku budou italština a maďarština, charta se týká ale i romského jazyka.⁷⁵

Slovinská republika vyvíjí zvláštní ochranu romské komunity také plněním Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, Mezinárodního paktu OSN o občanských a politických právech, Mezinárodního paktu OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech, doporučení a usnesení Rady Evropy o situaci Romů v Evropě ale také se aktivně podílí na Paktu stability v jihovýchodní Evropě, atd.⁷⁶

Úřadu vlády Slovinské republiky pro národnosti se také zavázal k plnění mezinárodních a mezistátních dohod a dokumentů, které ratifikovalo Státní shromáždění Slovinské republiky.

Tak Slovinská republika v roce 1998 ratifikovala Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin. Pokud je to v souladu s Ústavou a dalšími právními akty SR (v souladu s právním řádem SR), se normy z této úmluvy vztahují rovněž na členy romské komunity žijící ve Slovinsku.

Státní shromáždění Slovinské republiky v roce 2000 ratifikovalo Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků. Vláda SR dne 7. 3. 2002 přijala zprávu o plnění Evropské charty regionálních či menšinových jazyků, která platí i příslušníky romské komunity. Slovinská republika je při ukládání listiny o ratifikaci Evropské charty regionálních či menšinových jazyků generálnímu tajemníku Rady Evropy oznámila, že na území Slovinské republiky jsou regionálními či menšinovými jazyky italština, maďarština i romský jazyk.

S přijetím změn Zákona o místní samosprávě, Zákona o místních volbách i přijetím Zákona o evidenci volebních práv realizovala Slovinská republika také přijala Rezoluci stálé konference regionálních a místních skupin Rady Evropy v rámci doporučení pro rychlejší integraci Romů do místní skupiny.

Dokumenty, které upravují mezinárodní spolupráci Úřadu vlády pro národnosti:

- Úmluva o zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání (Úřední list RS-MP, č. 1/94 (RS 2 / 94)),

⁷⁵ Council of Europe – Charter for Regional or Minority Languages

⁷⁶ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Úřední list RS-MP, č. 7/94 (RS 33/94)),
- Smlouva Osimo (1977),
- Londýnské memorandum (5. 10. 1954)
- Akt o notifikaci nástupnictví dohod mezi bývalou SFR Jugoslávií a Italskou republikou (Úřední list RS-MP, č. 11/92 (RS 40/92)),
- Zákon o ratifikaci Dohody o zaručení zvláštní práv slovinské národnostní menšiny v Maďarské republice a maďarské národnostní skupiny ve Slovinské republice (Úřední list RS-MP, č. 6/93 (RS, no. 23/93)).⁷⁷

7.2 Národnostní menšiny v následnických státech bývalé Jugoslávie

V Evropě, především pak ve střední, východní a jihovýchodní Evropě, se vyskytují dvě formy minorit, a sice autochtonní a alochtonní respektive prisídlené minority. Autochtonní minority, které jsou výsledkem změn politických hranic, můžeme označit také výrazem národní resp. národnostní menšina. V Ústavě Jugoslávie z roku 1974 byly definovány jako „národnosti“⁷⁸, jako kdyby výraz „menšina“ znamenal něco méně hodnotného. Tehdejší politici a ideologové resp. autoři uvedené ústavy tím chtěli dokázat, že také národnosti jsou důležitou částí společnosti.

Minority užívají různé úrovně ochrany. Ideologie centralizovaných států, které převládaly ve střední, východní a jihovýchodní Evropě, chtěly především podpořit asimilaci národnostních menšin, což by umožnilo homogenizovat území a vedlo by to v konečném důsledku ke stavu, kdy by státní území obýval jen jeden národ. Proto byly ohraničená území, osídlená příslušníky národnostních menšin, pod vlivem zmíněných ideologií ve většině případů hospodářsky méně rozvinutá a převážně agrárně orientovaná.⁷⁹

To byly také oblasti, kam vlády těchto nově ustanovených středoevropských a východoevropských států po první světové válce zpravidla posílaly úředníky a vojsko, kteří sestávali z příslušníků většinového národa⁸⁰. Jestliže by se pak tyto oblasti industrializovaly, byli by také nově zaměstnáni v převážně většině příslušníci majoritní národnostní skupiny. To

⁷⁷ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Mednarodni in meddržavni pravni akti o manjšinskih vprašanjih

⁷⁸ Ústava SFRJ, 1974

⁷⁹ Klemenčič, V. (1993). *Narodne manjšine kot element demografske in prostorne stvarnosti v alpsko-jadransko panonskem prostoru*, Ljubljana, Geografica Slovenica

⁸⁰ pozn.: Např. v prvorepublikovém Československu byli Češi dosazováni do zmiňovaných úřadů v Zakarpatské Rusi

byl hlavní mechanismus používaný při asimilaci respektive asimilační politika států střední a východní Evropy. Kvůli tomu pak docházelo v oblastech obývaných autochtonními menšinami na jedné straně k rychlému poklesu počtu příslušníků národnostních menšin, na druhé straně pak k rychlému růstu podílu příslušníků většinového národa.

Souběžně s asimilací tyto státy velmi usilovaly po všech stránkách snížit podíl příslušníků menšina v příhraničním prostoru. Toho se snažily dosáhnout na jedné straně manipulací se statistickými údaji o skutečném počtu příslušníků národnostních menšin v pohraničních území, na druhé straně pak zanedbáváním ekonomického rozvoje pohraničních území, které ve většině případů zůstaly nerozvinuté a se slabě vybudovanou infrastrukturou. Kromě toho pak stát silně upřednostňoval příslušníky většinového národa, zvláště při získávání zaměstnání. Z důvodu všech uvedených skutečností byli členové minoritních skupin nuceni vysídlit se z oblastí, které tradičně obývali, čímž byli ještě více vystaveni procesu asimilace.⁸¹

Výsledkem uvedených procesů byla skutečnost snížení počtu obyvatel, kteří byli příslušníky minoritních etnických skupin. Kvůli tomu během různých historických období docházelo k četným problémům mezi jednotlivými národnostními skupinami ve státě a dokonce k ozbrojeným srážkám (např. v 90. letech 20. století mezi nově vytvořenými balkánskými státy), které měly pouze jeden cíl, a to změnu průběhu hranic v národnostně smíšených území.

Po druhé světové válce se spory okolo otázek menšin na jedné straně v poměrech studené války velmi zostřily, na druhé pak vlády jednotlivých států garantovaly aspoň minimum právní ochrany menšinám. Ale i v tomto ohledu byly mezi jednotlivými zeměmi značné rozdíly. Zatímco některé státy jenom přislíbily ochranu minoritám, jiné se snažily tuto otázku řešit přijetím tzv. „pozitivních“ zákonů. V rámci toho je třeba jmenovat jugoslávské ústavy po roce 1961, ve kterých jsou vyjádřeny snahy pro řešení složitých vztahů mezi různými národy Jugoslávie, jako také pro ochranu národnostních menšin, které jugoslávská ústava z roku 1974 přejmenovala na národnosti⁸².

Devadesátá léta 20. století znamenala nové období v balkánském regionu, které bylo provázeno rozpadem Jugoslávie a ustanovení nových nástupnických států v tomto prostoru. V nově vytvořených státech vznikly některé nové národnostní menšiny, změnil se také status příslušníků jednotlivých národů někdejšího společného státu.

⁸¹ Klemenčič, V. (1993). *Narodne manjšine kot element demografske in prostorne stvarnosti v alpsko-jadransko panonskem prostoru*, Ljubljana, Geografica Slovenica

⁸² Ústava SFRJ, 1974

Vztahy mezi Slovinskou republikou a jejími autochtonními menšinami (italskou a maďarskou) zůstaly téměř nezměněny a také právní status obou menšin se nezměnil. Maďarům a Italům ve Slovinsku zůstala zachována všechna dosavadní práva a zvláštní výsady.

Když se Slovinsko stalo nezávislým státem, lidé, kteří se přistěhovali do Slovinska v 60. a 70. letech 20. století z jiných jugoslávských republik, získali státní občanství a všechna politická práva občana demokratického státu. Tito Chorvati, Srbové, Muslimové, Makedonci atd. využili veškerá demokratická práva garantovaná občanům Slovinska, jako např. právo na sdružování⁸³, a zřídili své různé spolky a organizace. Srbové, Albánci a Muslimové se právě takto sdružují jak ve svých pravoslavných kostelech postavených v Ljublani v 30. letech 20. století, nebo pak např. v mešitě vybudované v Ljublani v 70. letech 20. století.

K podstatně výraznějším změnám statutu některých skupin obyvatelstva než ve Slovinsku došlo po vyhlášení nezávislosti v Chorvatsku. Srbové v Chorvatsku měli do osamostatnění této bývalé jugoslávské republiky ve všech jejích ústavách garantováno postavení jednoho z konstitutivních národů Chorvatska, po osamostatnění Chorvatska pak společně s dalšími národnostními menšinami byli také i oni zahrnuti do právního pojmu „národnostní menšina“. Přitom je nutno zdůraznit, že chorvatské zákonodárství nedělá rozdíl mezi autochtonními a alochtonními menšinami⁸⁴. Také kvůli této změně statusu roku 1990 došlo k povstání srbského obyvatelstva v Chorvatsku, které žilo v etnicky smíšené oblasti okolo bosenské a srbské hranice (více jak polovina Srbů v Chorvatsku tehdy žila mimo tyto oblasti, především ve velkých městech). Povstání brzy přerostlo ve válku mezi nově vzniklým chorvatským státem a ostatní Jugoslávií, výsledkem které bylo množství etnických čistek. Na začátku srbských povstalců donutili Chorvaty k vysídlení z obsazených oblastí Chorvatska, nato pak byli uprostřed 90. let donuceni k vystěhování povstalečtí Srbové při opětovném obsazení okupovaných území.⁸⁵

V Bosně a Hercegovině žily tři národy, které byly Ústavou Bosny a Hercegoviny prohlášeny za její konstitutivní národy: Muslimové, Srbové a Chorvati. Když bylo na začátku 90. let 20. století vyhlášeno referendum o nezávislosti této bývalé jugoslávské republiky, hned v úvodu se změnilo v mnoho let trvající válku mezi armádami tří národů Bosny a Hercegoviny. Výsledky těchto bojů jsou dnes etnicky téměř zcela „vyčištěné“ oblasti, četní uprchlíci a vystěhovaní obyvatelé, kteří se nemohou vrátit do svých domovů, a na dvě entity

⁸³ Skupčina RS (1991): Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije

⁸⁴ Ustav Republike Hrvatske

⁸⁵ Vresk, M., Turnock, D. (1999). *Croatia, in The States of Eastern Europe* (Turner D and Carter FW eds), Aldershot and Brookfield VT, Ashgate Publishing, Vol II

rozdělená Bosna a Hercegovina – Republika srbská a bosensko-muslimskou Federaci Bosny a Hercegoviny.⁸⁶

Mezinárodnostní vztahy jsou značně složité také v oblasti Makedonie, kde ozbrojené boje většího rozsahu mezi ozbrojenými Albánci a makedonským vojskem vypukly teprve roku 2001. Tak Albánci, kteří v Makedonii tvoří třetinu obyvatelstva a mají status národní minority, ještě dnes bojují za svá práva menšiny, ještě zvláště za práva v oblasti vzdělávání, jako například uznání univerzity, v které by byla albánština jediný vyučovací jazyk.⁸⁷

Ve zbytku bývalé Jugoslávie respektive ve Svazové republice Jugoslávie, kterou tvoří republika Srbsko, jsou práva národnostních menšin porušována jak v právní oblasti tak také v praxi. Republika Srbsko právně i fakticky zrušila autonomii územím Kosovo a Vojvodina. Šlo o území, kde Albánci (v Kosovu) tvoří většinu, Maďaři a další menšiny (ve Vojvodině) pak téměř polovinu veškerého obyvatelstva. Zrušení práv národnostních menšin v 90. letech 20. století v Kosovu přešlo v právně etnické čistky, kterými se Srbové pokoušeli zbavit se Albánců, prchajících do sousedních států. Etnické čistky albánského obyvatelstva zastavila až vojenská intervence členů NATO a umožnila Albáncům vrátit se do svých domovů. Poté co NATO obsadilo Kosovo, většina srbského i černohorského obyvatelstva se vystěhovala, což jistě nebyl cíl vyjednávání, tím bylo spíše umožnit mírové soužití všech národů, kteří žijí na území Kosova.⁸⁸

7.3 Úřad vlády Slovinské republiky pro národnosti

Tento vládní úřad navazuje svou činností na Úřad pro otázky menšin Výkonné rady Lidového shromáždění Lidové republiky Slovinsko, který byl ustanoven v roce 1959. Dnes jsou jeho pravomoc a činnost pochopitelně rozšířeny. Jedná se nezávislé vládní oddělení Vlády Slovinské republiky, které monitoruje realizaci ústavních a právních předpisů týkajících se zvláštních práv italské a maďarské národnostní skupiny a romské komunity žijící ve Slovinsku, pokud to nespadá do působnosti jiného státního orgánu nebo orgánu místní samosprávy. Dále je povinen sledovat praktické dopady těchto ústavních a právních předpisů, které by upozorňovaly na problémové oblasti, připravuje návrhy a podněty pro vládu a další orgány státní správy a s jednotlivými ministerstvy připravuje analýzy a zprávy o širší

⁸⁶ Allcock, J., Norris, H. (1999). *Bosnia And Hercegovina, in The States of Eastern Europe*

⁸⁷ Allcock, J. (1999). *Macedonia, Montenegro And Serbia, in The States of Eastern Europe*

⁸⁸ Kronologija kosovskega zapleta.« *Delo, leto 46, št. 69.* (Ljubljana, 25. marca 1999), str. 5.; »60 dni Natovih napadov. ZRJ ne popuša.« *Delo, leto 46, št. 118.* (Ljubljana, 25. maja 1999), str. 8.

problematice národnostních skupin. V jeho pravomoci je též financování zastřešujících organizací italské a maďarské národnostní skupiny, spolufinancování dvojjazyčnosti a jiných ústavních práv v těch občinách, kde autochtonně žijí tyto dvě národnostní skupiny, spolufinancování společných italských kulturních institucí v sousedním Chorvatsku, spolufinancování italských a maďarských rozhlasových a televizních programů, též ještě některých kompetencí, které se vztahují na tradiční resp. historicky usídlenou romskou komunitu ve Slovinsku, jako např. financování činnosti zastřešující organizace Romů (Rada romské skupiny Slovinské republiky), nepřímé spolufinancování romských družstev v celém státě, spolufinancování aktivit v oblasti romských medií. Úřad spolupracuje v oblasti národnostních skupin s mezinárodními organizacemi (Rada Evropy, Evropská unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, s civilními složkami NATO).⁸⁹ Podílí se též na řadě mezinárodních aktivit v oblasti lidských práv, práv menšin v rámci Paktu stability pro jihovýchodní Evropu a na činnosti Rady Evropy a dalších institucích Evropské unie o situaci menšin a Romů. V této oblasti Úřad zprostředkuje zkušenosti menšinové politiky a také spolupracuje s některými jinými zeměmi nebo jejich institucemi.⁹⁰

7.4 Postavení italské a maďarské národnostní menšiny

7.4.1 Ústavně-právní postavení

O právech a zvláštním postavení italské a maďarské národnostní menšiny ve Slovinsku primárně mluví nejvyšší právní norma – ústava Slovinské republiky přijatá v roce 1991, kde je uvedeno, že „každý má právo svobodně vyjadřovat příslušnost k svému národu nebo národnostní skupině, že může pěstovat a vyjadřovat svou kulturu a užívat svůj jazyk a písmo“.⁹¹ Na což navazuje pak 62. článek, který říká, že „každý má právo při uskutečňování svých práv a povinností a v řízení před státními a jinými orgány, které vykonávají veřejnou službu, užívat svůj jazyk a písmo způsobem, který stanoví zákon“.⁹² O jazyce se též zmiňuje 11. článek, který jako úřední jazyk ve Slovinsku uvádí pochopitelně slovinštinu, nicméně na území obcí obývaných italskou nebo maďarskou národnostní skupinou připouští také italštinu

⁸⁹ Úřad za narodnosti RS – Delovno področje

⁹⁰ Úřad za narodnosti RS – Mednarodni in meddržavni pravni akti o manjšinsih vprašanjih

⁹¹ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

⁹² Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

a maďarštinu. Ochranu práv nemajoritních skupin zaručuje i 63. článek, který jako výslovně protiústavní uvádí jakoukoliv národnostní, rasovou a náboženskou diskriminaci a nesnášenlivost.

Konkrétněji jsou definována práva autochtonních italské a maďarské národnostní skupiny v 64. článku. Těmto národnostním skupinám i jejich příslušníkům „*jsou zajištěna práva svobodně užívat své národní symboly a pro uchování své národnostní identity ustanovit organizace, rozvíjet hospodářské, kulturní a vědeckovýzkumné činnosti i činnosti v oblastech veřejných sdělovacích prostředků a nakladatelství. V souladu s příslušnými zákony mají tyto národnostní skupiny a jejich příslušníci právo na výchovu a vzdělání ve svém jazyce i na utváření a rozvíjení této výchovy a vzdělání. Zákon stanovuje oblasti, ve kterých je dvojjazyčné školství povinné. Národnostním skupinám a jejich příslušníkům je zajištěno právo, že mohou udržovat a rozvíjet vztahy se svými mateřskými národy a jejich státy. Stát hmotně i morálně podporuje uplatňování těchto práv.*“⁹³

Dále se zde mluví o tom, že v oblastech, kde tyto skupiny žijí, si jejich příslušníci pro realizaci svých práv zřizují své samosprávné skupiny, a na návrh těchto příslušníků může stát zmocnit tyto jejich samosprávné národnostní skupiny a zajistit jim prostředky k výkonu daných úkolů ze státní pravomoci. Národnostní skupiny jsou přímo zastoupeny v zastupitelských orgánech místní samosprávy a ve Státním shromáždění, což bude ještě rozvedeno v rámci příslušných zákonů. Dané zákony podle tohoto 64. článku upravují postavení a způsob uskutečňování práv italské resp. maďarské skupiny, povinnosti jejich místních samosprávných skupin vzhledem k těmto právům v jimi obývaných oblastech i mimo ně. Tato práva jsou zaručena bez ohledu na počet příslušníků obou národnostních skupin. Tyto zákony, jiné předpisy a akty, které se vztahují k postavení a právům zmíněných menšin nesmí být přijaty bez souhlasu jejich představitelů.⁹⁴

7.4.2 Výchova a vzdělávání

Jak italský tak i maďarský jazyk má ve vzdělání v oblastech, které jsou Zákonem o zvláštních právech italské a maďarské národnostní skupině v oblasti výchovy a vzdělávání stanoveny jako etnicky smíšené, rovnocenné postavení se slovinštinou. Tento zákon říká, že „výchova a vzdělávání pro příslušníky italské a maďarské národnostní skupiny je nedílnou

⁹³ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

⁹⁴ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

součástí systému výchovy a vzdělávání ve Slovinské republice a probíhá na základě předpisů, které upravují oblast předškolní výchovy, základního vzdělání, nižšího a středního odborného vzdělání, středního technického vzdělání a středního všeobecného vzdělávání, pokud tento zákon nestanoví jinak⁹⁵. Dále zákon hovoří též o rozdílu ve vzdělávacím systému mezi oblastmi obývanými italskou národnostní menšinou a maďarskou národnostní menšinou. Tato diference spočívá v tom, že ve dvojjazyčných oblastech kolem slovinského pobřeží je uplatňován systém jednojazyčného italského školství pro členy italské etnické skupiny, kdežto na národnostně smíšeném území v Prekmurju je v platnosti závazný dvojjazyčný školský systém. Dokonce v názvech škol na těchto územích se dává možnost pro psaní těchto názvů v italštině nebo v maďarštině. Nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu je rozvoj vědomí o příslušnosti k italské nebo maďarské národnostní menšině a udržování a rozvoj vlastní kulturní tradice, pochopení etnických a kulturních specifíků, rozvíjení spolupráce se slovinským národem a soužití v etnicky a jazykově smíšených oblastech. Seznámení s postavením italské a maďarské národnostní menšiny v okolních státech a vytváření spolupráce s organizacemi těchto skupin. Aby bylo dosaženo těchto cílů, spolupracují veřejné mateřské školy a školy, v nichž se vyučují italština a maďarština, s příslušnými institucemi v sousedních zemích.⁹⁶

Při výchovně-vzdělávacím procesu se ve školách s italským vyučovacím jazykem používají učebnice v tomto jazyce, ve dvojjazyčných školách se používají učebnice jak v maďarštině, tak ve slovinštině, resp. dvojjazyčné učebnice.⁹⁷

Jestliže studenti nebo učni, kteří absolvovali základní školu v jazyce národnosti nebo dvojjazyčnou, studují odbornou školu nebo střední školu mimo národnostně smíšenou oblast, musí jim být touto školou zajištěna výuka v jazyce národnosti, pokud o to požádá nejméně 5 studentů.

Co se týče odbornosti pedagogických pracovníků, je pochopitelné, že ve školkách i školách s italským vyučovacím jazykem musí ovládat tento jazyk a ve dvojjazyčných školkách a školách musí učitelé ovládat slovinský i maďarský jazyk. Jejich odbornost je dána tím, jestliže absolvovali základní i střední školu s italským vyučovacím jazykem, nebo získali předepsané vzdělání v italštině resp. dvojjazyčnou základní a střední školu s fakultativní výukou maďarštiny, prošli výukou maďarštiny na vysoké škole nebo získal požadované

⁹⁵ Državni zbor RS (2001c): Zakon o posebnih pravicah italijanske in mađarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja

⁹⁶ Državni zbor RS (2001c): Zakon o posebnih pravicah italijanske in mađarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja

⁹⁷ Državni zbor RS (2001c): Zakon o posebnih pravicah italijanske in mađarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja

vzdělání v maďarštině. Pokud toto nesplňují, mohou dodatečně vykonat zkoušky z daného jazyka. Dokonce vláda vytváří podmínky, aby si své jazykové dovednosti mohli doplňovat a zlepšovat k čemuž přispívá též spolupráce v oblasti jazykového vzdělávání s vysokými školami v sousedních zemích.⁹⁸

Maturitní zkouška ve Slovinské republice zahrnuje pochopitelně i slovinský jazyk. Ovšem v oblastech, kde žijí příslušníci italské národnostní skupiny, je ve školách s italštinou jako vyučovacím jazykem namísto slovinštiny součástí maturity italština. V oblastech, obývaných maďarskou národnostní skupinou si pak mohou studenti vybrat mezi slovinštinou a maďarštinou. Výše zmíněná údaje platí jak pro obecnou tak i pro odbornou část maturitní zkoušky.⁹⁹

Pochopitelně i v Odborné radě Slovinské republiky pro obecné vzdělávání, která stanovuje výchovný a vzdělávací program, musí být zastoupena po jednom členu italská i maďarská národnostní skupina.¹⁰⁰

Již v rámci mateřských škol dbá slovinské zákonodárství na dodržování zvláštních práv jak pro autochtonní Italy a Maďary, tak pro Romy.¹⁰¹

K výchově a vzdělávání každého národa patří i knihovní činnost, ve Slovinsku je tato činnost upravena zvláštním zákonem o knihovnictví. Slovinsko má samozřejmě svoji Národní knihovnu, která v rámci knihovní veřejné služby mimo jiné též shromažďuje, zpracovává, ukládá a zprostředkovává základní národní sbírku všech knižních děl ve slovinštině, o Slovinsku a Slovincích, slovinských autorů, vydavatelů, příslušníků italské a maďarské národnostní skupiny, romské skupiny a ostatních menšin ve Slovinsku (Slovenika) i základní zahraniční literaturu. Obecné knihovny v národnostně smíšených územích zajišťují také knihovní činnost zejména příslušníkům italské a maďarské národnostní skupiny i romské skupiny. Čímž zprostředkovávají příslušníkům těchto skupin komunikování v jejich jazyce. Svůj program činnosti připravují se souhlasem představitelů národnostních skupin.¹⁰²

Co se týče italské národnostní menšiny, tak ve školním roce 2010/2011 celkem navštěvuje tři mateřské školy s italským vyučovacím jazykem (mateřská školka „Delfino Blu“

⁹⁸ Državni zbor RS (2001c): Zakon o posebnih pravicah italijanske in mađarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja

⁹⁹ Državni zbor RS (2003b): Zakon o maturiti

¹⁰⁰ Republika Slovenija, Ministerstvo za šolstvo in šport - Strokovni svet RS za splošno izobraževanje

¹⁰¹ Državni zbor RS (2001c): Zakon o posebnih pravicah italijanske in mađarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja

¹⁰² Državni zbor RS (2001a): Zakon o knjižničarstvu

Koper, „Dante Alighieri“ Izola a „La Coccinella“ Portorož) v etnicky smíšené oblasti pobřežních obcí 387 dětí.¹⁰³

Tři základní školy s pobočkami s italským vyučovacím jazykem v průběhu školního roku 2010/2011 (Základní škola Dante Alighieri v Izole¹⁰⁴, Základní škola Pier Paolo Vergerio il Vecchio v Kopru, s pobočkami v Samadeli, Bertoki a Hrvatini, a Základní škola Vincenzo e Diego de Castro ve městě Piran, s pobočkami v Luciji, Sečovlje, Strunjanu¹⁰⁵) navštěvuje 389 studentů.

Tři střední školy s italským vyučovacím jazykem v průběhu školního roku 2010/2011 (Gymnázium Antonio Sema, Piran, Střední škola Gian Rinaldo Carli, Koper, Střední odborná škola - ekonomický směr Pietro Coppo, Izola) navštěvuje 155 studentů.

Italský jazyk a literaturu lze studovat na Univerzitě v Lublani (Oddělení románských jazyků a literatury na Filozofické fakultě) a na Přímořské univerzitě v Kopru (Katedra italianistiky v rámci Oddělení aplikované lingvistiky Fakulty humanitních studií). Příslušníci italské národnosti mohou také studovat na vysokých školách v Itálii (zejména pokud se chtějí se vzdělávat v italském jazyce v ostatních nelingvistických oblastech) a v Chorvatsku (Rijeka, Pula).¹⁰⁶

Členové italské národnostní skupiny ve Slovinsku se sdružují v mnoha organizacích (politické, kulturní, sportovní, výzkumné, atd.) Mají tři knihovny v rámci sítě veřejných knihoven, existují i speciální sekce věnované italské kultuře, publicistice a časopisům.¹⁰⁷

V roce 2005 Pobřežní samosprávná skupina italské¹⁰⁸ založila Italské centrum "Carlo Combi", jehož cílem je realizace kulturních aktivit, které naplánuje, zavede a podpoří italská národnostní skupina ve Slovinsku. Cílem je též udržovat, podporovat a rozvíjet identitu italské národnostní skupiny, italského jazyka a kultury v autochtonně osídlené oblasti.¹⁰⁹

¹⁰³ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost

¹⁰⁴ Osnovna šola Dante Alighieri <http://www.o-dalighieri.kp.edus.si/index.htm>

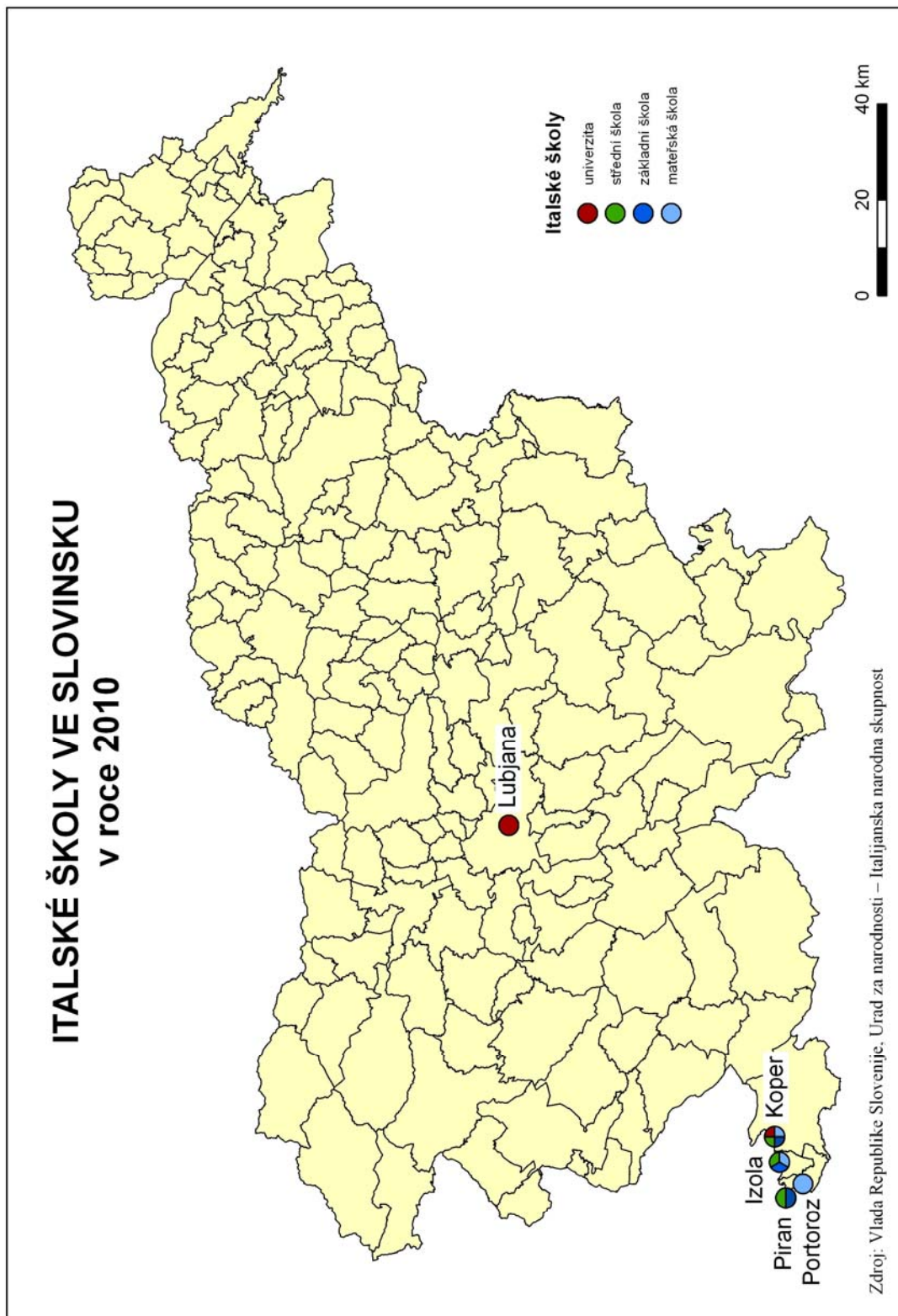
¹⁰⁵ Scuola elementare Vincenzo e Diego de Astro Pirano <http://www.scuoladecastro.net/>

¹⁰⁶ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost

¹⁰⁷ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost

¹⁰⁸ pozn.: popsáno v kapitole 5.3.5.1 Samosprávná národnostní skupina italské národnostní skupiny

¹⁰⁹ Centro Italiano Carlo Combi <http://www.centrocarlocombi.net/ita/ilcentro>

Obr. 17: Italské školy ve Slovinsku v roce 2011

Jedná-li se o maďarskou národnostní menšinu, tak podle údajů ze školního roku 2010/2011 dvojjazyčné mateřské školy v etnicky smíšené oblasti Prekmurje navštěvuje 281 dětí.¹¹⁰

Dvojjazyčné základní školy s pobočkami (Dvojjazyčná základní škola Lendava I, Dvojjazyčná základní škola Lendava II se speciálním programem¹¹¹, Dvojjazyčná základní škola Genterovci¹¹², Dvojjazyčná základní škola Dobrovnik¹¹³, Dvojjazyčná základní škola Prosenjakovci¹¹⁴) ve školním roce 2010/2011 navštěvovalo 787 žáků.

Dvojjazyčnou střední školu Lendava ve školním roce 2009/2010 navštěvuje 319 studentů.¹¹⁵

Je třeba zmínit, že kromě vyučování rovnoprávně zastoupeného slovinského a maďarského jazyka, jsou na těchto školách do učebního programu přidány ještě oblasti maďarské historie, kultury a geografie. Dvojjazyčná je také většina školních učebnic, slovinský i maďarský jazyk se pak rovnoprávně používá také ve školní administrativě a ve veřejných vztazích a stycích s rodiči.

Možnost dalšího studia maďarského jazyka pro příslušníky maďarské národnosti se naskýtá na Univerzitě v Mariboru (Katedra maďarského jazyka a literatury Filozofické fakulty) a na Univerzitě v Lublani (Lektorát pro maďarský jazyk Filozofické fakulty), a na základě dvoustranné dohody z roku 1993 mezi Slovinskem a Maďarskem na univerzitách v Maďarsku (v Maďarsku každoročně studuje asi 50 příslušníků maďarské národnostní menšiny ze Slovinska).¹¹⁶

Maďarská národnostní menšina má založených několik amatérských seskupení (folklórní soubory, hudební skupiny, pěvecké sbory, divadelní a recitátorské skupiny), jejichž činnost a organizační úkoly řídí Odbor pro kulturu maďarské národnosti sídlící v obci Lendava patřící pod Pomurskou maďarskou samosprávnou národnostní skupinu, jenže je zastřešující organizace maďarské národnostní skupiny ve Slovinsku. Byla založeno v roce 1975. Jejím cílem je ochrana Pomurské maďarské skupiny, jejího mateřského jazyka, národního povědomí, realizace zvláštních práv, které jim zaručuje ústava a zákony, též uplatňování svých potřeb a zájmů. Pomurská maďarská samosprávná národnostní skupina

¹¹⁰ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Mađarska narodna skupnost

¹¹¹ Dvojezična OS II Lendava

¹¹² DOS Genterovci

¹¹³ DOS Dobrovnik

¹¹⁴ Dvojezična osnovna šola Prosenjakovci

¹¹⁵ Dvojezična srednja šola Lendava

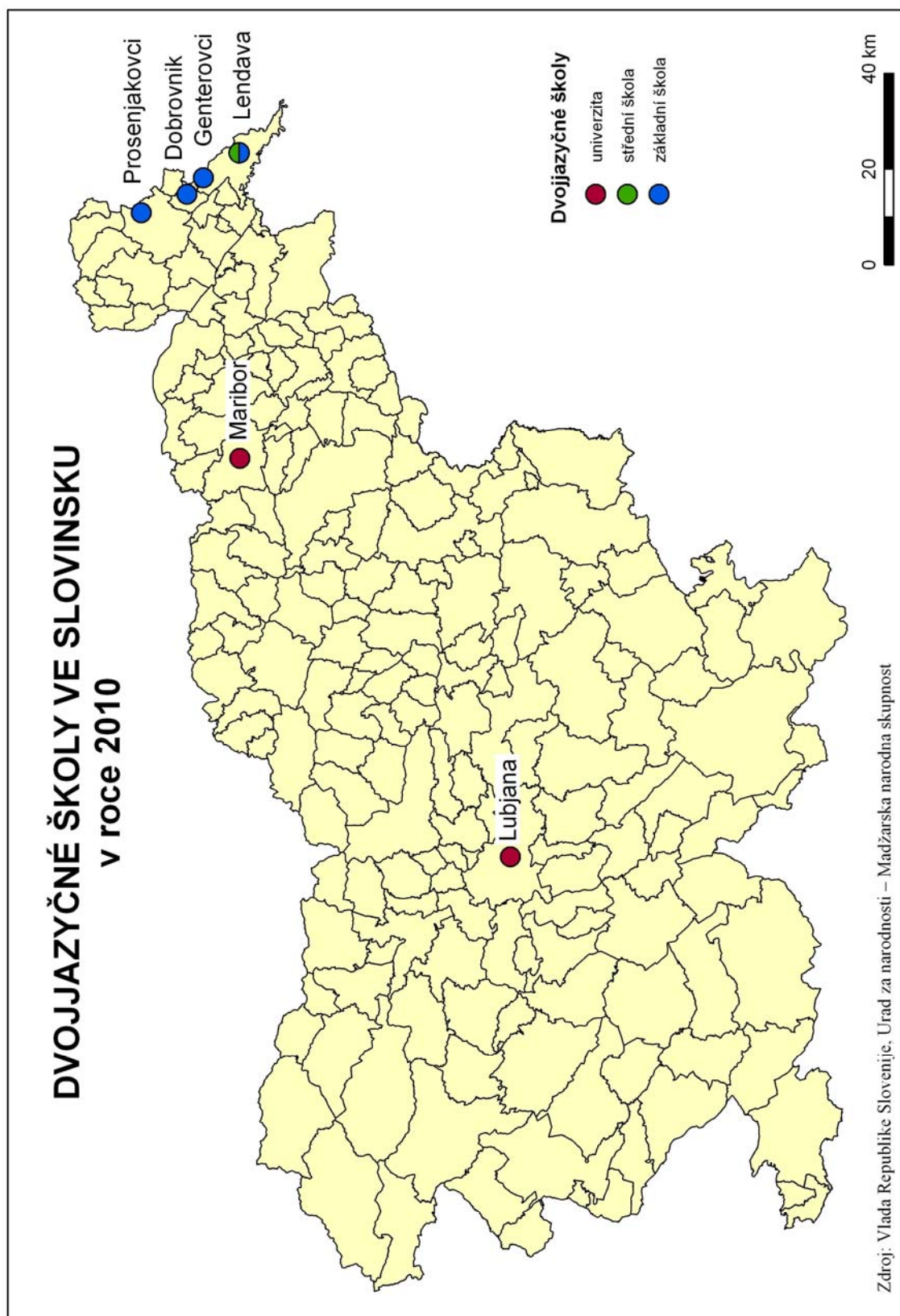
¹¹⁶ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Mađarska narodna skupnost

ustanovuje obecní samosprávné národnostní skupiny (prostřednictvím svých členů) a vede dialog s orgány státní správy v rámci výkonu práv maďarské národnosti.¹¹⁷

V rámci této instituce už určitou dobu působí Centrum Bánffy (otevřené 20. srpna 2004). Kromě knihkupectví s několika zaměstnanci, kde prodávají pouze maďarskou literaturu a časopisy, a internetové kavárny s moderním multimediálním zařízením, slouží centrum pro různá setkání a menší akce.¹¹⁸

¹¹⁷ Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost - Predstavitev

¹¹⁸ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Madžarska narodna skupnost

Obr. 18. Dvojazyčné školy ve Slovinsku v roce 2011

7.4.3 Masmédia

Média jsou jednou z důležitých složek kulturního dění v evropských státech. Nejinak tomu je i ve Slovinské republice. I v oblasti televize a rozhlasu mají autochtonní italská a maďarská národnostní menšina své zvláštní postavení, a to především v podobě jednoho rozhlasového a jednoho televizního programu pro tyto menšiny. Tímto je zajišťován výkon práv těchto národnostních skupin vyplývající z ústavy. Zároveň je zde snaha k propojování menšin s jejich mateřskými národy a integrace kulturních počinů italského a maďarského národnosti do národnostních programů.¹¹⁹

Též v Programové radě Radia a televize Slovinsko, kterou tvoří 29 členů, zasedají jeden zástupce italské a jeden zástupce maďarské národnostní menšiny. Tato Programová rada jmenuje mimo jiné Programový výbor pro italský a maďarský národnostní program. Dvě třetiny členů Programového výboru navrhuje italská resp. maďarská samosprávná národnostní skupina ve Slovinsku, jednoho člena zvolí mezi sebou zaměstnanci v redakcích rozhlasových a televizních programů pro italskou resp. maďarskou národnostní skupinu.

Programový výbor pro národnostní program dává též souhlas ke jmenování i odvolání dvou náměstků generálního ředitele Radia a televize Slovinsko pro autochtonní menšiny, což je jeden ze tří nejvyšších postů v této instituci. Mezi úkoly náměstků pro autochtonní menšiny patří mimo jiné řízení a koordinace organizačních, obchodních a dalších obecných záležitostí národnostních programů v regionálních centrech či řízení odborné programové práce rozhlasu a televize, která se vztahuje na národnostní program. Tito náměstci jsou zároveň ředitelé studií italského resp. maďarského programu.

Italská národnostní menšina má své regionální vysílací centrum pro televizi i rozhlas v Kopru - Capodistrii, naproti tomu maďarská národnostní menšina má své regionální centrum v Mariboru se studiem pro maďarský program v Lendavě. Regionální RTV¹²⁰ centrum v Kopru vytváří a připravuje vysílání televizních a rozhlasových pořadů ve slovinštině pro italskou menšinu ve Slovinsku, pro slovinskou menšinu v Itálii, ale též připravuje programy pro národní rozhlas a televizi. Rozhlasový program vysílá 18 hodin denně, 126 hodin týdně, televizní program 9 hodin v úterý, středu, pátek, sobotu a neděli, a 7,5 hodiny v pondělí a čtvrtky. Rozhlasové a televizní programy pro italskou národnostní skupinu ve Slovinsku vytváří celkem 181 osob.

¹¹⁹ Državni zbor RS (2001b): Zakon o medijih

¹²⁰ zkratka: Radio a televize

Regionální centrum v Mariboru má stejné úkoly, tedy vytvářet a vysílat televizní a rozhlasové programy, ovšem pro maďarskou menšinu ve Slovinsku a také pro slovinské menšiny v Rakousku a Maďarsku. Sídlo rozhlasového a televizního studia a programového vedení pro maďarskou národnostní menšinu je v Lendavě. Rozhlasový program vysílá 18 hodin a 15 minut denně, včetně sobot a nedělí, televizní program zahrnuje vysílání Mostovi-Hidak, který se též vysílá v národní televizi (I. program), jakož i na regionální televizní stanici Maribor. V národní televizi probíhá vysílání po většinu roku čtyřikrát týdně po dobu 30 minut, v létě 3 krát týdně po dobu 30 minut. Na Regionální televizní stanici Maribor vysílání Mostovi-Hidak probíhá ve stejném rytmu. Pro provoz těchto stanic, které spadají pod RTV Slovenisko (k tomuto účelu, národní televize pobírá zvláštní příspěvek) je stanoven určitý počet zaměstnanců, a to ve Studiu maďarských programů Lendava pro rozhlasové a televizní programy je jich 31 stálých, ale celkově rozhlasové a televizní programy pro maďarskou národnostní menšinu ve Slovinsku vytváří 107 lidí.¹²¹

Programy národnostních skupin částečně spolufinancuje také vláda resp. Úřad vlády pro národnosti.¹²²

Pořady či reklamy v médiích pro autochtonní národnostní menšiny jsou vysílány v jazyce těchto menšin. I slovinská audiovizuální díla vytvořená původně ve slovinském jazyce jsou překládána do italštiny nebo maďarštiny.¹²³

Podle zákona o uskutečňování veřejného zájmu o kulturu musí být kulturní akce v oblastech, které jsou klasifikovány jako národnostně smíšené, ohlašovány kromě slovenštiny též v italštině a maďarštině.

Veřejné kulturní akce, které si zorganizovaly italská a maďarská národnostní skupiny a jež slouží k uskutečňování jejich kulturních potřeb, financuje stát z prostředků pro italskou a maďarskou národnostní skupinu, na rozdíl od jiných kulturních akcí, jejichž náklady si musí hradit organizátor nebo z jiných soukromých zdrojů. Slovinsko ze státního rozpočtu též financuje kulturní programy a projekty pro slovinské národnostní skupiny v Itálii, Rakousku, Maďarsku a Chorvatsku a v podstatě Slovincům po celém světě. Dále pro romskou menšinu a poskytuje prostředky pro kulturní integraci menšinových skupin a přistěhovalců, jestliže jejich kulturní programy a projekty přesahují lokální význam.

¹²¹ Nadzorni svet RTV Slovenija (2006): Statut javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija

¹²² Državni zbor RS (2005b): Zakon o radioteleviziji Slovinsko

¹²³ Državni zbor RS (2001): Zakon o medijih

Pokud právnická osoba organizující kulturní akci tuto akci neohlásí ve slovinštině a v národnostně smíšených oblastech též v italštině a maďarštině hrozí ji pokuta do výše několika tisíc eur.¹²⁴

Časopisová publikační činnost pro italskou národnostní skupinu je prováděna v nakladatelství Edit v chorvatské Rijece, které má v Kopru korespondenční agentura A.I.A. (první instituci spolufinancuje také Slovinsko, druhou Slovinsko financuje plně), která vydává deník La Voce del Popolo. V etnicky smíšené oblasti vychází ještě kulturně informační listy: La Città, Il Mandracchio, Lasa pur dir, Il Trillo a dalších příležitostné publikace.

Kromě nakladatelství Edit pracují ještě na území Chorvatské republiky dvě instituce vytvořené pro italskou národnostní skupinu ve Slovinsku, a to Italské divadlo v Rijece a Centrum pro výzkum historie v Rovinj.

Tyto instituce spolufinancuje Slovinská republika, ačkoliv pro to ještě neexistuje mezistátní právní dohoda. Ministerstvo zahraničních věcí a slovinská vláda byly podle Úřadu vlády pro národnosti již seznámeni s tím, že je třeba uzavřít trvalou dohodu s Chorvatskou republikou. Základem současného financování je rozhodnutí Vládního výboru pro státní nařízení a veřejné správy v roce 1993.

Italskou Unii se sídlem v Rijece (sdružení) také částečně financuje Slovinsko. Ve Slovinsku funguje sdružení členů italské národnostní skupiny Italská Unie se sídlem v Kopru.¹²⁵

Odbor pro informační činnost maďarské národnosti v Lendavě pravidelně vydává týdeník v maďarském jazyce - Népújság.

Knihovní činnost je prováděna v rámci regionální a studijní knihovny v Murské Sobotě. V Lendavě je otevřené knihkupectví s knihami v maďarském jazyce. Některé obce s autochtonním osídlením (Moravské Toplice, Šalovci, Hodoš) příslušníky maďarské národnostní menšiny objíždí také mobilní knihovna. Jako veřejnoprávní instituce se sídlem v etnicky smíšené oblasti funguje Knihovna Lendava. Jejými zakladateli jsou obce Lendava a Dobrovnik, spoluzakladatel též maďarská samosprávná skupina obce Lendava a samosprávná skupina obce Dobrovnik. Knihovna je v etnicky smíšené oblasti a její činnost se rovněž vztahuje na příslušníky maďarské národnostní menšiny. Patří do III. skupina knihoven a svou činností pokrývá oblast zahrnující obce Lendava, Dobrovnik, Črenšovci, Kobilje, Odranci, Turnišče a Velika Polana. V této oblasti, která pracuje v rámci mateřské knihovny 12 regionálních knihoven, 7 v jednojazyčném oblasti a 5 v dvojjazyčné oblasti. Knihovna

¹²⁴ Državni zbor RS (2002b): Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

¹²⁵ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost

nakupuje, odborně zpracovává, uchovává, obnovuje a poskytuje knihovní materiálu také v maďarském jazyce.¹²⁶

7.4.4 Politická reprezentace

Při volbách poslanců za italskou resp. maďarskou národnostní menšinu do Státního shromáždění Slovinské republiky¹²⁷ platí stejná ustanovení jako při volbě jiných poslanců, tedy že se jeden člen volí na přibližně stejný počet obyvatel a právo být volen mají příslušníci těchto národnostních skupin, kteří mají právo volit. Slovinská republika je rozdělena na 8 volebních obvodů, každý obvod se dále rozděluje na 11 volebních okrsků s přibližně stejným počtem obyvatel, takže v každém okrsku je pak zvolen jeden poslanec. Pro kandidáty na poslance za národnostní skupiny jsou vyčleněny další 2 specifické volební obvody, tedy na území, která jsou obývána příslušníky některé z národnostních menšin, pro tyto specifické obvody jsou též zvlášť jmenovány komise, které plní stejné úkoly jako ostatní okrskové komise. Státní shromáždění tedy čítá 88 poslaneckých křesel plus 2 místa určená pro zástupce italské a maďarské národnostní skupiny.¹²⁸

Volební obvod pro volbu poslance za italskou národnostní menšinu zahrnuje území obcí Koper, Izola a Piran. Volební obvod pro volbu poslance za maďarskou národnostní skupinu zaujímají obce Murska Sobota a Lendava.¹²⁹

Kandidát na poslance za italskou resp. maďarskou národnostní skupinu je ustanoven podpisy nejméně třiceti voličů – členů italské a maďarské národnostní skupiny.

Za poslance italské resp. maďarské národnostní skupiny je zvolen ten kandidát, který získal nejvíce hlasů v daném volebním obvodu. Pokud získají dva nebo více kandidátů stejný počet hlasů, rozhoduje se mezi nimi na základě losování, které provede příslušná volební komise zvláštního volebního obvodu v přítomnosti kandidátů nebo jejich zástupců.¹³⁰

V komunálních volbách jsou voleni kromě zástupců slovinského obyvatelstva též zástupci italské, maďarské a romské národnosti. V souladu se zákonem regulujícím otázku místní samosprávy se na místní samosprávu a volby do jejich orgánů jsou ve stanovených obcích voleni zástupci italské a maďarské menšiny do obecní rady. V oblastech obývaných

¹²⁶ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Mađarska narodna skupnost

¹²⁷ pozn.: Státní shromáždění Slovinské republiky (slov. Državni zbor Republike Slovenije) je jedním ze zákonodárných orgánů ve Slovinsku

¹²⁸ Državni zbor RS (1992): Zakon o volitvah v državni zbor

¹²⁹ Državni zbor RS (2005a): Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor (uradno prečiščeno besedilo)

¹³⁰ Državni zbor RS (1992) Zakon o volitvah v državni zbor

výše zmíněnými menšinami, mají tyto menšiny v obecní radě nejméně jednoho zástupce.¹³¹ Italové či Maďaři, kteří mají hlasovací právo, jsou evidováni ve zvláštním volebním seznamu dané obce. Při určování počtu členů obecního zastupitelstva, stanovování volebních obvodů a počtu členů městské rady, kteří se volí v jednotlivých volebních obvodech, se nepočítá s počtem členů městské rady, kteří jsou zástupci pro italské a maďarské národní společenství. Všichni zástupci etnických menšin se volí podle většinového systému nehledě na počet členů obecního zastupitelstva.

Volby řídí a vyhodnocují obecní volební komise, pro volby zástupců italské, maďarské národnostní menšiny jsou zřizovány zvláštní obecní volební komise, ve kterých musí být alespoň jeden člen příslušníkem národnostní skupiny.

Kandidáty na zástupce italské či maďarské národnostní skupiny do obecního zastupitelstva předloží voliči – příslušníci těchto skupiny na území obce s podpisy nejméně 15 voličů.¹³²

7.4.5 Činnost samosprávných národnostních skupin

Samosprávné národnostní skupiny, ustanovují dle stejnojmenného zákona v autochtonně obývaných oblastech příslušníci italské a maďarské národnostní menšina pro uskutečňování svých zvláštních práv, potřeb, zájmů a organizovanou spolupráci při veřejných záležitostech. Jejich činnost dále spočívá v projednávání otázek, které se týkají postavení autochtonních národnostních menšin, podávají návrhy a podněty příslušným orgánům, organizují kulturní, výzkumné, informativní, vydavatelské a hospodářské aktivity, které přispívají k ochraně národní identity příslušníků těchto menšin, podporují rozvoj výchovy a vzdělávání pro příslušníky těchto menšin, rozvíjejí styky s mateřským národem, příslušníky národnostních menšin v jiných státech a s mezinárodními organizacemi a další činnosti v souladu se statutem. Spolupracují s představiteli národnostních menšin zvolených do orgánů místní samosprávy a do Státního shromáždění, s orgány místní samosprávy a státní správy.

Příslušníci autochtonních menšin na územích, kde žijí, též zřizují obecní samosprávné národnostní skupiny. Nejvyšším orgánem obecní samosprávné národnostní skupiny je rada samosprávné národnostní skupiny volena v přímé volbě příslušníky autochtonních menšin. Volby do rady se konají zpravidla současně s volbami do orgánů místní samosprávy a samozřejmě se užije příslušného zákona o volbách do místní samosprávy.

¹³¹ Državni zbor RS (1993a) Zakon o lokalni samoupravi

¹³² Državni zbor RS (1993b) Zakon o lokalnih volitvah

Obecní samosprávné národnostní skupiny se sjednotí v italskou resp. maďarskou samosprávnou národnostní skupinu, jejímž nejvyšším orgánem je rada samosprávné národnostní skupiny. Tato rada musí před rozhodnutím o souhlasu k záležitostem vztahující se na zvláštní práva příslušníků národnostních menšin získat souhlas samosprávných národnostních skupin.¹³³

V etnicky smíšených obcích se též zřizují zvláštní komise zabývající se primárně národnostními otázkami, přičemž polovinu členů komise tvoří příslušné minority.¹³⁴

Samosprávné národnostní skupiny podávají místním samosprávným skupinám různé podněty či názory k záležitostem, které se týkají postavení národnostních skupin a ochrany charakteristických znaků národnostně smíšených oblastí. Též podávají podněty Státnímu shromáždění, vládě a dalším státním orgánům ze své působnosti; pokud tyto orgány rozhodují o národnostních otázkách, musí nejdříve získat názor právě samosprávných národnostních skupin. Spolupracují také při přípravě mezistátních dohod vztahující se k problematikám národnostních menšin.

Obecní samosprávné národnostní skupiny jsou financovány z rozpočtu dané obce. Prostředky pro činnost institucí a organizací, které pracují pro potřeby národnostních skupin, jsou hrazeny z rozpočtu Slovinské republiky a dalších zdrojů.¹³⁵

V souladu s právními předpisy Slovinské republiky, je italská národní skupina ve Slovinsku organizována v Pobřežní samosprávnou skupinu italské národnosti (Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti). Jde o zastřešující organizaci, která komunikuje za italskou menšinu se státními orgány pro oblast obcí Koper, Izola a Piran. Pobřežní samosprávná skupina italské národnosti má statut právnické osoby.

Ve výše jmenovaných obcích je italská národnostní skupina organizována v obecní samosprávné národní skupině příslušníků italské národnosti. Tyto obecní organizace se prostřednictvím svých delegátů resp. volených členů slučují do zastřešující organizace. Obecní organizace jsou politicky zastoupeny na lokální úrovni, tedy obce.

Rada Pobřežní samosprávné skupiny italské národnosti má devět členů, každá ze tří obecních samosprávných skupiny, tedy v obcích Koper, Izola a Piran, má v radě tři členy.

V každé ze tří pobřežních obcí, kde autochtonně Italové žijí, je dle platných stanov jeden zástupce starosty člen italské národnostní skupiny, členové italské národnostní skupiny mají v obecních radách také radní, které si sami volí. Členové této skupiny mají dvojí

¹³³ Državni zbor RS (1994e): Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih

¹³⁴ Državni zbor RS (1993a) Zakon o lokalni samoupravi

¹³⁵ Državni zbor RS (1994e): Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih

hlasovací právo (obecné a zvláštní) – na místní a národní úrovni. Členové italské národnostní skupiny podle většinového systému zvolí svého zástupce - poslance Státního shromáždění Slovinské republiky.¹³⁶

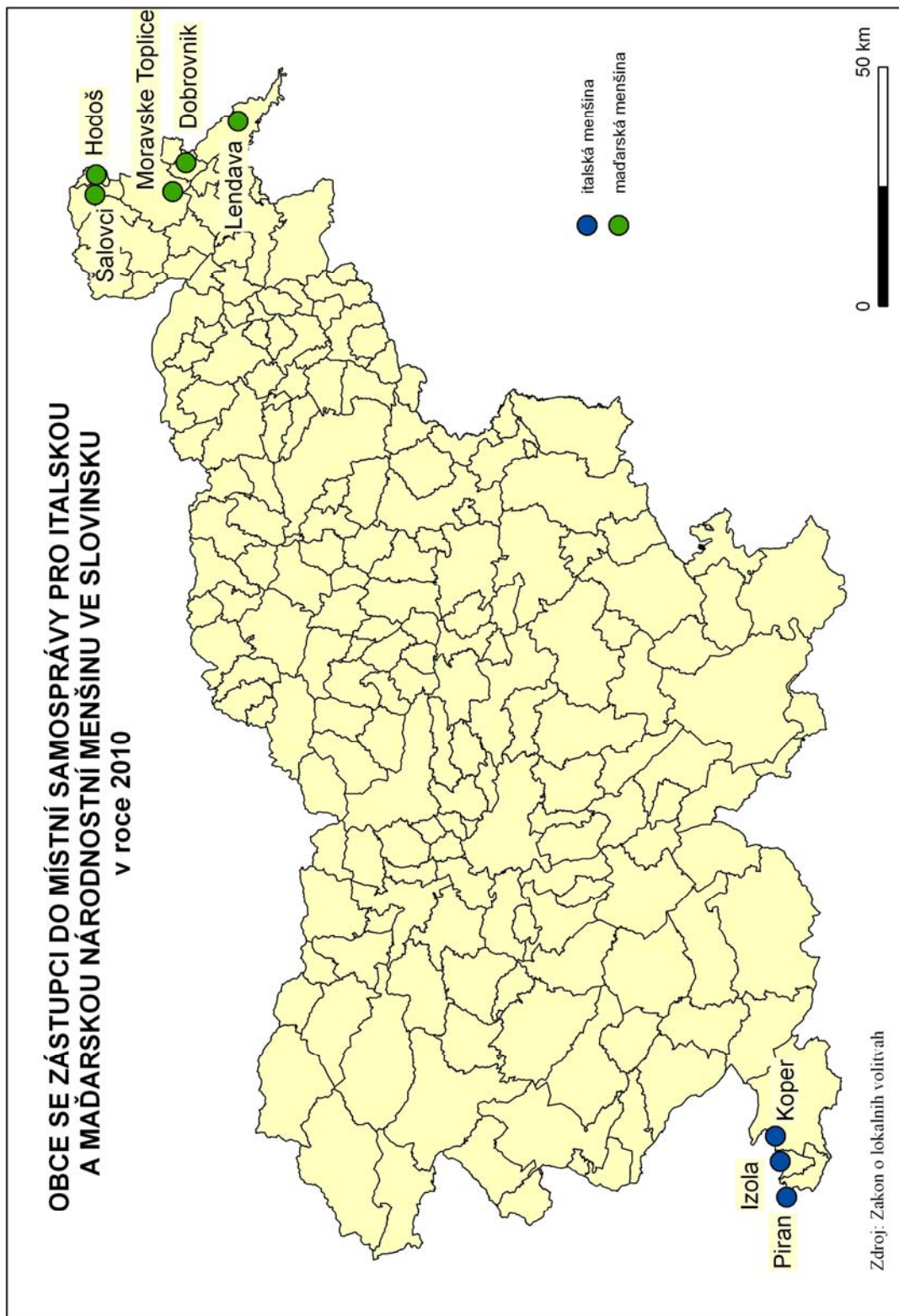
Vedle toho má italská národnostní skupina ve Slovinsku založenou také Unii Italů – sdružení Italů, která má statut společnosti. Tato unie spolupracuje s Uníí Italů v Chorvatsku, a slouží jako most (materiální a kulturní) pro kontakt s mateřským národem a státem Itálií.

V souladu s právními předpisy Slovinské Republiky je maďarská národnostní menšina organizována v Pomurské maďarské samosprávné národnostní skupině se sídlem v Lendavě. To je zastřešující organizace maďarské národnostní menšiny ve Slovinsku, která má celkem 21 členů a je jednatelem vůči státním orgánům. Je sestavena tak, že nejvyšší rada národnostní skupiny obce Lendava v ní participuje 10 členy, rada obce Dobrovník 4 členy, rada Moravskih Toplic 3 členy, Hodoš 2 členy stejně jako Šalovci.

V obcích je maďarská národnostní menšina organizována v obecní maďarské samosprávné národnostní skupiny obcí: Lendava, Dobrovník, Moravske Toplice, Šalovci a Hodoš. Každá obecní maďarská samosprávné národnostní skupina má radu jako nejvyšší stupeň struktury v obci. Prostřednictvím svých zástupců (volených členů) jsou tyto obecní skupiny sloučeny do zastřešující organizace a jsou v postavení politického představitele v rámci místních skupin. Příslušníci této skupiny mají tak dvojí hlasovací práva (obecná a zvláštní) – na místní a národní úrovni. Příslušníci maďarské národnostní menšiny podle většinového systému volí svého představitele – poslance do Státního shromáždění Slovinské republiky.¹³⁷

¹³⁶ Državni zbor RS (1991): Ustava Republiky Slovenije

¹³⁷ Državni zbor RS (1991): Ustava Republiky Slovenije

Obr. 19: Obce se zástupci do místní samosprávy pro italskou a maďarskou národnostní menšinu ve Slovinsku v roce 2010

7.4.6 Používání jazyka národnostní menšiny

O používání jazyků autochtonních skupin v rámci školství a bylo pojednáno v kapitole výchova a vzdělání. V 5. kapitole jsou zmíněny další oblasti veřejného života, kde jsou danými zákony upraveny okolnosti používání italského a maďarského jazyka.

Při styku s orgány státní správy a správních řízení je úředním jazykem v obcích, kde žije autochtonní italská a maďarská národnostní menšina, kromě slovinštiny také italština resp. maďarština. Jestliže jedna ze stran používá ve správním řízení jazyk národnostní skupiny, státní správa vede řízení v jazyce této národnostní menšiny a poskytuje právní a jiné akty jak ve slovinském jazyce, tak v jazyce národnostní menšiny. S tímto právem musí být strana před začátkem řízení seznámena. Jestliže správní orgán vedl řízení prvního stupně v italštině nebo maďarštině, musí být takto učiněno i tehdy, pakliže dojde k řízení ve druhém stupni.¹³⁸

V oblasti obecního správního řízení je tomu obdobně jako u správních řízení státní správy, tedy řízení jsou vedena ve slovinském jazyce, podávají se žádosti, píší nařízení, rozhodnutí, zápis, úřední záznamy a další dokumenty a provádějí se veškeré úkony v řízení. V těch obcích, kde orgán mimo slovinského jazyka používá úředně také italský nebo maďarský jazyk, správní řízení proběhne ve slovinském jazyce a v jazyce národnostní skupiny, jestliže účastník v tomto jazyce podá žádost, podle které se řízení zahájí resp., jestliže účastník o to požádá kdykoliv v průběhu řízení. Poté daný úřad vydá rozhodnutí jak ve slovinštině, tak v jazyce národnostní skupiny, ústní rozhodnutí pak vyřkne v jazyce, kterému strana rozumí.

Příslušníci italské a maďarské národní skupiny mají v řízení před orgány mimo oblasti, v nichž jsou úředním jazykem také italština nebo maďarština, právo používat vlastní jazyk.¹³⁹

Při doručování písemností ve správní činnosti se na území obcí, kde úřady užívají vedle slovinštiny také italštinu nebo maďarštinu, musí být napsán text na obálce jedním z těchto jazyků. Totéž platí i při elektronickém doručování a oznamování. Stejně tak jsou všechny formuláře, razítka, známky a dokumenty v úředních záznamech sestaveny a vypsány také v italštině nebo maďarštině. V těchto jazycích musí být připraveny i elektronické formuláře pro podávání žádostí prostřednictvím informace a zveřejňování zprávy a informace o činnosti úřadů.¹⁴⁰

¹³⁸ Državni zbor RS (2002a): Zakon o državni upravi

¹³⁹ Državni zbor RS (1999): Zakon o splošnem upravnem postopku

¹⁴⁰ Vlada RS (2005): Uredba o upravnem poslovanju

Soudy také vykonávají v rámci soudního řádu svou činnost ve slovinském jazyce, a opět v oblastech, ve kterých je ústavou i zákonem definovaná rovnost italštiny nebo maďarštiny, musí soudy zajistit rovnost v řízení italského a maďarského jazyky v souladu se zákonem, pokud jeden z účastníků přelíčení používá některý z těchto jazyků. Pokud v řízení vystupují strany, z nichž jedna používá slovinský jazyk, a další pak italský či maďarský jazyk, vede se proces ve slovinském a italském či maďarském jazyce (dvojjazyčné řízení). Soud postupuje stejně i v případě, jestliže je žádost, v níž bylo zahájeno řízení, sepsána ve slovinském jazyce a následně strana před zahájením řízení uvede, že bude užívat italský nebo maďarský jazyk.

Strany pochopitelně v procesu jednájí ve svém vlastním jazyce. Pakliže některý z účastníků nerozumí některému z jazyků v řízení, poskytne se mu ústní překlad toho, co jiní účastníci říkají, též dokumentů a dalších písemných důkazů.

Pokud v takovém řízení spoluúčinkuje účastník, který neovládá italský resp. maďarský jazyk, v zápisu se zapíše jeho výpověď resp. prohlášení v úředním jazyce, ve kterém se vede řízení. Záписы v dvojjazyčném řízení se píší samozřejmě ve stejných jazycích, které strany a další účastníci v procesu používají. Totéž platí o soudním rozhodnutí, a pokud je proces dvojjazyčný, je rozhodnutí k dispozici stranám v obou jazycích. Vyšší soud a Vrchní soud Slovinské republiky, které rozhodují o řádných či mimořádných opravných prostředcích, v nichž soud prvního stupně vedl řízení v italském nebo maďarském jazyce, vydávají svá rozhodnutí také v překladu do italštiny nebo maďarštiny. V případě, že soud vyššího stupně rozhoduje o opravných prostředcích, kdy soud nižšího stupně vedl řízení také v italštině nebo maďarštině, vydá rozhodnutí také v překladu do jednoho z těchto jazyků.¹⁴¹

Náklady, spojené s používáním italštiny nebo maďarštiny před soudy, nese Slovinská republika. Tam, kde žije autochtonní národnostní skupina, jmenuje předseda vyššího soudu potřebný počet porotců, kteří aktivně ovládají jeden z výše uvedených jazyků.¹⁴²

Ministerstvo spravedlnosti Slovinska zajišťuje vzdělávání soudců a soudních úředníků, aby mohli vést dvojjazyčná řízení. Dvojjazyčné řízení může vést pouze soudce nebo soudní úředník, který úspěšně absolvoval zvláštní zkoušku z italštiny nebo z maďarštiny před zkušební komisí na ministerstvu spravedlnosti, nebo pokud má vysokoškolský diplom z italského či maďarského jazyka, nebo je-li zapsán v seznamu stálých soudních tlumočnicků pro jeden z těchto jazyků.¹⁴³

¹⁴¹ Ministrstvo za pravosodje RS (1994) Sodni red

¹⁴² Državni zbor RS (1994f) Zakon o sodiščih

¹⁴³ Ministrstvo za pravosodje RS (1994) Sodni red

V souvislosti se soudy jedná podle předešlých ustanovení též státní zastupitelství.¹⁴⁴

Velmi podobná nařízení platí i v notářství, kdy se notářské listiny, vyžaduje-li to alespoň jedna ze stran, vyhotovují v autochtonně osídlených oblastech v obou úředních jazycích.¹⁴⁵

Trestním zákonem jsou též chráněni kromě slovinského národa též italskou a maďarskou národnostní skupinu a romskou komunitu žijící ve Slovinsku, a to ve 165. článku s odvoláním na 158. a 160. článek toho zákona, kde je uvedeno, že „*pokud někoho z výše uvedených [italskou a maďarskou národnostní skupinu a romskou komunitu žijící ve Slovinsku] někdo urazí, a takového jednání se dopustí mediálními prostředky nebo na veřejném shromáždění a nejednalo-li se o urážlivé vyjadřování ve vědeckém, literárním nebo uměleckém díle či dalších činnostech jmenovaných článkem 158 TZ¹⁴⁶, bude takovýto pachatel potrestán pokutou nebo odnětím svobody až na jeden rok*“. Nebo pokud dle článku 160 TZ „*někdo o někom tvrdí nebo rozšiřuje něco, co může poškodit jeho čest a dobré jméno, navíc to dělá sdělovacími prostředky, pro oběť to má vážné důsledky, bude pachatel rovněž potrestán odnětím svobody až na jeden rok*“, přičemž, pokud se nejedná o výše zmiňované skupiny, je pak trest „pouze“ 3 resp. 6 měsíců odnětí svobody.¹⁴⁷ Z čehož vyplývá opět vyšší míra ochrany a postavení autochtonních menšin a Romů ve Slovinsku.

Trestní řízení podle zákon o trestním řízení probíhá ve slovinském jazyce, ale pokud je u soudu v souladu s ústavou v úředním styku užíván také jazyk italské nebo maďarské národnostní skupiny, může, za podmínek stanovených zákonem, trestní řízení probíhat také v jazyce národnostní skupiny. Pozvánky, rozhodnutí a jiné písemnosti posílají soudy ve slovinském jazyce, ale pokud se u soudu při úředním styku užívá italský nebo maďarský jazyk, doručuje se pozvání v tomto jazyce, rozhodnutí a další písemnosti pak v tomto jazyce pouze v případě, že soud vede řízení v obou úředních jazycích. Účastníci řízení se mohou tohoto práva vzdát. Náklady v trestním řízení spojené s překladem do slovinštiny, italštiny nebo maďarštiny nejsou účtovány těm, kteří jsou povinni uhradit náklady řízení.¹⁴⁸

Slovinština je úředním jazykem Slovinské republiky, v němž probíhá mluvená i písemná komunikace na všech úrovních veřejného života ve Slovinsku. V souladu s ústavou je vedle slovinštiny úředním jazykem též italština a maďarština.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Državni zbor RS (1994a) Zakon o državnem tožilstvu

¹⁴⁵ Državni zbor RS (1994d): Zakon o notariatu

¹⁴⁶ Zkratka pro: Trestní zákon

¹⁴⁷ Državni zbor RS (2008a): Kazenenski zakonik

¹⁴⁸ Državni zbor RS (1994c): Zakon o kazenskem postopku

¹⁴⁹ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

Právo na užívání mateřského jazyka je příslušníkům menšin zajištěno také v rámci katolické respektive evangelické církve, kdy obě církve vyžadují od duchovních, kteří pracují ve dvojjazyčné oblasti, aby mimo slovinštiny znali též maďarštinu respektive italštinu. Také církevní obřady probíhají jak v evangelických tak v katolických kostelech jednou týdně v maďarštině respektive v italštině.¹⁵⁰

Na území obcí, ve kterých žije italská resp. maďarská národnostní skupina, se veřejné užívání italštiny nebo maďarštiny jako úředních jazyků zajišťuje způsobem, jakým zákon upravuje veřejné užívání slovinštiny a v souladu s ustanoveními jednotlivých zákonů týkajících se této oblasti.¹⁵¹

Naproti tomu např. v žurnalistice, reklamních a obchodních textech, které zmiňují místa a jiné zeměpisné pojmy z oblastí sousedních zemí, kde autochtonně přebývá slovinská národnostní menšina, je povinné používání slovinských nebo dvojjazyčných místních a jiných zeměpisných názvů.

Při pořádání veřejných akcí pro obyvatele obcí, ve kterých žije italská resp. maďarská národnostní skupina, jsou v souladu s ustanoveními zákonů pojednávající o této otázce používány také jejich jazyky.¹⁵²

V oblastech určených zákonem, kde žije autochtonní italská nebo maďarská národnostní skupina, se vydávají výpisy a osvědčení z matriky ve slovinském jazyce a jazyce národnostní skupiny.¹⁵³

Osobní jméno příslušníka nebo příslušnice italské nebo maďarské národnostní skupiny se zapisí do matriky v italské nebo maďarské písemné formě, pokud příslušník národnostní skupiny nestanoví jiný způsob.¹⁵⁴

Názvy sídel se musí uvádět ve slovinském jazyce a v těch obcích, kde je úředním jazykem italský nebo maďarský, se názvy píší opět kromě slovinštiny také italsky nebo maďarsky. To stejné ustanovení platí i u názvů ulic.¹⁵⁵

Tiskopisy průkazů totožnosti jsou tištěny ve slovinštině a angličtině, v oblastech, kde autochtonně přebývají spolu se Slovinci Italové a Maďaři, pak též v italštině a maďarštině.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Komac, M. (1999). Protection of Ethnic Communities in the Republic of Slovenia. Ljubljana

¹⁵¹ Državni zbor RS (2004a): Zakon o javni rabi slovenščine

¹⁵² Ministrstvo za kulturo RS (2005) Navodilo o načinu izvajanja javnih pridetitev, na kateich se uporablja tudi tuji jezik

¹⁵³ Državni zbor RS (2003a): Zakon o matičnem registru

¹⁵⁴ Državni zbor RS (2006): Zakon o osebnem imenu

¹⁵⁵ Državni zbor RS (2008b): Zakon o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb

¹⁵⁶ Državni zbor RS (1997): Zakon o osebni izkaznici

Stejná ustanovení platí i při tištění cestovních dokladů, tedy, že v autochtonně obydlených oblastech Slovinska jsou kromě slovinštiny, angličtiny a francouzštiny, vyhotovovány též v italštině a maďarštině.¹⁵⁷

7.4.7 Používání vlajky a hymny národnostních menšin

Italská i maďarská národnostní skupina má též svoji vlajku, která se vyvěšuje při státních i mezinárodních akcích stanovených příslušným zákonem vedle státní vlajky Slovinské republiky v oblastech, které jsou osídleny autochtonními národnostními skupinami. Stejně taky má každá z těchto národnostních skupin i svoji hymnu, která je hrána spolu se státní hymnou Slovinské republiky při různých příležitostech.¹⁵⁸

7.5 Právní postavení romské skupiny

7.5.1 Ústavně-právní postavení

Počátky úprav právního postavení Romů ve Slovinsku sahají do roku 1989, kdy bylo ústavními dodatky přijato ustanovení, aby se právní postavení Romů upravilo zákonem. Romská skupina ve Slovinské republice nemá právní postavení národní (národnostní) menšiny, je ale považována za zvláštní etnickou skupinu nebo skupinu se zvláštními etnickými charakteristikami (vlastní jazyk, kultura a další etnické zvláštnosti).¹⁵⁹

Práva Romů, kteří tedy nespádají mezi klasické menšiny, primárně výslovně zmiňuje 65. článek slovinské ústavy, který říká: „*Postavení a zvláštní práva romské komunity, která žije ve Slovinsku, upravuje zákon.*“¹⁶⁰

Ustanovení 65. článku obsahuje zmocnění zákonodárce, že romské skupině ve Slovinsku jakožto zvláštní etnické skupině se zákonem zajistí vedle obecných práv, které náleží každému, také zvláštní práva. Jedná se o zajištění zvláštní (dodatečné) ochrany, kterou lze v právní teorii označit jako „pozitivní diskriminaci“ nebo též pozitivní ochranu a význam, že při úpravě zvláštního postavení a zvláštních práv romské skupiny zákonodárce není

¹⁵⁷ Državni zbor RS (2000): Zakon o potnih listinah državljanov Republike

¹⁵⁸ Državni zbor RS (1994b) Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi

¹⁵⁹ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Romska skupnost

¹⁶⁰ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

omezen zásadou rovnosti, která mu při úpravě práv člověka a základních svobod zakazuje každou diskriminaci, která by se vztahovala na národnosti, rasy nebo jiné okolnosti, uvedených v prvním odstavci 14. článku ústavy.¹⁶¹

Sekundárně upravuje postavení a zvláštní práva romské skupiny ve Slovinské republice, kompetence státních i samosprávných orgánů se zástupci romské skupiny především Zákon o romské skupině ve Slovinské republice.¹⁶²

Tento zákon celistvě upravuje postavení romské skupiny ve Slovinsku, zajišťuje ochranu (opatření) státních orgánů a orgánů místních samosprávných skupin při realizaci zvláštních práv romské skupiny, upravuje organizaci romské skupiny na státní a na místní úrovni, též financování.

*„Slovinská republika zajišťuje plnění zvláštních práv v oblasti vzdělávání, kultury, zaměstnání, úpravy prostoru a ochranu životního prostředí, zdraví a sociální péče, informační činnost a účast na veřejných záležitostech, týkajících se romské komunity, tímto zákonem, dalšími zákony, dalších zákonů, předpisy a právními akty místních samosprávných skupin i specifickými programy a opatřeními státních orgánů i orgánů místní samosprávy.“*¹⁶³

7.5.2 Výchova a vzdělávání

V oblasti výchovy a vzdělávání vytváří Slovinsko podmínky pro začlenění Romů do tohoto systému, zvyšování jejich úrovně vzdělání a zajišťuje dokonce vhodnou stipendijní politiku.¹⁶⁴

Pro předškolní vzdělávání romských dětí se stejně jako v oblastech se specifickými rozvojovými problémy a v národnostně smíšených přijímají zvláštní normy a standardy.

Předškolní romské děti jsou zařazeny do přibližně 40 mateřských škol ve Slovinsku. Do mateřských škol jsou zařazeny třemi způsoby: nejvíce jich je integrovaných do běžných skupin, méně do romských oddělení, kde jsou pouze romské děti, a jediná mateřská škola soustřeďuje pouze romské děti.

Základní školy ve školním roce 2007/2008 navštěvovalo 1 658 romských žáků zařazených mezi ostatní žáky, bez existence homogenní romské třídy.

¹⁶¹ Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije

¹⁶² Državni zbor RS 2007: Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji

¹⁶³ Državni zbor RS 2007: Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji

¹⁶⁴ Državni zbor RS 2007: Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji

Na jaře roku 2004 přijaly příslušné odborné rady Ministerstva školství a sportu Slovinské republiky Strategii výchovy a vzdělávání Romů ve Slovinské republice, která je velmi důležitým dokumentem pro další posun v této oblasti, jako podklad pro další opatření v oblasti výchovy a vzdělávání Romů a obsahuje rozbor dosažených stavů a opatření ministerstva, přehled klíčových nevyřešených problémů a návrhy pro jejich řešení (např. začlenění romských dětí do mateřských škol, další profesní vzdělávání učitelů, volitelný předmět romská kultura na základních školách atd.). Při přípravě tohoto dokumentu spolupracovala také romská skupina prostřednictvím svých zástupců ve Sdružení Romů Slovinska, aktivně se pak podílela na jeho realizaci. Pro sledování implementace opatření strategie a pro přípravu ročního akčního plánu byla v roce 2005 jmenována zvláštní skupina. Ministerstvo školství a sportu přijímá každý rok akční návrh, ve kterém jsou uvedeny plánované činnosti samotného ministerstva, Sdružení Romů Slovinska, veřejných institucí, škol, atd. Na základě akčního návrhu byly v roce 2007 provedeny činnosti:

- příprava a přijetí volitelného předmětu romská kultura
- příprava a přijetí odborné úrovně romských asistentů
- příprava a uplatňování programu mezikulturního soužití
- vzdělávání učitelů¹⁶⁵

Slovinská republika zvláště projednává a školám přiznává výhody pro výchovu a vzdělávání romských žáků. Pro individuální nebo skupinovou činnost s romskými žáky Ministerstvo školství v školním procesu poskytuje dodatečné finanční prostředky, má výhodnější sazby pro oddělení s Romy, zvláště financování stravy, učebnic, exkurzí atd. Financovalo též výzkumně-rozvojové úkoly související s problematikou úspěšného začlenění romských žáků i standardizaci romského jazyka pro výuku.¹⁶⁶

7.5.3 Masmédia

Mediální činnosti (rozhlas a televize - vysílání, noviny, knižní publikace, a další média) zastává pro příslušníky romské menšiny důležitý význam a poslání při ochraně jejich identity, jazyka, kultury a vzdělávání. Ze zákona mají Romové garantováno vytvářejí, přípravu, archivaci a vysílání svého rozhlasu a televize.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Svet romské skupnosti Republike Slovenije – Romi v Sloveniji

¹⁶⁶ Državni zbor RS (1996): Zakon o vrtcih

¹⁶⁷ Državni zbor RS (2005b): Zakon o radioteleviziji Slovinsko

V poslední době je přikládána zvýšená pozornost informovanosti Romů a o Romech. Proto si příslušníci romské komunity občas poskytnou informace také v romštině, kromě toho pak informace v rozhlasovém a televizním vysílání přispívají na jedné straně ke zvýšení informovanosti a vzdělávání Romů, na druhé straně pak většinovému slovinskému obyvatelstvu poskytují informace o situaci, způsobu života a problémech Romů, jejich specifikách a jinakosti. Navíc romské informační vysílání má důležité místo v uchování romské identity, jazyka a kultury.¹⁶⁸

Úřad vlády RS pro národnosti již řadu let spolufinancováním zajišťuje romské komunitě informovanost prostřednictvím pravidelného týdenního romského rozhlasového vysílání na radiu Murski val v Murské Sobotě a radiu Studio D v Novém městě. V prvním případě romské rozhlasové vysílání pokrývá oblast Prekmurja, v druhém pak Dolenska, Bele krajiny a Posavja. Vysílání probíhají ve slovinštině, částečně také v romštině a obsahují podstatné informace o práci a životě Romů, informují o kulturních, sportovních a dalších aktuálních akcích, představují možnosti pro zlepšení situace romské komunity, jako hosty do svých relací si zvou Romy, zástupce místních skupin a státu, odborníky, kteří se zabývají otázkami Romů, atd.¹⁶⁹

Od roku 2002 Úřad vlády RS pro národnosti spolufinancuje také romské televizní vysílání. Pro oblast Prekmurja vysílá kabelová televize TV IDEA z Murské Soboty¹⁷⁰, pro oblast Dolenjska, Bele krajiny a Posavja televize Vaš Kanal z Nového města.¹⁷¹ Obsah vysílání je podobný, jak byl popsán v otázce romských rozhlasových vysílání, pouze s tím, že tato témata jsou lépe pochopitelná díky vizualizaci. Obě televizní stanice své romské pořady distribuují i do jiných zúčastněných televizních a rozhlasových stanic ve Slovinsku. Po implementaci zákona o Radiu a televizi Slovinsko, se od listopadu 2007 zajišťuje romské rozhlasové a televizní vysílání také v rámci této veřejnoprávní mediální instituce, kdy se Úřadu vlády Slovinské republiky pro národnostní menšiny podařilo do třetího článku tohoto zákona vedle vysílání pro italskou a maďarskou národnostní skupinu vložit také ustanovení o rozhlasovém a televizním vysílání pro romskou etnickou skupinu.¹⁷²

Čistě romskou produkcí je Romské informační centrum – ROMIC v Murské sobotě, které svou činnost provádí od roku 2003 a pět let poté tedy v roce 2008 začala vysílat stejnojmenná rozhlasová stanice jako první romská stanice celoplošně. Obsah vysílání je

¹⁶⁸ Svet romské skupnosti Republike Slovenije – Romi v Sloveniji

¹⁶⁹ Pomurje.si – O podjetju

¹⁷⁰ TV IDEA – Mozaik

¹⁷¹ Vaš kanal – video novice

¹⁷² Državni zbor RS (2005b): Zakon o radioteleviziji Slovinsko

podobný, jako u jiných stanic, tedy informativní, vzdělávací, kulturní a zábavný. Pracovníci v ROMIC se také snaží shromažďovat všechnu domácí i zahraniční literaturu o Romech a je tedy možné se zde dostat k aktuálním informacím o nich. Centrum vydává také časopis Romano Them – Svet Romov, sborník a časopis Romano Nevijpe, publikuje knihy i CD.¹⁷³

7.5.4 Politická reprezentace

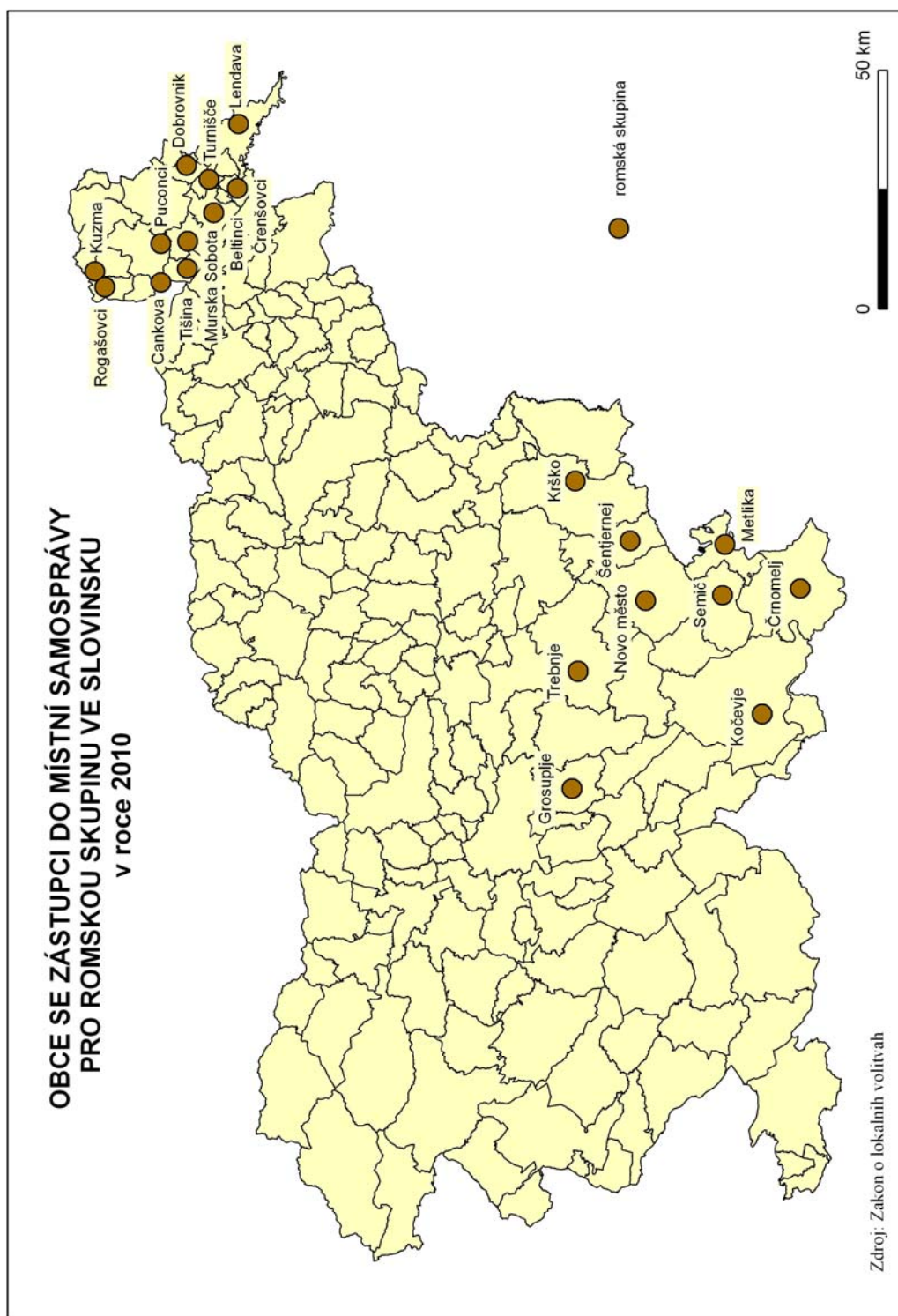
V souladu se zákonem vztahujícího se na místní samosprávu a volby do jejich orgánů jsou ve stanovených obcích voleni zástupci romské menšiny do obecní rady. Jde o obce: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje a Turnišče.

V oblastech obývaných autochtonní romskou skupinou mají Romové v obecní radě nejméně jednoho zástupce, který je volen většinovým systémem. I při volbě zástupce romské komunity se jmenuje zvláštní obecní volební komise, kde je nutná přítomnost alespoň jednoho člena romské skupiny. Romové, kteří mají hlasovací právo, jsou evidováni ve zvláštním volebním seznamu dané obce a jejich zástupce v obecní radě, je stejně jako zástupce italské či maďarské menšiny na rámec počtu členů této rady. Kandidáty na členství v obecní radě za romskou komunitu předloží voliči této skupiny v obci s nejméně 15 podpisů voličů nebo orgánu bratrské organizace Romů v dané obci.¹⁷⁴

V obcích, kde jsou voleni zástupci romské menšiny, je zřízen zvláštní pracovní orgán monitorující postavení romské menšiny. Tento orgán je složen částečně z neromských obyvatel a částečně z romských obyvatel.

¹⁷³ Romski informativni center Romic

¹⁷⁴ Državni zbor RS (1993b): Zakon o lokalnih volitvah

Obr. 20: Obce se zástupci do místní samosprávy pro romskou skupinu ve Slovinsku v roce 2010

7.5.5 Rada romské skupiny ve Slovinské republice

Tato rada sídlící v Murské Sobotě podle zákona o romské skupině zastupuje zájmy Romů ve Slovinsku ve vztahu ke státním orgánům a má postavení právnické osoby. Tvoří ji jedenadvacet členů z několika romských sdružení, kterých je čtrnáct a sedm představitelů romské komunity z obecních rad. Ze svého středu si pak zvolí na období dvou let předsedu rady. Rada se ustanoví do tří měsíců od komunálních voleb.

Činnost rady se zaměřuje především na otázky, které se týkají zájmů, postavení a práv romské menšiny, dále předkládá návrhy a podněty v záležitostech spadajících do její pravomoci příslušným orgánům ve Slovinsku, tedy Státnímu shromáždění, Státní radě, vládě, ostatním státním orgánům, držitelům veřejné moci a orgánů místní samosprávy, podporuje aktivity pro zachování romského jazyka a kultury, podporuje a organizuje kulturní, informační, publikační a jiné činnosti vztahující se k vývoji této menšiny a v neposlední řadě rozvíjí a udržuje styky s romskými organizacemi v jiných zemích. Výše zmíněné orgány musí získat předběžné stanovisko rady, pokud přijímají nebo vydávají předpisy a dalších obecně právní akty týkající se situace romské komunity.¹⁷⁵

Pod záštitou Rady romské skupiny také pracuje Svaz Romů Slovinska, do kterého se začleňují romská sdružení (v červnu 2009 jich bylo 21). Jejich práce se zaměřuje především na kulturní aktivity. Prostřednictvím družstev a Svazu Romů Slovinska se během cca 15 let utvořilo jádro kulturní činnosti Romů ve Slovinsku. V poslední době s některými romskými sdruženími spolupracuje i Svaz romských skupin ve Slovinsku Bela krajina – Dolenjska.¹⁷⁶

7.6 Právní postavení alochtonních národnostních menšin

7.6.1 Ústavně-právní postavení

Významné změny v této problematice nastoupily zajisté s rokem 1991. Do té doby byl právně zaručený národně-konstitutivní základ postavení a statusu příslušníků (všech šesti: Černohorci, Chorvati, Makedonci, Muslimové, Srbové a samozřejmě Slovinci) národů a národností (ve Slovinsku vzhledem k číselné přítomnosti též albánské) SFRJ nesporný. Osamostatněním Slovinska (1991) však toto právní postavení zaniklo.

¹⁷⁵ Državni zbor RS (2007): Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji

¹⁷⁶ Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Romska skupnost

Slovinská republika stanovuje za „konstitutivní“ pouze slovinský národ, italskou a maďarskou menšinu definuje jako autochtonní národnostní skupinu, své zvláštní postavení ve slovinském zákonodárství a potažmo společnosti si již zajistila i romská menšina, všem ostatním národnostem, tedy i těm označovaným jako alochtonní, jsou základní lidská práva ve Slovinsku zajištěna a definována velmi obecně. Pro postavení příslušníků všech menšin jsou důležitá práva obsažená v 61. článku Slovinské ústavy, kde jsou obecně zaručena práva každému na svobodné vyjadřování příslušnosti ke svému národu nebo národnosti, kultuře a užívání svého jazyka. Na to navazuje 62. článek, jež zajišťuje právo každému na používání svého jazyka a písma způsobem stanoveného zákonem při styku se státními a jinými orgány, které vykonávají veřejnou službu.¹⁷⁷

Tato práva se shodují s úrovní poskytovaných individuálních práv, které menšinám přiznávají mezinárodní dokumenty o právech menšin. Ve Slovinsku jsou tato práva zajišťována všem příslušníkům různých národnostních, etnických, jazykových a náboženských skupin (Bosňákům, Chorvatům, Makedoncům, Srbům atd.) jako jednotlivcům, a při jejich realizaci je snaha o soulad s principy rovnoprávnosti a nediskriminace.

Co se tedy týče ABČHMS¹⁷⁸, ačkoliv početní zastoupení těchto jednotlivých národností ve Slovinsku je většinou mnohem vyšší než četnost autochtonních menšin, jejich postavení již zdaleka není takové, jako před rokem 1991, a to hned z několika důvodů. Za prvé, ABČHMS ve Slovinsku již nejsou konstitutivními národy. Za druhé, není jim přidělen status autochtonní národnostní menšiny. Za třetí, není jim přidělen ani status žádné ne-autochtonní národnostní menšiny nebo jiné definované národnostně kolektivní entity. Za čtvrté, ani přímo ani nepřímo, ani jako příslušníci národů, ani jako části národů dosavadního společného států, kteří žijí ve Slovinsku, a i přes jejich společenskou skutečnost a značnou početnost, nejsou v ústavě zmíněni.

Hlavním důvod této situace je důsledkem rozpadu Jugoslávie, a vzniku Slovinska jako jednonárodnostního státu, kde je také státně definována společenská skupina, stát slovinského národa, jako jediného národně konstitutivního společenského komponentu. Jde o přirozenou snahu majoritního národa být ve své zemi suverénní a v podstatě jako jediný rozhodovat o dění v ní. Dále se jedná o složitost časo-prostorové analýzy osídlení těchto národů na

¹⁷⁷ pozn.: 61. a 62. článek Ústavy Slovinské republiky byl již citován na str. 39

¹⁷⁸ Zkratka pro: Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi

slovinském území a s tím související přisouzení statusu právně definovatelné národnostní menšiny.¹⁷⁹

7.6.2 Výchova a vzdělávání

Ve Slovinské republice pro tyto skupiny existuje pouze systém vzdělávání platící pro běžného příslušníka slovinského národa, tedy tyto skupiny nemají své školy vyučující v jejich jazyce a věnující jejich jazyku, kultuře a svébytnosti zvláštní význam jako je tomu u autochtonních skupin či romské komunity.

7.6.3 Masmédia

Jejich problematice se jistě věnuje pozornost médií, ale svá rádia a televize, kde by mohli posílit povědomí o jejich pozici v rámci Slovinské republiky a tuto pozici zlepšit, zatím nemají.

7.6.4 Organizace alochtonních národnostních menšin

Jak už vyplývá z ústavního postavení těchto menšin, nemají své zastoupení ani na úrovni státní správy ani samosprávy.

Alochtonním menšinám je umožněno se slučovat v kulturních sdruženích, která si však na rozdíl od italské a maďarské menšiny financují zcela z vlastních prostředků nebo jen s mírným přispěním Ministerstva vnitra Slovinské republiky. Stejně jako u autochtonních národnostních skupin a Romů se jedná o organizace, které podporují jejich kulturní a společenský život, prezentují se na různých kulturně-společenských akcích.

Pro příslušníky albánského etnika ve Slovinsku bylo založeno a funguje Kulturní sdružení Albánců Migjeni. Jeho cílem je prohlubovat a posilovat přátelské vztahy mezi členy albánské a slovinské národnosti i jiných národností s cílem společného života a soužití. Organizování a podpora tvůrčího rozvoje společenské, náboženské a kulturní existence Albánců ve Slovinsku. Rozvíjet kulturní a občanskou integraci s příbuznými sdruženími a organizacemi ve Slovinsku, Kosovu, Černé Hoře, Makedonii, Albánii a jinde. Organizování a

¹⁷⁹ Urad RS za narodnosti – Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji

provádění společenským kulturních a dalších akcí mají charakter mezinárodních kulturních vztahů. Prohlubování kontaktů s kulturními institucemi Slovinska, Kosova, Černé hory, Makedonie, Albánie a dalších států, kde žijí slovinští resp. albánští emigranti, též v neposlední řadě uskutečňovat humánní a civilizační principy soužití, bez ohledu na národnost, náboženskou a jinou příslušnost; zvláště prevenci jakékoli aktivity ve sdruženích, která narušují lidská práva a svobody.

Muslimská menšina z Bosny a Hercegoviny je ve Slovinsku organizována v Bosňáckém kulturním svazu Slovinska, který má za úkol prezentovat a usilovat o uznání statusu bosňácké menšiny ve Slovinsku. Snaží se také o obnovu a prohlášení mešity v Logu pod Mangartom jako kulturní památky.

Mezi další cíle patří též zachování kulturní, duchovní a jazykové identity Bosňáků ve Slovinsku, organizace vědeckých, kulturních a přednášek, filmových, uměleckých a sportovních akcí, nakladatelská činnost, vydávání zpravodaje Bošnjak, knih a dalších publikací, spolupráce s obdobnými organizacemi jak v Bosně a Hercegovině, tak ve Slovinsku a se státními orgány.

Dalším spolkem pro bosňáckou menšinu ve Slovinsku je kulturně-sportovní sdružení Biser, které se kromě pořádání kulturních, sportovních a rekreačních programů, uměleckých večer s prezentací bosňáckého kulturního dědictví, vystav bosňácké lidové tvořivosti, též stará o integraci se slovinskými kulturními a sportovními sdruženími, podporuje děti a mládež k aktivní účasti v oblasti sportu, rozvoj tělesné výchovy dětí, spolupracuje na sportovních soutěžích doma i v zahraničí. Spolupracuje opět se sourodými sdruženími doma i v zahraničí.¹⁸⁰

Ve Slovinsku působí cca 25 aktivních srbských sdružení, přibližně polovina jsou členy Svazu Srbských sdružení Slovinska. Patří sem KUD Mladost, Sdružení Srbska zajednica, KD Bro, KUD Izvor, PKUD Sveti Nikola, SD Dr. Mladen Stojanović, SKD Novo Město, SKD Sloga Nova Gorila, SKD Sava Hrastnik, SKPD Sveti Sava, KPŠD Vuk Karadžič, SKPD Nikla Tesla, SKD Vidovdan či SKD Petar Kocić Kranj.¹⁸¹

Za všechny lze uvést program a cíle Srbského kulturně vzdělávacího sdružení "Sveti Sava", které se stará o zachování kulturního dědictví srbského etnika ve Slovinsku, organizuje doplňkové vzdělávání dětí i dospělých srbského etnika v oblasti své literatury, historie, umění, pomáhá přistěhovalcům a cizincům, radí diskriminovaným, snaží se o zrovnoprávnění a

¹⁸⁰ Nevladne organizacije, ki delujejo na področju enakega obravnavanja glede na narodnost, rasno ale etnično poreklo in jezik

¹⁸¹ Zveza srbskih društev Slovenije

navrácení odňatého postavení a vlastnictví srbské menšiny. Zejména u dětí a mládeže se stará o prevenci alkoholismu, prostituce, kriminality, prodeje a užívání drog, pomáhá se vzděláním svých žáků a studentů. Udržuje styky s příbuznými organizacemi jak v mateřské zemi, tak podobnými sdruženími po světě, v neposlední řadě se svým velvyslanectvím ve Slovinsku.¹⁸²

O ochranu kulturní identity Srbů z Bosny a Hercegoviny, kteří žijí ve Slovinsku a lepší začlenění do slovinského kulturního a společenského prostoru se stará kulturní sdružení Brdo.¹⁸³

Jednou z organizací pro Chorvaty žijící ve Slovinsku je Chorvatské kulturní sdružení v Mariboru, které se především snaží o integraci chorvatského národa se slovinským, o výměnu kulturního obsahu, ochranu svého kulturního dědictví, chorvatského jazyka, tradic a obyčejů, o obohacení kulturního života přednáškami, výstavami, koncerty atd.¹⁸⁴

7.6 Srovnání postavení autochtonních národnostních menšin, romské skupiny a alochtonních menšin

Ve Slovinské republice v dnešní době vedle sebe existují dvě resp. tři druhy národnostních skupin, které mají odlišné právní a z toho vyplývající i společenské postavení. Tato situace se zformovala v průběhu složitého historického vývoje regionu, kdy výjimečné právní postavení italské a maďarské národnostní menšiny vyplývá především z jejich dlouhodobé přítomnosti na slovinském území. Příslušníkům těchto menšin se v oblasti slovinského zákonodárství věnuje zvýšená pozornost a mají privilegované postavení v rámci ostatních menšin. Jejich práva a povinnosti upravuje zvlášť několik zákonů a v dalších právních normách jsou zmiňováni. Již v mezinárodních dokumentech jako je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin vztahující se na práva národnostních menšin v Evropě, které Slovinsko přijalo, příslušníkům těchto dvou skupin tento stát přiznává jako jediným autochtonnost. V Evropské chartě regionálních či menšinových jazyků Rady Evropy Slovinsko uvádí jako menšinový jazyk italštinu, maďarštinu a romštinu, jiným jazykům tuto pozici nepřiznává. V rámci dalších mezinárodních dokumentů je Slovinsko vázáno ochranou Romů před diskriminací. Ostatním menšinám ve Slovinsku tato práva z mezinárodních smluv nebyla přičknuta výslovně. Rovněž slovinská ústava se zmiňuje jmenovitě pouze o

¹⁸² SKPD „Sveti Sava“

¹⁸³ Zveza srbskih društev Slovenije – KD Brdo

¹⁸⁴ Nevladne organizacije, ki delujejo na področju enakega obravnavanja glede na narodnost, rasno ale etnično poreklo in jezik

příslušnicích italské a maďarské národnostní skupiny potažmo romské, kde jsou výslovně uvedeni i obecně s jejich právy v několika člancích.

První zmiňovanou oblastí konkrétního uplatňování práv menšin je výchova a vzdělání. Školský systém Slovinské republiky i legislativně počítá jak s příslušníky italské a maďarské národnostní skupiny, tak s romskou skupinou. Pro první dvě seskupení byly na územích, která převážně obývají, zřízeny školy, výchovná a vzdělávací zařízení s jejich vlastním vyučovacím jazykem a to v podstatě na všech úrovních, italštinu a maďarštinu lze tedy studovat i na terciárním stupni a to na Univerzitě v Lublani nebo Přímořské univerzitě v Kopru italský jazyk a literaturu a na Univerzitě v Mariboru maďarský jazyk. Dokonce ve Odborné radě Slovinské republiky pro obecné vzdělávání¹⁸⁵ zasedá jeden zástupce z každé z těchto dvou národnostních skupin. Romové jsou ve velké většině zařazováni mezi ostatní slovinské žáky či studenty. Na úrovni mateřských škol je několik homogenních romských tříd a jedna romská školka, v základním a středním školství zatím podobné třídy neexistují. Školy, které navštěvují mladí příslušníci romské komunity, jsou trvale zařazeny do rámce dotačních programů Ministerstva školství Slovinské republiky. Příslušníci ostatních menšin jsou začleňováni do slovinských tříd bez ohledu na to, jaké jsou národnosti.

V mediální sféře je autochtonním menšinám v Radiu a televizi Slovinsko poskytnut prostor v podobě jednoho televizního a jednoho rozhlasového programu. Programová rada Radia a televize Slovinsko skládající se z 29 členů, počítá s jedním zástupcem od italské i maďarské národnostní skupiny. Příslušníci jiných národností, ani romské touto výsadou nedisponují. Rada též jmenuje Programový výbor pro italský a maďarský národnostní program. Pořady, reklamy i audiovizuální díla ve slovinské vysílané pro tyto menšiny jsou uváděny nebo překládány do italštiny nebo maďarštiny. Pro romskou komunitu je zajištěna mediální činnost několika regionálními rozhlasovými stanicemi a kabelovým televizním vysíláním a jednou celoplošnou rozhlasovou stanicí. Na jejich provozu se finančně podílí stejně jako u autochtonních menšin Úřad vlády Slovinské republiky pro národnosti. Maďarská a italská národnostní skupina i romská komunita vydává několik periodik a tiskne publikace převážně regionálního charakteru. Ve sféře tiskovin působí i některé alochtonní menšiny, které též vydávají několik časopisů a novin.

Ve sféře kultury se snaží všechny národnostní skupiny ochraňovat a prezentovat svoji identitu, jazyk, kulturu a svébytnost co nejlépe. I zde mají pochopitelně italské a maďarské národnostní menšiny výsady. Svá kulturní centra a organizace mají zastřešeny centry

¹⁸⁵ viz kapitola 5.4.2

zřízenými příslušnou samosprávnou národnostní skupinou. Pro Italy je to centrum Carlo Combi a pro Maďary centrum Bánffy. I romská národnostní komunita a alochtonní menšiny mají též své četné kulturní spolky, které však nemají záštitu místní samosprávy, je tedy pro ně mnohem těžší získávat především finanční prostředky a další výhody v propagaci.

Pro efektivnější činnost a jejich zastupování vůči orgánům státní správy i místní samosprávy, s mezinárodními organizacemi, s mateřským národem, dalšími národnostními menšinami v zahraničí a pro uskutečňování svých zvláštních práv, potřeb, zájmů a organizovanou spolupráci při veřejných záležitostech jsou příslušníci italské a maďarské národnostní menšiny organizováni v Pobřežní samosprávné skupině italské národnosti, resp. Pomurské maďarské samosprávné národnostní skupině. Každá z těchto dvou organizací se dělí na obecní samosprávné skupiny v rámci lokální samosprávy v obcích, kde žijí příslušníci těchto národnostních skupin. Romská skupina má pro podobné účely svého zastupování zřízenou Radu romské skupiny Slovinské republiky. Jednotlivé alochtonní menšiny mají také své zastupitelské organizace.

Výsadní postavení italské a maďarské národnostní skupiny se nejvíce projevuje ve skutečnosti, že každá z obou skupin má svého zástupce ve Státním shromáždění nad rámec celkového počtu slovinských poslanců, při volbách do Státního shromáždění jsou navíc mimo stávající volební obvody ve Slovinsku vyčleněny dva specifické obvody a tedy i specifické volební komise právě pro volbu zástupců pro autochtonní menšiny. Tímto privilegiem nedisponuje ani romská skupina ani alochtonní menšiny.

V komunálních volbách si volí své zástupce kromě příslušníků italské a maďarské národnostní skupiny též příslušníci romské skupiny. Italové, Maďaři nebo Romové s hlasovacím právem jsou evidováni ve zvláštním volebním seznamu dané obce. I zde jsou pro ně zřizovány zvláštní obecní volební komise s přítomností alespoň jedno příslušníka dané národnostní skupiny. Při určování počtu členů obecního zastupitelstva, stanovování volebních obvodů a počtu členů městské rady, kteří se volí v jednotlivých volebních obvodech, se se zástupci italské a maďarské národnostní skupiny a romské komunity v obecní radě počítá zvlášť. Všichni zástupci autochtonních etnických menšin se volí podle většinového systému nehledě na počet členů obecního zastupitelstva. Příslušníci alochtonních menšin nemají své „garantované“ zástupce ani na úrovni místní samosprávy, kandidovat tedy mohou za podmínek shodných s většinovou populací.

Také trestním zákonem jsou tyto národnostní menšiny a Romové zvláště chráněny proti veřejné urážce tím, že trest za takové jednání vůči zmíněným skupinám je vyšší než vůči ostatním občanům Slovinska.

Používání italského a maďarského jazyka je upraveno hned několika zákony v různých oblastech veřejného života. Italština i maďarština má v obcích, ve kterých žije některá z autochtonních národnostních skupin¹⁸⁶, postavení úředního jazyka vedle slovinštiny. Pokud při správním řízení má některá strana zájem vést řízení též v italštině nebo maďarštině, je v tomto jazyce spolu se slovinštinou vedeno. Rozhodnutí a další zápisy se vyhotoví též dvojjazyčně. Stejná pravidla platí též při soudních stáních a trestních řízeních. Státní zastupitelství i notáři musí postupovat ve stejném duchu, pokud jedna ze stran je požádá o používání italského nebo maďarského jazyka. I mimo oblast, kde žijí, mají příslušníci zmíněných menšin právo používat svůj jazyk.

Italština i maďarština má své výsadní postavení i v některých jiných oblastech veřejného života. Ať už jde o církevní obřady, kdy je u slovinských duchovních potřebná znalost jednoho z daných jazyků, pokud vykonávají svůj úřad na území obývaném některou z národnostních menšin. Dále při pořádání veřejných akcí v autochtonně obydlených oblastech je potřeba používat některý z jazyků menšin. Na těchto územích se italština nebo maďarština používá též při výpisech a osvědčeních z matrik, při psaní osobních jmen, při psaní názvu obcí a ulic. Tyto jazyky se používají v autochtonně obývaných oblastech i na tiskopisech průkazů totožnosti nebo cestovních dokladech. Tyto výsady se ale netýkají romštiny ani jazyků alochtonních menšin.

Italská a maďarská národnostní menšina má i svoji vlajku a hymnu, které jsou používány vedle slovinské státní vlajky a hymna v oblastech obývaných těmito menšinami při státních a mezistátních příležitostech. I Romové a alochtonní menšiny mají své vlajky, ty však nemohou být takovýmto způsobem užívány.

7.7 Postavení národnostních menšin v České republice

Tato problematika je zde zahrnuta z toho důvodu, aby bylo možné konfrontovat postavení národnostních menšin ve Slovinské republice právě s národnostními menšinami v České republice.

¹⁸⁶ obce jsou vyjmenovány a zobrazeny v kapitole 5.3.5 Činnost samosprávných národnostních skupin italské a maďarské národnostní menšiny

7.7.1 Ústavně-právní postavení

V ústavě České republiky nejsou národnostní menšiny ani jejich práva zmíněna, ovšem v rámci ústavního pořádku ČR je tato problematika podrobněji řešena v Listině základních práv a svobod. Již ve 3. článku listiny jsou garantována základní práva a svobody „všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Dále je zde zaručeno právo svobodně rozhodovat o své národnosti a jsou přímo zakázány jakékoliv způsoby ovlivňovat toto rozhodování a vyvíjet nátlak směřující k odnárodňování. A ještě konkrétněji se k právům národnostních a etnických menšin vyjadřuje Hlava třetí, podle které nesmí být příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nikomu na újmu. Příslušníkům národnostních nebo etnických menšin je zaručen všestranný rozvoj, rozvíjení vlastní kultury společně s jinými příslušníky menšin, rozšiřování a přijímání informací v jejich mateřském jazyce a právo sdružovat se v národnostních sdruženích. Za podmínek stanovených dílčími zákony je zajištěno těmto občanům právo na vzdělání je jejich jazyce, jeho používání v úředním styku a právo účastnit se řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.¹⁸⁷

7.7.2 Výchova a vzdělávání

Tuto oblast upravuje § 11 zákona o právech příslušníků národnostních menšin, který příslušníkům národnostních menšin žijících dlouhodobě na území ČR přiznává právo na výchovu a vzdělání v jejich mateřském jazyce ve školách, školských zařízeních a předškolních zařízeních za podmínek, které stanoví další zákony.¹⁸⁸ Školský zákon dále upravuje to, že vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách je zajišťováno obcí, krajem, popř. ministerstvem školství v obcích, ve kterých byl zřízen výbor pro národnostní menšiny. Toto vzdělávání může zajistit i skupina obcí, na způsobu zajištění, včetně financování se mohou dohodnout obce mezi sebou, popř. obec s krajem.

Pokud se přihlásí ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny nejméně 8 dětí s příslušností k národnostní menšině, je možné zřídit třídu příslušného ročníku mateřské

¹⁸⁷ Česká národní rada (1993): Listina základních práv a svobod

¹⁸⁸ Parlament ČR (2001): Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

školy. Na základní škole se musí přihlásit nejméně 10 žáků, aby mohla probíhat takováto výuka. Na střední škole už to musí být 12 žáků. Mateřskou nebo základní školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit tehdy, jestliže všechny třídy budou v průměru naplněny aspoň 12 dětmi nebo žáky s příslušností k národnostní menšině. Pokud má být zřízena střední škola s jazykem národnostní menšiny, musí mít všechny třídy v průměru nejméně 15 žáků s příslušností k národnostní menšině. Pokud nejsou splněny předešlé podmínky, může ředitel školy po dohodě s zřizovatelem stanovit ve školním vzdělávacím programu předměty, v nichž bude probíhat dvojjazyčné vzdělávání, tedy v jazyce českém a v jazyce národnostní menšiny. Ve školách, kde je zavedena tato výuka se vydávají vysvědčení, výuční listy, diplomy atd. dvojjazyčně. I současná koncepce společné části maturitní zkoušky počítá se školami či třídami s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, kdy právě jedna z povinných maturitních zkoušek je z jazyka národnostní menšiny. Žáci těchto škol a tříd mají právo skládat společnou i profilovou část maturitní zkoušky buď v českém jazyce, nebo v jazyce národnostní menšiny s výjimkou zkoušky z českého jazyka a literatury.¹⁸⁹

V Centru pro reformu maturitní zkoušky jsou připravovány celostátní standardizované testy z jazyka národnostní menšiny, ale také v jazyce národnostní menšiny.¹⁹⁰

Příslušníci národnostních menšin mohou též zřizovat své soukromé školy přímo s vyučovacím jazykem dané národnostní menšiny nebo s výukou jazyka národnostní menšiny, též soukromá školská a předškolní zařízení.¹⁹¹

V Českém Těšíně bylo zřízeno Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy Pedagogické centrum pro polské národnostní školství s cílem zajištění potřeb škol v České republice s polským vyučovacím jazykem a také s cílem dalšího růstu pedagogických pracovníků těchto vzdělávacích zařízení. Pedagogické centrum je instituce v oblasti vzdělávání, celoživotního vzdělávání a aktivní evropské spolupráce, otevřená též inovacím a zároveň vycházející z identity a charakteristik Euroregionu Těšínské Slezsko. Centrum dále poskytuje metodické pomůcky, polské mutace učebnic, pořádá soutěže pro žáky a studenty.¹⁹²

Velmi ojedinělým počinem v oblasti vzdělávání menšin v ČR je založení Katedry romistiky na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v roce 2000.¹⁹³

¹⁸⁹ Parlament ČR (2004): Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

¹⁹⁰ Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání – Nová matura

¹⁹¹ Parlament ČR (2001): Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

¹⁹² Centrum pedagogiczne dla polskiego Szkolnictwa Narodowościowego

¹⁹³ Romistika.EU-WEB

7.7.3 Masmédia a organizace

Většina národnostních menšin v ČR pro zachování a propagaci své svébytnosti, kultury, tradic má své organizace, sdružení či spolky, které zároveň vydávají pro potřeby dané menšiny vlastní periodika nebo vysílá rozhlasové či televizní pořady.

Pro bulharskou národnostní menšinu tiskne Bulharská kulturně osvětová organizace v ČR periodikum Roden Glas / Роден глас a sdružení Vazraždane časopis Balgari / Българи. Další organizace sdružující příslušníky bulharské menšiny v Česku jsou např. Bulharské kulturně osvětové kluby v Praze a v Ostravě, Bulharské kulturně osvětové sdružení v Brně, Občanské sdružení Pirin, Zaedno - sdružení Bulharů a jejich přátel či Sdružení pro Bulharsko.¹⁹⁴

Chorvatská národnostní menšina má své zázemí v Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice.¹⁹⁵

Maďarská menšina je zastřešena pod občanským sdružením Svaz Maďarů žijících v českých zemích vydávající časopis Prágai Tükör (Pražské zrcadlo).¹⁹⁶ V Brně ještě sídlí maďarský studentský spolek Kafedik.¹⁹⁷

Německá menšina se slučuje mimo jiné v Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a své aktivity prezentuje v periodiku Landeszeitung.¹⁹⁸ Při Shromáždění Němců též funguje mládežnická organizace Jukon. Dalším je Kulturní sdružení občanů německé národnosti v ČR, které vydává čtrnáctideník Prager Zeitung a podílí se na vysílání Českého rozhlasu v němčině.¹⁹⁹

Hlavními organizátory činností polské menšiny jsou Kongres Poláků v České republice a Polský kulturně osvětový svaz v ČR, který vyvíjí kulturní činnosti i v rámci Polské scény Těšínského divadla. Tato menšina rovněž vydává obdeník Głos ludu, čtrnáctideník pro děti a mládež Nasza Gazetka, měsíčník Zwrot.²⁰⁰

V rámci romské menšiny Demokratická aliance Romů se sídlem ve Valašském Meziříčí vydává časopis pro děti a mládež Kereka, Společenství Romů na Moravě v Brně vydává noviny Romano hangos, Občanské sdružení Romea v Praze provozuje stejnojmenný internetový portál Romea a vydává periodikum Romano vodi, Sdružení Dženo Praha

¹⁹⁴ Vláda České republiky – Bulharská národnostní menšina

¹⁹⁵ Vláda České republiky – Chorvatská národnostní menšina

¹⁹⁶ Prágai Tükör

¹⁹⁷ Kazinczy ferenc Diákklub Brünn

¹⁹⁸ Landeszeitung – Zeitung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien

¹⁹⁹ Vláda České republiky – Německá národnostní menšina

²⁰⁰ Vláda České republiky – Polská národnostní menšina

provozuje internetový portál a rádio Rota a sdružení Nevo dživipen v Českých Budějovicích vydává stejnojmenný občasník. Mladí romští intelektuálové se setkávají ve sdružení Athinganoi.²⁰¹

Rusínská národnostní menšina vydává čtvrtletník Podkarpatská Rus - časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi.²⁰²

Ruské slovo je časopis vycházející pro ruskou menšinu, jenž se sdružuje v organizacích Ruská tradice, Ruský institut, Ruská obecina či Očag.²⁰³

V rámci slovenské menšiny Slovensko-český klub vydává časopis Dotyky²⁰⁴, Obec Slovákov v ČR vydává měsíčník Korene²⁰⁵ a Klub slovenskej kultúry vydává měsíčník Listy²⁰⁶.

Srbská menšina pod zastřešujícím Srbský sdružením sv. Sava vydává dvouměsíčník Srbské slovo / Srpska reč.²⁰⁷

Ukrajinská menšina se soustřeďuje do Občanského sdružení Ruta, kde vydává časopis Ukrajinský žurnál²⁰⁸ a Ukrajinská iniciativa v ČR vydává časopis Porohy²⁰⁹.

V rámci dotačních programů vyplývajících z nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu a integraci romské komunity, poskytuje Ministerstvo kultury ve smyslu tohoto nařízení podporu na projekty v oblasti periodického tisku vydávaného v jazycích národnostních menšin či v převážné míře v jazycích národnostních menšin nebo informací o národnostních menšinách ve společnosti a provozování rozhlasového nebo televizního vysílání v jazycích národnostních menšin či v převážné míře v jazycích národnostních menšin nebo informací o národnostních menšinách ve společnosti.²¹⁰

²⁰¹ Vláda České republiky – Romská národnostní menšina

²⁰² Vláda České republiky – Rusínská národnostní menšina

²⁰³ Vláda České republiky – Ruská národnostní menšina

²⁰⁴ Vláda České republiky – Slovenská národnostní menšina

²⁰⁵ Obec Slovákov v Českej republike – časopis Korene

²⁰⁶ Klub slovenskej kultúry – Listy Slovákov a Čechov

²⁰⁷ Srbské sdružení sv. Sava – časopis srbská reč

²⁰⁸ Ukrajinský žurnál – archiv

²⁰⁹ Ukrajinská iniciativa – časopis Porohy

²¹⁰ Vláda České republiky – Menšiny - média

7.7.4 Politická reprezentace

V České republice nemají menšiny právo na zvláštní zastoupení v orgánech státní správy ani místní samosprávy, ale samozřejmě mají právo na aktivní účast v kulturní, společenském a hospodářském životě, při řešení otázek, které se jich týkají. Proto byla zřízena na celostátní úrovni Rada vlády pro národnostní menšiny a na úrovni krajů a obcí výbory pro národnostní menšiny v krajích a obcích.²¹¹

Rada vlády pro národnostní menšiny je stálý poradní orgán a iniciativní orgán vlády projednávající otázky národnostních menšin a jejich příslušníků.

Radu tvoří 19 členů, což jsou zástupci národnostních menšin, jejichž zastoupení je od jednoho do tří členů, s ohledem na početnost příslušníků menšiny a historické i současné postavení dané menšiny. Jde o zástupce těchto menšin: bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, rusínská, ruská, řecká, slovenská, srbská, ukrajinská. Kromě zástupců těchto menšin radu tvoří ještě dalších 12 členů a to zástupců Ministerstva financí, kultury, školství, mládeže a tělovýchovy, práce a sociálních věcí, vnitra, spravedlnosti a zahraničních věcí, dále předseda Rady, náměstek předsedy Rady, zástupce Kanceláře prezidenta, zástupce Kanceláře veřejného ochránce práv a zmocněnec pro lidská práva.²¹²

Výbor pro národnostní menšiny na úrovni obcí zřizuje obec, v níž žije nejméně 15 % občanů jiné než české národnosti. Členy jsou i zástupci národnostních menšin, pokud jsou delegováni.²¹³

Výbor pro národnostní menšiny na úrovni krajů je volen v krajích, kde žije nejméně 10 % příslušníků menšiny. Opět musí být zástupci menšin jako členové výboru delegováni.²¹⁴

7.7.5 Používání jazyka národnostních menšin

Zákon o národnostních menšinách také vymezuje oblasti, kde mají příslušníci národnostních menšin právo užívat svůj jazyk či svá jména, příjmení a místní názvy ve svém jazyce.

I v ČR mají tradičně a dlouhodobě žijící příslušníci národnostních menšin právo na název jimi obývaných obcí, částí, ulic, veřejných prostranství, budov orgánů veřejné správy a

²¹¹ Parlament ČR (2001): Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

²¹² Vláda České republiky – Statut Rady vlády pro národnostní menšiny

²¹³ Parlament ČR (2000): Zákon o obcích (obecní zřízení)

²¹⁴ Parlament ČR (2000): Zákon o krajích (krajské zřízení)

volební místnosti v jejich jazyce, jestliže se podle posledního sčítání lidu hlásilo k této národnostní menšině alespoň 10 % občanů dané obce a pokud o to požádají jejich zástupci prostřednictvím výboru pro národnostní menšiny, kde musí být nejméně poloviční zastoupení příslušníky národnostní menšiny, a pokud ten žádost doporučí.²¹⁵

Dále mají právo na užívání svého jazyka v úředním styku a před soudy za podmínek stanovených zvláštními předpisy.

Totéž platí pro právo na zveřejnění oznámení o době a místě konání voleb a na další informace pro voliče v jazyce národnostních menšin.²¹⁶

7.8 Srovnání postavení národnostních menšin ve Slovinské republice se situací národnostních menšin v České republice

Jak už bylo uvedeno, Slovinská republika rozděluje národnostní skupiny na svém území do dvou resp. tří kategorií, pak je srovnání situace těchto minorit ve Slovinsku se situací národnostních minorit v České republice a nakonec i s jinými státy Evropy či světa složitější.

Vzhledem k tomu, že z legislativních úprav mezinárodního práva je v pravomoci každého státu, jakým způsobem bude určovat status národností menšiny té či oné skupině, nelze Slovinské republice v jejím počínání v této oblasti nic vytknout.

Na rozdíl od Slovinska se v Česku národnostní menšiny žádným způsobem nerozdělují a jejich postavení je z právního pohledu rovnocenné a není uveden ani jejich konkrétní výčet. Jejich rovnost v rámci české legislativy je nejpříhodněji uveden ve výše citovaném 3. článku Listiny základních práv a svobod.

Vzdělávání národnostních menšin v české republice není upraveno zvláštním zákonem, jen několika paragrafy v zákoně o právech příslušníků národnostních menšin a ve školském zákoně. Stejně jako Slovinsko i Česká republika přiznává právo příslušníkům národnostních menšin na vzdělání v jejich mateřském jazyce ve všech úrovních školského systému. V Česku je samozřejmě některá ze vzdělávacích institucí pro národnostní menšiny zřizována obcí, krajem nebo ministerstvem v takových obcích, kde ustanoven výbor pro národnostní menšiny. Podmínkou pro zřízení třídy nebo dokonce školy se vzdělávacím jazykem některé z národnostních menšin v Česku je určitý počet žáků s příslušností k dané

²¹⁵ Parlament ČR (2000): Zákon o obcích (obecní zřízení)

²¹⁶ Parlament ČR (2001): Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

národnostní menšině. Ve Slovinsku se tento problém v podstatě neřeší, neboť autochtonní národnostní menšiny mají výuku ve svém jazyce danou zákonem, příslušníci romské komunity jsou zařazováni do běžných tříd s tím, že se klade důraz na zachování jejich specifické kultury a příslušníci alochtonních menšin jsou součástí výuky ve slovinském jazyce.

Oblast médií a kultury národnostních menšin v obou zemích má několik společných znaků. Ať už se jedná o jakoukoliv úroveň právního postavení menšin, každá z nich se snaží o zachování své identity, kultury, jazyka, folkloru, informovanosti všemi dostupnými prostředky.

Zastupování národnostních menšin v Česku se děje prostřednictvím 19 členné Rady vlády pro národnostní menšiny na úrovni státní správy. V oblasti místní samosprávy se zřizují výbor pro národnostní menšiny v obcích a výbor pro národnostní menšiny v krajích. Naproti tomu ve Slovinsku zastupuje Italy a Maďary přímo ve Státním shromáždění poslanec pro každou z těchto národnostních skupin a v místní samosprávě mají zřízeny své obecní samosprávné národnostní skupiny seskupující se pod hlavičku Pobřežní samosprávné skupiny italské národnosti a Pomurské maďarské samosprávné národnostní skupiny. Romové jsou zastupováni v obcích, kde žijí a alochtonní skupiny své zastoupení vyplývající ze zákona nemají.

Již bylo uvedeno, že ve Slovinsku má italština a maďarština v oblastech s autochtonním osídlením postavení úředního jazyka vedle slovinštiny. Takový status nemá žádný jazyk příslušníků národnostních menšin na území České republiky. Ovšem zákon o národnostních menšinách dává právo příslušníkům národnostních menšin používat svůj mateřský jazyk v několika oblastech. Podobně jako u příslušníků maďarské nebo italské národnostní menšiny ve Slovinsku mohou svůj jazyk používat při označení názvů ulic, obcí, veřejných prostranství, budov orgánů veřejné správy, volebních místností, pokud se v dané obci hlásí k národnostní menšině aspoň 10 % obyvatel a pokud je o to požádáno zástupci národnostní menšiny. Dále je možné jazyk národnostní skupiny užívat ve styku se soudy a při ohlašování místa a době voleb dle zvláštních předpisů.

8. Demografické a právní aspekty etnických minorit ve Slovinsku - didaktická transformace tématu

Třebaže mezi hlavní cíle této rigorózní práce patří především analýza jazykové a národnostní skladby obyvatelstva Slovinska, vývoj a změny v té struktuře během moderních sčítání a pak především přiblížení a zhodnocení současného společenského, kulturního i hospodářského postavení autochtonních a alochtonních národnostních skupin na území Slovinska a legislativního rámce, v kterém se pohybují, lze tuto problematiku převést přímo do pedagogické praxe ať už na základní či střední škole.

Z pohledu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“) zasahuje téma této práce do několika vzdělávacích oblastí.

Především se toto téma týká vzdělávací oblasti člověk a příroda – vzdělávací obor zeměpis (geografie), kdy žáci na konkrétním příkladu Slovinské republiky, popř. regionu bývalé Jugoslávie blíže poznají a posoudí strukturu populace daného státu. Pomocí vybraných statistických údajů, map či kartogramů mohou prakticky porovnat růst, přirozený i mechanický pohyb, prostorovou organizaci a zákonitosti rozmístění obyvatelstva Slovinské republiky a jeho národnostních menšin, dále jeho jazykovou skladbu, kde lze uvést na několika příkladech slov jazykovou odlišnost jednotlivých jihoslovanských jazyků. Z historického pohledu a především novodobých dějin žáci poznávají, jak mohl vládnoucí politický režim ovlivnit prostorovou organizaci obyvatelstva i jeho struktur dle věku nebo pohlaví (přítomnost vojenských jednotek SFRJ ve Slovinsku složených z mužů ostatních jugoslávských národů při rakouských a italských hranicích), zároveň ovlivnit i metody v jednotlivých sčítáních a následně celkové statistické údaje, kdy se jednalo především o otázky náboženského vyznání. Žáci se mohou sami pokusit vytvořit se pro sebe a svoji třídu, popř. i školu sčítací arch s různými otázkami, následně jej vyplnit a pokusit se data z vyplněných archů statisticky vyhodnotit.

Některé z výše uvedených metod pak mohou použít i při přiměřené demografické analýze jiných států nejen v Evropě.

Další vzdělávací oblasti, kterými se toto téma prolíná, jsou člověk a společnost – vzdělávací obor dějepis a výchova k občanství, z pohledu použití statistických metod se dotýká i vzdělávací oblasti matematika a její aplikace.

Jedná se tedy o mezioborovou problematiku, kterou nelze opomenout při zařazení do průřezových témat RVP ZV. Vzhledem k tomu, že práce podává informace o národnostní heterogenitě v evropském státu, týká se především průřezových témat výchova k myšlení

v evropských a globálních souvislostech a multikulturní výchovy, v neposlední řadě také průřezového tématu výchova demokratického občana. Právě v těchto průřezových tématech má hlavní část této práce, tedy „Postavení národnostních menšin ve Slovinsku“, pro žáky velký význam.

V teoretické a částečně i praktické rovině jsou žáci seznámeni s lidskými právy a svobodami všeobecně, ale i v konkrétním státě. Práce částečně přibližuje žákům postavení občana jako s jeho právy a povinnostmi, schopnost je aktivně uplatňovat, jeho úlohu v demokratickém státě, soužití s minoritami.

Pomáhá prostřednictvím výše uvedených informací formovat postoje respektu a tolerance k odlišným etnickým skupinám, chápat svá práva, ale i reflektovat práva těchto skupin, jejich odlišné zájmy, názory, umět je přijmout. Může žákům pomoci uvědomit si, že všechny etnické skupiny a kultury jsou rovnocenné, komunikovat s nimi a spolupracovat. Poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách ve Slovinské republice, ale i v Česku a dává možnost porovnat jejich situaci v těchto dvou státech.

Tím mohou žáci percipovat sociokulturní jinakost jako obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu, a tak více u sebe rozvinout dovednost rozpoznat projevy nesnášenlivosti mezi rasami, národy, etniky a náboženstvími či projevy xenofobie.

Tato rigorózní práce tedy může mít didaktický přínos nejen v získávání podrobných informací v oblasti demografické struktury Slovinska, jejího vývoje, získávání základních znalostí z oblasti práv a postavení menšin v tomto státě a v Česku, ale též v utváření mezilidských postojů a vztahů vůči odlišným skupinám obyvatelstva u nás i ve světě.

Příprava na vyučovací hodinu a pracovní listy

Pro praktické znázornění didaktického přínosu tématu „Demografické a právní aspekty etnických minorit ve Slovinsku“ do vyučovacích hodin zeměpisu, je přiložena příprava na vyučovací hodinu a 2 pracovní listy.

Příprava na vyučovací hodinu

Předmět: Zeměpis

Tematický celek: Střední Evropa

Téma: Obyvatelstvo Slovinska

Cíle vyučovací hodiny:

1. komunikační – zodpovídání kladených otázek k této problematice, popř. rozvést diskuzi
2. vzdělávací – získat informace o demografické struktuře obyvatelstva Slovinska a právním a společenském postavení jeho národnostních menšin
3. výchovný – osvojit si postoje vedoucí k toleranci a respektování odlišných sociokulturních skupin

Typ vyučovací hodiny: obvykle kombinovaná hodina – výklad, osvojení nových vědomostí, využití vědomostí v praxi

Organizační forma: kombinace frontální a individuální

Vyučovací metody: pro jednotlivé fáze hodiny (rozhovor, objasňování pojmů, práce s mapou, práce s pracovním listem)

Mezipředmětové vztahy: dějepis, občanská výchova

Učební pomůcky: mapa Slovinska, pracovní list, dataprojektor)

PRŮBĚH HODINY:**1. etapa:**

kontrola přítomnosti, pomůcky žáků, zápis do TK

2. etapa:

zopakování látky z minulé vyučovací hodiny – několik otázek týkající se důležitých informací z předešlé hodiny

přiblížení tématu dnešní hodiny – prezentace základních informací o Slovinsku a jeho obyvatelstvu – zápis do sešitu

nové učivo si žáci osvojí pomocí učitelem přiloženého pracovního listu a prací s mapou

3. etapa:

kontrola výsledků zaznamenaných v pracovních listech, slovní hodnocení těchto výsledků, rozvést diskuzi o postavení národnostních menšin ve Slovinsku a v ČR, názory a postoje žáků na tuto problematiku

4. etapa:

- a) ukončení práce
- b) slovní zhodnocení průběhu a výsledků vyučovací hodiny učitelem
- c) pokyny pro příští vyučovací hodinu

Pracovní list 1

Vyhledej v přiložené mapě města Koper, Izola a Piran. Příslušníci které národnostní menšiny zde již několik staletí trvale žijí?

Odpověď:

Vyhledej v přiložené mapě Lendava, Dobrovnik, Moravske Toplice a Hodoš. Příslušníci které národnostní menšiny zde již několik staletí trvale žijí?

Odpověď:

Zdroj: <http://www.ezilon.com/maps/europe/slovenia-maps.html>

Pozn.: přiložená mapa by byla vytisknuta samostatně ve větším formátu

Otázky:

- 1) Ve které části Evropy Slovinsko leží?
- 2) Zjisti a porovnej počet obyvatel, rozlohu a hustotu zalidnění?
- 3) Jak se jmenuje hlavní město Slovinska a kolik má obyvatel?
- 4) Vyjmenuj další velká města ve Slovinsku?
- 5) Kterého většího státního celku bylo Slovinsko v minulosti součástí?

Vyhledej informace:

- 1) na jaké administrativní části se Slovinsko dělí
- 2) Které národnosti, kromě slovinské, ve Slovinsku trvale žijí a vytvářejí národnostní skupiny
- 3) Co měly dějiny území dnešního Slovinska společného s českými dějinami?

Pracovní list 2

Národnostní příslušnost	sčítání	
	1991	2002
Celkem	1 913 355	1 964 036
Národnostně určení		
Slovinci	1 689 657	1 631 363
Italové	2 959	2 258
Maďaři	8 000	6 243
Rómové	2 259	3 246
Albánci	3 534	6 186
Bosňáci	...	21 542
Černohorci	4 339	2 667
Chorvati	52 876	35 642
Makedonci	4 371	3 972
Muslimové	26 677	10 467
Němci	298	499
Poláci	196	140
Rumuni	115	122
Srbové	47 401	38 964

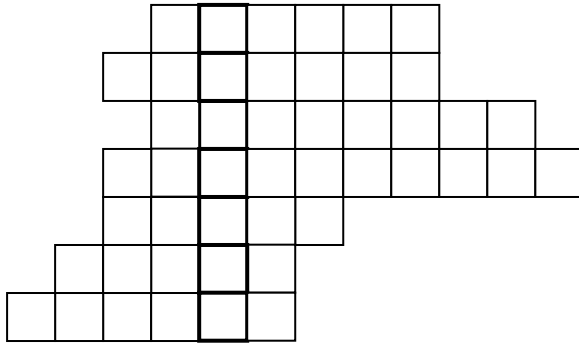
Použij tabulku:

- 1) Vypočítej, kolik procent z celkového počtu obyvatel tvoří Slovinci v každém roce sčítání a porovnej výsledky.
- 2) Vypočítej, kolik procent z celkového počtu obyvatel tvoří Italové a Maďaři v každém roce sčítání.
- 3) Vypiš prvních 5 nejpočetnějších národností kromě Slovinců v každém roce sčítání.
- 4) Zamysli se, proč absolutně i relativně klesá počet Slovinců
- 5) Zamysli se, z jakého důvodu se tak výrazně snížil počet Muslimů mezi oběma uvedenými sčítáními

Doplň tajenku:

- 1) sousední stát Slovinska
- 2) jedno z největších slovinských měst

- 3) menšina
- 4) stát, jehož součástí bylo Slovinsko
- 5) převládající náboženství u Bosňáků
- 6) největší slovinský přístav
- 7) nejvyšší právní norma ve státě

Tajenka:..... Co všechno o tomto pojmu víš?

9. Závěr

Ačkoli je Slovinská republika jedním z nově vzniklých států bývalé mnohonárodnostní Jugoslávie, netrpí žádnými národnostními či náboženskými konflikty, jako tomu bylo nebo je u většiny ostatních nově vzniklých republik z tohoto jihoevropského státu. V porovnání s těmito zeměmi se v podstatě jedná o nábožensky, jazykově i národnostně velmi homogenní stát, který přiznává právní status pouze třem národnostním skupinám, a to italské, maďarské a romské. V případě italské a maďarské národnostní skupiny jde o autochtonní menšiny, které žijí na území Slovinska již několik staletí, a právě příslušníci těchto dvou entit požívají neobvykle vysokou míru právních výsad, kdy je jejich výsadní právní postavení zaručeno přímo ústavou a několika dílčími zákony. Ve vztahu k romské komunitě přistupuje Slovinská republika jako k zvláštní etnické skupině a v roce 2007 byl vypracován zvláštní zákon upravující postavení a práva jejich příslušníků. Stejně jako v ČR je i ve Slovinsku zaznamenána rozdílná míra tolerance vůči Romům, i když zde jsou Romové mnohem méně problémová komunita, než v naší zemi. Ačkoli území Slovinska obývají mnohem početnější etnické menšiny, jako jsou Albánci, Chorvati, Srbové, Bosňáci atd., není těmto skupinám přiznán žádný právní statut. Zakládají různé kulturní a jiná společenství snažící se o vyjádření své národnostní osobitosti a zlepšení svého právního postavení ve Slovinsku. Tento národnostní koncept je odlišný od situace v České republice, kde práva a postavení národnostních skupin jsou uvedena spíše obecně, konkrétnější ustanovení jsou v oblasti vzdělání a jazyka.

Slovinsko si ve své novodobé historii prošlo několika územními i populačními změnami postihnutými v jednotlivých sčítáních od roku 1880 až do roku 2002. Tyto změny byly většinou spojené s válkami, ať už to bylo sjednocení území a začlenění do Království SHS po první světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska, odsun významné německé menšiny po druhé světové válce a následné umělé osídlení vylidněných oblastí obyvatelstvem z jiných částí tehdejšího federativního státu Jugoslávie.

Významný vliv na změnu jazykové a národnostní skladby obyvatelstva na území dnešního Slovinska měl vznik federalizované socialistické Jugoslávie po druhé světové válce, do které bylo Slovinsko samozřejmě začleněno. Tyto politické poměry se, stejně jako i v jiných státech tehdejší komunistické Evropy, značně odrazily především na náboženské struktuře obyvatelstva, kdy se během trvání socialistického zřízení značně snížil podíl věřících. Ve sčítáních provedených v této době byla otázka náboženské příslušnosti věnována malá pozornost, a tato otázka byla zahrnuta do sčítání pouze v roce 1953 a 1991.

Slovinsko bylo po roce 1945 nejrozvinutější částí Jugoslávie a její průmyslovou základnou, což významně ovlivnilo ekonomicky motivované stěhování obyvatelstva z ostatních území federativního státu do této nejvyspělejší části, a tedy i národnostní strukturu obyvatelstva na území Slovinska. Dalším příčinou změny národnostního složení byla blízkost západní hranice. Z tohoto důvodu byli do Slovinska vysíláni příslušníci ozbrojených složek opět z ostatních částí bývalé Jugoslávie. Tyto dvě okolnosti, tedy ekonomicky a branně motivované stěhování, měli za následek vyšší procento mužů mezi přistěhovalci. I když tito přistěhovalci měli ve své domovině mnohdy rodiny, někteří z nich se zde natrvalo usídlili a asimilovali se Slovinci nebo naopak stále udržovali svoji národnostní identitu a rozšiřovali národnostní pestrost Slovinska.

Ač by se zdálo, že tato národnostní směsice ovlivní i jazykovou strukturu, není to tak zcela pravdou. Vzhledem k tomu, že ostatní jihoslovanské jazyky jsou pochopitelně velmi příbuzné slovinštině, je jazyková skladba ve Slovinsku mnohem jednodušší. Tím pádem zde vzniká minimální jazyková bariéra.

Pro bližší charakteristiku výše uvedených demografických znaků byly záměrně vybrány nejaktuálnější výsledky ze sčítání 2002, které jsou často srovnávány s výsledky ze sčítání 1991, neboť během této doby prošlo Slovinsko výraznými změnami a vývojem. Avšak i v současnosti se vyskytují problémy s nepřesnostmi resp. „nereprezentativností“ statistických údajů. Tato data jsou mnohdy ovlivněna subjektivními činiteli, např. poměrně častému uplatnění práva neuvádět národnostní či náboženskou příslušnost atd.

Co se týče perspektivy a trendů v budoucnu, je možné očekávat, stejně jako v dalších státech hospodářsky vyspělejší Evropy, přísun a rostoucí podíl exotických menšin. Podíl příslušníků ostatních jihoslovanských národností se pravděpodobně již zvyšovat nebude, naopak po roce 1991 došlo k vystěhování části armádních zaměstnanců z jiných částí bývalé Jugoslávie. Avšak nadále bude růst podíl Romů. Přísun obyvatel z jiných světadílů způsobí další změny nejen v národnostním, ale také v náboženském složení obyvatelstva Slovinska. Lze očekávat, že se v tomto státě bude snižovat podíl tradičních římských katolíků a ostatních křesťanských církví a bude se lehce zvyšovat podíl vyznavačů východních náboženství a různých alternativních náboženských společností. Zvýší se samozřejmě podíl příslušníků jiných lidských ras a to především opět z východní Asie a též ze subsaharské Afriky. Jazyková skladba pravděpodobně nezaznamená žádné významnější změny, neboť přistěhovalci si ve většině případů postupně osvojují jazyk většiny, i když svoji mateřštinu se snaží zachovat.

Cílem této práce bylo představit všeobecný plastický přehled nynějšího stavu jazykové a především národnostní skladby obyvatelstva Republiky Slovinsko a problematiku právního a sociálního postavení tří výše uvedených typů národnostních skupin.

S výše uvedených hypotéz se potvrdily téměř všechny, kromě hypotézy d) a e), kdy je z práce zřejmé, že postavení alochtonních národnostních menšin ve Slovinsku není v úplné shodě s mezinárodními standardy, naopak postavení autochtonních národnostních menšin a romského etnika je zde až nadstandardní. A problémy s romským etnikem ve Slovinské republice jsou výrazně menší, než tomu je s Romy v České republice.

10. Shrnutí

Rigorózní práce se zabývá jazykovou a především národnostní strukturou obyvatelstva Republiky Slovinsko. Jsou zde popsány změny, jakými prošly zmíněné demografické charakteristiky od roku 1880 až do posledního sčítání 2002, na které je kladen důraz. Dále jsou zmíněna mezinárodní doporučení pro srovnatelnost údajů i vývoj jakým prošla jednotlivá sčítání po formální i obsahové stránce.

Velkou měrou se práce věnuje problematice právního postavení slovinskou ústavou uznaných autochtonních národnostních skupin, tedy Italů, Maďarů, též Romů a zatím po právní stránce nezakotvených alochtonních národnostní skupin na území Slovinska. Pro srovnání je též uveden status a situace národnostních menšin v České republice.

Z Práce vyplývá, že Republika Slovinsko je stále, na rozdíl od svých jihoslovanských „bratrů“, jazykově a národnostně homogenní. Ovšem v postavení různých národnostních menšin už jednotnost zdaleka nepanuje a tyto skupiny slovinského obyvatelstva jsou rozdělovány do tří kategorií.

V budoucnu lze očekávat, a to napovídají data z několika posledních sčítání, že se především národnostní homogenita bude lehce snižovat. Jedním z důsledků je, stejně jako u ostatních bohatších evropských států, zvyšující se podíl přistěhovalců z chudších oblastí Evropy, Afriky a Asie.

Klíčová slova: jazyková struktura, národnostní struktura, právní postavení, Republika Slovinsko, alochtonní národnostní skupiny, Romové, autochtonní národnostní skupiny

Summary

The thesis covers linguistic and in particular ethnic structure of Republic of Slovenia. There are described changes of demographic characteristics from 1880 till the last population census in 2002, which is emphasized. Furthermore, there are mentioned international recommendations for data comparison and ongoing development of each census based on formal and contentual characteristics.

To a great degree the thesis analyzes the legal status of the Slovenian Constitution recognized indigenous ethnic groups, i.e. Italians, Hungarians and Gypsies too and also

legally not covered allochthonous ethnic groups in Slovenia. For comparison there is described the status and situation of national minorities in the Czech Republic.

The thesis shows that the Republic of Slovenia is still, unlike their southern Slavic „brothers“, homogenous both linguistically and ethnically. However, the unity is not prevailing in the situation of various ethnic groups and these groups are divided into three categories.

In the future can be expected, and the data from several recent additions implies it, that ethnic homogeneity will be decreasing. One of the many reasons is, like in other developed European countries, increased number of immigrants from poorer regions of Europe, Africa and Asia.

Key words: language structure, national structure, legal status, Republic of Slovenia, indigenous national groups, Gypsies, allochthonous ethnic groups

11. Seznam literatury

- Allcock, J. (1999). *Macedonia, Montenegro And Serbia, in The States of Eastern Europe* (Turner D and Carter FW eds), Aldershot and Brookfield VT, Ashgate Publishing, Vol II
- Allcock, J., Norris, H.(1999). *Bosnia And Hercegovina, in The States of Eastern Europe* (Turner D and Carter FW eds), Aldershot and Brookfield VT, Ashgate Publishing, Vol II
- Breznik, D. (1991). *Stanovništvo Jugoslavije, Konzorcijum Instituta društvenih nauka u Jugosláviji*, Chronos, Beograd
- Česká národní rada (1993): Listina základních práv a svobod. 16. 12.. IN: Sbíрка zákonů ČR, č. 2 (1993), Částka 1, s. 17-23
- Državni zbor RS (1991): Ustava Republike Slovenije (1409/1991, URS) , 23. 12. 1991. IN: Uradni list RS, št. 33 (28. 12. 1991), Leto I, str. 1373-1386. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1992): Zakon o volitvah v državni zbor (2068/1992, ZVDZ), 10. 9. 1992. IN: Uradni list RS, št. 44 (12. 9. 1992, Leto II, str. 2665-2673. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1993a): Zakon o lokalni samoupravi (2629/1993, ZLS), 21. 12. 1993. IN: Uradni list RS, št. 72 (31. 12. 1993), Leto III, str. 3765-3772. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1993b): Zakon o lokalnih volitvah (2630/1993, ZVL) 22. 12. 1993. IN: Uradni list RS, št. 72 (31. 12. 1993), Leto III, str. 3772-3781. ISSN 1318-0576
- Državni zbor RS (1993c): Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (34/1993) 26. 3. 1993. IN: Uradni list RS, št. 23 (7. 5. 1993), Leto III, str. 253-257
- Državni zbor RS (1994a): Zakon o državnem tožilstvu (2169/1994, ZDT), 29. 9. 1994. IN: Uradni list RS, št. 63 (13. 10. 1994) Leto IV, str. 3567-3575. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1994b): Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (2392/1994), 20. 10. 1994. IN: Uradni list RS, št. 67 (27. 10. 1994) Leto IV, str. 3715-3720. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1994c): Zakon o kazenskem postopku (2168/1994), 29. 9. 1994. IN: Uradni list RS, št. 63 (13. 10. 1994), Leto IV, str. 3503-3567. ISSN 1318-0576
- Državni zbor RS (1994d): Zakon o notariatu (512/1994), 21. 2. 1994. IN: Uradni list RS, št. 13 (10. 3. 1994), Leto IV, str. 693-705. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (1994e): Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (2250/1994), 5. 10. 1994. IN: Uradni list RS, št. 65 (20. 10. 1994), Leto IV, str. 3643- 3644. ISSN 1318-0576

Državni zbor RS (1994f): Zakon o sodiščih (779/1994), 24. 3. 1994. IN: Uradni list RS, št. 19 (13. 4. 1994), Leto IV, str. 1089-1102. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (1996): Zakon o vrtcih (569/1996, ZVrt), 14. 2. 1996. IN: Uradni list RS, št. 12 (29. 2. 1996), Leto VI, str. 871-879. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (1997): Zakon o osebni izkaznici (3590/1997, ZOIzk), 20. 11. 1997. IN: Uradni list RS, 75 (5. 12. 1997), Leto VII, str. 5895-5897. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (1999): Zakon o splošnem upravnem postopku (3777/1999, ZUP), 16. 9. 1999. IN: Uradni list RS, št. 80 (1. 10. 1999), Leto IX, str. 12441-12507. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2000a): Zakon o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji leta 2001 (3056/ZPPG01), 13. 7. 2000. IN: Uradni list RS, št. 66 (26. 7. 2000), Leto X, str. 8204-8208. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2000b): Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (2970/ZPLD-1), 11. 7. 2000. IN: Uradni list RS, št. 65 (21. 7. 2000), Leto X, str. 8129-8133. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2001a): Zakon o knjižničarstvu (4446/2001, ZKnj-1), 24. 10. 2001. IN: Uradni list, št. 87 (8. 11. 2001), Leto XI, str. 8685-8694. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2001b): Zakon o medijih (2043/2001, ZMed), 25. 4. 2001. IN: Uradni list RS, št. 35 (11. 5. 2001), Leto XI, str. 4017-4042. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2001c): Zakon o popisu 2002 (529/2001), 14. 12. 2001. IN: Uradni list RS, št. 9 (25. 1. 2002), Leto XI. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2001d): Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2046/2001, ZPIMVI), 25. 5. 2001. IN: Uradni list RS, št. 35 (11. 5. 2001), Leto XI, str. 4044-4047. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2001e): Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji leta 2001 (1584/2001, ZPPG01-A), 30. 3. 2001. IN: Uradni list RS, št. 26 (12. 4. 2001), Leto XI, str. 2774-2776. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2002a): Zakon o državni upravi (2526/2002, ZDU-1), 31. 5. 2002. IN: Uradni list RS, št. 52 (14. 6. 2002), Leto XII, str. 5272-5279. ISSN 1318-0576

Državni zbor RS (2002b): Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (4807/2002, ZUJK), 25. 10. 2002. IN: Uradni list RS, št. 96 (4. 11. 2002), Leto XII, str. 10518- 10533. ISSN 1318-0576.

Državni zbor RS (2003a): Zakon o matičnem registru (1720/2003, ZMatR), 27. 3. 2007. IN: Uradni list RS, št. 37 (18. 4. 2003) Leto XIII, str. 4301-4305. ISSN 1318-0576.

- Državni zbor RS (2003b): Zakon o maturiti (592/2003, Zmat), 30. 1. 2003. IN: Uradni list RS, št. 15 (14. 2. 2003), Leto XIII, str. 2113-2121. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2004a): Zakon o javni rabi slovenščine (3841/2004, ZJRS), 15. 7. 2004. IN: Uradni list RS, št. 86 (5. 8. 2004) Leto XIV, str. 10418-10422. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2004b): Zakon o varstvu osebnih podatkov (3836/2004,ZVOP-1)15. 7. 2004. IN: Uradni list RS, št. 86 (5. 8. 2004) Leto XIV, str. 10389-10405. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2005a): Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor (uradno prečiščeno besedilo) (827/2005, ZDVEDZ-UPB1), 26. 1. 2005. IN: Uradni list RS, št. 24 (11. 3. 2005). Leto XV, str. 2088-2091. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2005b): Zakon o radioteleviziji Slovinci (4191/2005, ZRTVS-1), 15. 7. 2005. IN: Uradni list RS, št. 96 (28. 10. 2005), Leto XV, str. 9945-9954. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2006): Zakon o osebnem imenu (746/2006, ZOI-1), 1. 2. 2006. IN: Uradni liste, št. 20 (24. 2. 2006), Leto XVI, str. 1956-1958. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2007): Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (1762/2007, ZRomS-1), 30. 3. 2007. IN: Uradni list RS, št. 33 (13. 4. 2007), Leto XVII, str. 4602-4605. ISSN 1318-0576.
- Državni zbor RS (2008a): Kazenski zakonik (2296/2008, KZ-1), 20. 5. 2008. IN: Uradni list RS, št. 55 (4. 6. 2008), Leto XVIII, str. 5865-5911. ISSN 1318-0576
- Državni zbor RS (2008b): Zakon o določanju območij ter o imenovanju in označevanju naselij, ulic in stavb (910/2008, ZDOIONUS), 29. 2. 2008. IN: Uradni list RS, št. 25 (14. 3. 2008), Leto XVIII, str. 2306-2311. ISSN 1318-0576.
- Grabnar, I. R. (2002) *Vključevanje in povezovanje statistike v informacijsko družbo: zbornik – 12*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije
- Grafenauer, B., Prunk, J. (1993). *Enciklopedija Slovenije* (14. zvezek) Ljubljana, Mladinska knjiga
- Haug, W., Courbage, Y., Compton, P. (1998) *Demografske značilnosti narodnih manjšin v nekaterih evropskih državah*, Strasbourg, Conseil de l'Europe
- Informacija o pripravah na popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodinjstev v Republiki Sloveniji v letu 1991.* (1990). Ljubljana, Ustav Republike Slovenije za statistiko
- Ilić, M. a kol. (2008). *Prebivalstvo Slovenije 2006*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenij
- Jesih, B. a kol. (1993). *Ethnic minorities in Slovenia*, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja

- Jevnikar, I. (1998). *Slovenija in manjšine*, Trst
- Južnič, S. (1992). *Albanci in Albanija*, Ljubljana, Teorija in praksa, let 30., št. 7-8
- Kerševan, M. (2000). *Enciklopedija Slovenije* (14. zvezek), Ljubljana, Mladinska knjiga
- Kerševan, M. (1989). *Religija in slovenska kultura: ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*, Ljubljana, Partizanska knjiga
- Klemenčič, V. (1993). *Narodne manjšine kot element demografske in prostorne stvarnosti v alpsko-jadransko-panonskem prostoru*, Ljubljana, Geografica Slovenica
- Navodila popisovalcem za popis prebivalstva na dan 15. marca 1948*, (1948). Ljubljana
- Komac, M. (1999). *Protection of Ethnic Communities in the Republic of Slovenia*, Ljubljana, Institute for Ethnic Studies
- Ministrstvo za kulturo RS (2005): Navodilo o načinu izvajanja javnih pridetitev, na kateich se uporablja tudi tuji jezik (4041/2005), 12. 10. 2005. IN: Uradni list RS, št. 93 (21. 10. 2005), Leto XV, str. 9741. ISSN 1318-0576.
- Ministrstvo za pravosodje RS (1994): Sodni red (817/1994), 28. 12. 1994. IN: Uradni list RS, št. 17 (18. 3. 1995), Leto V, str. 1269-1304. ISSN 1318-0576.
- Nadzorni svet RTV Slovenija (2006): Statut javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (4559/2006), 28. 9. 2006. IN: Uradni list RS, št. 106 (13. 10. 2006) Leto XVI, str. 10745-10761. ISSN 1318-0576.
- Parlament ČR (2000): Zákon o krajích (krajské zřízení), 12. 4. 2000. IN: Sbírka zákonů ČR, č. 129 (15. 5. 2000), Částka 38, s. 1765-1782
- Parlament ČR (2000): Zákon o obcích (obecní zřízení), 12. 4. 2000. IN: Sbírka zákonů ČR, č. 128 (15. 5. 2000), Částka 38, s. 1737-1764
- Parlament ČR (2001): Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, 10. 7. 2001. IN: Sbírka zákonů ČR, č. 273 (2. 8. 2001), Částka 104, s. 6461-6464
- Parlament ČR (2004): Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), 24. 9. 2004. IN: Sbírka zákonů ČR, č. 561 (10. 11. 2004), Částka 190, s. 10262-10324
- Statistički godišnjak 1937, knjiga VIII*, (1938). Opšta državna statistika, Beograd
- Statistični letopis 2002, (2002). Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije
- Šesták, M., Tejchman, M., Havlíková, L., Hladký, L., Pelikán, J. (1998) *Dějiny jihoslovanských zemí*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny
- Šifrer, Ž. (1956). *Narodnostni sestav ozemlja LRS v času do ustanovitve Jugoslavije po prvi svetovi vojni, Prikazi in študije II (11)*, Ljubljana, Závod za statistiko

Šircelj, M. (1992). *Vrednotenje dosedanjega razvoja ter načinov i metod spremljanja selitve v Slovenijo* – delovno poročilo pro rok 1991, Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za statistiko in Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

Šircelj, M. a kol. (2003). *Verska, jezikova i narodna sestava prebivalstva Slovenije Popis 1921-2002*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije

Štrukelj, P., Winkler, P. (1996). *Enciklopedija Slovenije*, (10. svazek), Ljubljana, Mladinska kniha

Toš, N. a kol. (1999). *Podobe o cerkvi in religiji (na Slovenskem v 90-ih letih)*, Ljubljana, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij

Vertot, N. a kol (2001). *Popisi na Slovenskem 1948-1991 in Popis 2002*, Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica

Vlada RS (2005): Uredba o upravnem poslovanju (690/2005), 17. 2. 2005. IN: Uradni list RS, št. 20 (3. 3. 2005), Leto XV, str. 1533-1601. ISSN 1318-0576.

Vresk, M., Turnock, D. (1999). *Croatia, in The States of Eastern Europe* (Turner D and Carter FW eds), Aldershot and Brookfield VT, Ashgate Publishing, Vol II

Centrum pedagogiczne dla polskiego Szkolnictwa Narodowościowego [online]. Poslední revize 26. 7. 2010 [cit. 2010-7-27]. Dostupné z: <http://www.pctesin.cz/index.php?l=cz>

Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání – Nová maturita [online]. Poslední revize 22. 7. 2010 [cit. 2010-7-24]. Dostupné z: www.ceremat.cz

Council of Europe – Charter for Regional or Minority Languages [online]. Poslední revize 13.3. 2010 [cit. 2010-03-17]. Dostupné z:

http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/default_en.asp

DOŠ Genterovci [online]. Poslední revize 1.6. 2010 [cit. 2010-6-2]. Dostupné z:

<http://www.dosgenterovci.si/pages/si/o-soli.php>

DOŠ Dobrovnik [online]. Poslední revize 1.6. 2010 [cit. 2010-6-2]. Dostupné z:

<http://www.dosdobrovnik.si/pages/si/o-soli.php>

Dvojezična OŠ II Lendava [online]. Poslední revize 1.6. 2010 [cit. 2010-6-2]. Dostupné z:

<http://www2.arnes.si/~dosmslen/sola.html>

Dvojezična osnovna šola Prosenjakovci [online]. Poslední revize 1.6. 2010 [cit. 2010-6-2].

Dostupné z: <http://www.dos-prosenjakovci.si/default.aspx>

Dvojezična srednja šola Lendava [online]. Poslední revize 1.6. 2010 [cit. 2010-6-2]. Dostupné z: <http://www.dssl.si/index.php>

ezilonMaps – Slovenia map [online]. Poslední revize 22. 1. 2009 [cit. 2013-2-23]. Dostupné z: <http://www.ezilon.com/maps/europe/slovenia-maps.html>

Hrvatsko kulturno društvo Maribor [online]. Poslední revize 1.11. 2010 [cit. 2010-11-2]. Dostupné z: <http://hkd-mb.si/>

Karte regionalnih delitev – Katalog regionalnih delitev Slovenije 2001 [online]. Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-15]. Dostupné z: <http://www.stat.si/KatalogRDS/start.html>

Kazinczy ferenc Diákklub Brünn [online]. Poslední revize 26.7. 2010 [cit. 2010-7-28]. Dostupné z: <http://www.kafedik.net/>

Klub slovenskej kultúry – Listy Slovákov a Čechov [online]. Poslední revize 2. 8. 2010 [cit. 2010-8-2]. Dostupné z:

http://www.klubsk.net/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=10&Itemid=14

Landeszeitung – Zeitung der Deutschen in Böhmen, Mähren und Schlesien [online]. Poslední revize 6.8. 2010 [cit. 2010-8-7]. Dostupné z: <http://www.landeszeitung.cz/>

Linguistic diversity, minority languages and minorities in the new EU constitutional treaty, Bojan Brezigar, 2004, [online]. Poslední revize 3.1. 2012 [cit. 2012-01-5]. Dostupné z: <http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/arhiv/RIG44/rig44brezigar.pdf>

Looterdart.com - The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933-1945, Osimo Treaty [online]. Poslední revize 11.3. 2010 [cit. 2010-03-15]. Dostupné z: <http://www.looterdart.com/MFEU4N59235>

Republika Slovenija , Ministrstvo za školstvo in sport – Strokovni svet RS za splošno izobraževanje [online]. Poslední revize 23.11. 2011 [cit. 2011-11-25]. Dostupné z:

http://www.mss.gov.si/si/solstvo/strokovni_sveti/strokovni_svet_rs_za_splosno_izobrazevanje/

Nevladne organizacije, ki delujejo na področju enakega obravnavanja glede na narodnost, rasno ale etnično poreklo in jezik [online]. Poslední revize 26.10. 2010 [cit. 2010-10-27]. Dostupné z:

[http://www.uem.gov.si/si/uporabne_povezave/nevladne_organizacije/nevladne_organizacije_ki_delujejo_na_podrocju_enakega_obravnavanja_glede_na_narodnost_rasno_ali_etnicno_poreklo_in_jezik/](http://www.uem.gov.si/si/uporabne_povezave/nevladne_organizacije/nevladne_organizacije_ki_delujejo_na_podrocju_enakega_obravnavanja_glede_na_narodnost_rasno_ali_etnicno_poreklo_in_jezik/nevladne_organizacije_ki_delujejo_na_podrocju_enakega_obravnavanja_glede_na_narodnost_rasno_ali_etnicno_poreklo_in_jezik/)

Obec Slovákov v České republice – časopis Korene [online]. Poslední revize 2. 8. 2010 [cit. 2010-8-2]. Dostupné z: <http://www.slovaci.cz/default.aspx?pg=7a36ed05-d8ad-46f0-9619-8d25da2e8a74>

Pomurje.si – O podjetju [online]. Poslední revize 21.4. 2010 [cit. 2010-4-24]. Dostupné z:

<http://www.radiomurskival.si/o-nas/>

Popis 2002 – Statistični urad Republike Slovenije [online]. Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-18]. Dostupné z: <http://www.stat.si/popis2002/en/default.htm>

Prágai Tükör [online]. Poslední revize 26.7. 2010 [cit. 2010-7-28]. Dostupné z: <http://www.pragaitukor.com/archive/pt200905/tartalom.cz.php>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Poslední revize 1.9. 2010 [cit. 2013-2-23]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>

Rezultati Popisa 2002 – Statistični urad Republike Slovenije [online]. Poslední revize 10.3. 2007 [cit. 2007-03-15]. Dostupné z:

http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_obcine_prebivalstvo_dz.htm

Recommendations for the 2000 censuses of population and housing in the ECE region [online]. Poslední revize 6.2. 2007 [cit. 2007-02-11]. Dostupné z:

http://www.unece.org/stats/documents/statistical_standards_&_studies/49.e.pdf

Romistika.EU-WEB [online]. Poslední revize 22. 8. 2010 [cit. 2010-8-24]. Dostupné z: <http://www.romistika.eu/>

Romski informativni center Romic [online]. Poslední revize 22.4. 2010 [cit. 2010-4-25]. Dostupné z: <http://www.romic.si/>

SKPD „Sveti Sava“ [online]. Poslední revize 27. 10. 2010 [cit. 2010-10-27]. Dostupné z: <http://www.svetisava.si/>

Srbské sdružení sv. Sava – časopis srbská řeč [online]. Poslední revize 4. 8. 2010 [cit. 2010-8-6]. Dostupné z: <http://sv-sava.cz/casopis-srpska-rec/>

Svet romské skupnosti Republike Slovenije – Romi v Sloveniji [online]. Poslední revize 22.11. 2009 [cit. 2009-11-24]. Dostupné z:

http://www.svetromskeskupnosti.si/Romi_v_Sloveniji,14,0.html

TV IDEA – Mozaik [online]. Poslední revize 21.4. 2010 [cit. 2010-4-24]. Dostupné z: <http://tvidea.si/oddaje/ogled/58>

Ukrajinská iniciativa – časopis Porohy [online]. Poslední revize 4.8. 2010 [cit. 2010-8-6]. Dostupné z: <http://www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/>

Ukrajinský žurnál – archiv [online]. Poslední revize 4.8. 2010 [cit. 2010-8-6]. Dostupné z: <http://ukrzurnal.eu/cze.archive.html>

Ustavni sud Republike Hrvatske – Ustav Republike Hrvatske [online]. Poslední revize 4.8. 2010 [cit. 2010-8-6]. Dostupné z:

http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustav_republike_hrvatske&m1=13&m2=21&Lang=hr

Vaš kanal – video novice [online]. Poslední revize 21.4. 2010 [cit. 2010-4-25]. Dostupné z: <http://www.vaskanal.com/>

Vláda České republiky – Bulharská národnostní menšina [online]. Poslední revize 11. 4. 2006 [cit. 2010-7-28]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16103>

Vláda České republiky – Chorvatská národnostní menšina [online]. Poslední revize 10. 4. 2006 [cit. 2010-7-28]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/chorvatska-narodnostni-mensina-16110/>

Vláda České republiky – Německá národnostní menšina [online]. Poslední revize 8. 4. 2006 [cit. 2010-8-7]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/nemecka-narodnostni-mensina-16122/>

Vláda České republiky – Menšiny - média [online]. Poslední revize 4. 9. 2010 [cit. 2010-9-5]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny-media/mensiny---media-15998/>

Vláda České republiky – Polská národnostní menšina [online]. Poslední revize 7. 4. 2006 [cit. 2010-7-28]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16124>

Vláda České republiky – Romská národnostní menšina [online]. Poslední revize 6. 4. 2006 [cit. 2010-7-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16149>

Vláda České republiky – Rusínská národnostní menšina [online]. Poslední revize 5. 4. 2006 [cit. 2010-7-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16151>

Vláda České republiky – Ruská národnostní menšina [online]. Poslední revize 4. 4. 2006 [cit. 2010-7-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16155>

Vláda České republiky – Slovenská národnostní menšina [online]. Poslední revize 2. 4. 2006 [cit. 2010-7-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16157>

Vláda České republiky – Statut Rady vlády pro národnostní menšiny [online]. Poslední revize 15. 6. 2005 [cit. 2010-8-10]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/statut-rnm.pdf>

Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Italijanska narodna skupnost [online]. Poslední revize 21.10. 2009 [cit. 2009-10-23]. Dostupné z:

http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/italijanska_narodna_skupnost/

Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Madžarska narodna skupnost [online]. Poslední revize 25.10. 2009 [cit. 2009-10-27]. Dostupné z:

http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/madzarska_narodna_skupnost/

Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Mednarodni in meddržavni pravni akti o manjšinah vprašanih [online]. Poslední revize 21.11. 2009 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z:

http://www.uvn.gov.si/si/pravni_predpisi/mednarodni_in_meddržavni_pravni_akti_o_manjsinskih_vprasanjih/

Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniku [online]. Poslední revize 26.9. 2010 [cit. 2010-9-26]. Dostupné z:

http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Raziskava_Polozaj_in_status_pripadnikov_narodov_nekdanje_Jugoslavije_v_RS.pdf

Vlada Republike Slovenije, Urad za narodnosti – Romska skupnost [online]. Poslední revize 20.11. 2009 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z:

http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/romska_skupnost/

Zveza srbskih društev Slovenije [online]. Poslední revize 26.10. 2010 [cit. 2010-10-27].

Dostupné z:<http://www.zsds.si/mapa-stranice?sitemap=1>

Zveza srbskih društev Slovenije – KD Brdo [online]. Poslední revize 26.10. 2010 [cit. 2010-10-27]. Dostupné z: <http://www.zsds.si/clanovi/kd-brdo>

Použité CD:

ArcGIS 9. ArcMap, c1999-2004, GIS by ESRI